

Knežova knjižnica

Zbirka
zabavnih in poučnih spisov

Izdaja
„Slovenska Matica“

I. zvezek

Uredil
Fr. Levce

V Ljubljani 1894

Tisk „Národne tiskarne“

Art. J. M. M.

Ant. Knežova knjižnica

Zbirka

zabavnih in poučnih spisov

.....
Izdaje

„Slovenska Matica“

.....
I. zvezek

~*~

Uredil

Fr. Levce

~*~

V Ljubljani 1894

Tisk „Národne tiskarne“

VII, B 35213e

030000867

Kazalo.

	Stran :
Fr. Levec: Ant. Knezova ustanova. Životopis . . .	III—VI.
Dr. Fr. D: Gospod Lisec. Povest	1—117.
Bogdan Vened: Ženitev Ferdulfa vojvode. Furlanska povest	118—195.

Ant. Knezova ustanova.

(S podobo **Antona Kneza.**)

Dné 30. sušca 1892. l. ob $\frac{1}{4}$ zjutraj je nepričakovane nagle smrti umrl gospod Anton Knez, veliki trgovec v Ljubljani.

Dasiravno se mladi ne še 36 letni mož na videz ni udeleževal niti našega političnega, niti književnega življenja, vendar je njegova nenadna smrt pretresla vso Ljubljano, ker je bil Anton Knez sin široko po slovenskem svetu znane čislane trgovske rodbine, voditelj razsežne trgovine z deželnimi pridelki in vrhu tega vztrajno delaven odbornik pri mnogih obrtnih, gospodarskih in domoljubnih društvih, kjer si je povsod znal pridobiti imé jako razumnega, pridnega, poštenega, podjetnega moža. Lahko rečem, da se malokomu posreči v njegovih letih v trgovinskem in društvenem svetu pridobiti tako dober glas, kakor si ga je znal pridobiti pokojni Anton Knez.

Porojen dné 15. kimovca leta 1856. Podgoro poleg Št. Vida nad Ljubljano, preselil se je mladi Knez pozneje v Spodnjo Šiško, kjer je njegov oče kupil znani Ančnikov dom. V šolo je hodil v Ljubljani, kjer je dovršil leta 1871. drugi razred c. kr. višje realke, dve leti pozneje trgovsko šolo Mahrovo, nato pa stopil v trgovino svojega očeta. Najprej družnik in pomočnik svojemu očetu je ustanovil pozneje s svojim bratom

Ivanom veliko trgovsko hišo ter imel gotovo najrazsežnejšo in največjo trgovino z deželnimi pridelki v Ljubljani in na Kranjskem sploh. Že svoji trgovski posli so bili toliki, da bi jih bil le iztežka opravljal navaden priden trgovec. Toda odločni in podjetni Knez si je radovoljno naložil na svoje rame še mnogo drugih domoljubnih opravil. Ustanovil in vzgledno je vodil „Kmetško posojilnico ljubljanske okolice“; bil je upravni odbornik, blagajnik in gospodarski voditelj „Narodne tiskarne“; neumorno je deloval kot odbornik pri „Gasilnem društvu v Šiški“. Posebno svojo skrb pa je posvetil „Narodni čitalnici v Šiški“; on jo je ustanovil, on ji založil bogato knjižnico, on je združil šišenske fante in dekleta v malo gledališko družbo in živahen pevski zbor. V čitalnici je iskal po napornih trgovskih in gospodarskih opravilih zabave in razvedrila. Bil je duša temu društvu, ki se je za njegovega življenja razcvitalo tako lepo, kakor malo katero društvo jednake vrste na Slovenskem.

Sploh je bil pokojnik delaven, značajan, vzoren rodoljub. Iz vse duše je ljubil svoj narod, vestno se briga za njegovo bodočo usodo, a trezno in mirno je premišljal, katere poti mu je hoditi, da doseže svoj vzvišeni smoter. Kar je po daljšem premišljevanji spoznal za pravo, tega se je poprijel z vso odločnostjo, in ni odjenjal, da je dognal stvar. Dičila ga je jeklena volja in izredna vztrajnost. Govoril je malo, a kadar je bilo povedati krepko odločno besedo, tedaj je izpregovoril tudi on.

Po svojem političnem prepričanju je bil Knez odločen, neustrašen naprednjak. Dasi se dejanski ni udeleževal našega političnega življenja, vendar se je živo zanimal za domače politične dogodke ter zlasti ob volitvah zastavil ves svoj nemali vpliv v korist tiste stranke, h kateri je pripadal iz svojega prepričanja. In v tem oziru si je pridobil zánjo velikih zaslug.

Sijajen vzgled njegovega čistega rodoljubja je pa njegova poslednja volja.

V oporoki, svojeročno pisani in podpisani v Ljubljani, dné 15. svečana 1892. leta je za glavnega dediča

vsemu svojemu premoženju postavil „Slovensko Matico“ v ta namen, da Matica iz te dedščine založi „Ant. Knezovo ustanovo“.

„Obresti „Ant. Knezove ustanove“ — tako pravi oporoka dobesedno — „naj se porablja v izdavanje cenene zabavne in poučne ljudske knjižnice, katera naj nosi v spomin moje ime in mora biti pisana v strogo narodnem duhu na podlagi katoliške vere, toda v svobodomiselnem smislu.“

Vsa ta dela naj tiska „Narodna tiskarna“ po takrat obstoječih cenah, urejuje pa „Matica Slovenska“....

Dalje določuje oporoka, da je izplačati več volil očetu, materi, prijateljem i. t. d., čitalnici v Šiški pa odšteti 1000 gld, katerih obresti naj se porablja samo za nakup in vezanje slovenskih knjig.

Glavni dedič mora svojo dedščino imeti naloženo pri „Kmetiski posojilnici ljubljanske okolice“, dokler ta deluje na podlagi neomejenega poroštva. Le kadar bi ne bilo več neomejenega poroštva, smejo se novci naložiti drugod pupilarno varno, nikdar pa ne v državnih papirjih.

„Ta moja oporoka“ — pravi končno — „ni izvor mojega denašnjega mišljenja; te misli nosim že v srci najmanj šest let; sestavljeno sem imel že pred leti enako oporoko, ker sem se pa mislil oženiti, sem jo uničil“.

„Slovenska Matica“ je nastopila dedščino, izplačala volila ter sploh uredila vso zapuščino. Končni račun z dné 1. novembra 1892. l. je pokazal, da znaša glavnic „Ant. Knezove ustanove“ v novcih, akcijah in srečkah 30.541 gld. 96 kr. Ker se je v jednom letu nabralo dovolj obresti, da se izvrši oporočnikova volja, ukrenil je Matičin odbor, naj se že za leto 1894. izdá prvi zvezek „Ant. Knezove knjižnice“. Razglasil je v ta namen primerno vabilo slovenskim pisateljem in vrhu tega je tudi podpisani urednik razposlal več pisem mnogim znanim pisateljem, vabeč jih na sode-

lovanje. Nekateri so odgovorili na to, da je Matica pošiljanju rokopisov postavila prekratek rok, a da pošljejo kaj drugo leto (1895.) Več tvarine ni bilo možno porabiti, ker je nerabna ali je v poslani obliki ne sodi tiskati. Zatorej je podpisaneec I. zvezek uredil, kakor ga je mogel; sam čuti, da je prejednoličen, ker je samo leposlovne vsebine; nadeje se pa, da bode drugi zvezek raznovrstnejši in da prihodnje leto pridejo na vrsto tudi poučni sestavki. Zatorej prosi slovenske pisatelje, naj bi ga izdatno podpirali, da bode Matici možno s Knezovo knjižnico doseči idealni namen blagega ustanovnika.

V Ljubljani, na sv. Tomaža dan 1894.

Fr. Levce.

Gospod Lisec.

Povest.

Spisal dr. Fr. D.

I.

V strmem gorovji leži skrit trg Vače. Izkopljine starodavnih časov so ga proslavile, da se človeku, ki se vozi ondi raz klanca v klanec, nehoté smilijo poganski starodavniki, katerim najbrž niti takih potov še niso bila preskrbela tedanja okrajna glavarstva. Cesta se spušča proti Savi naglo navzdol, navzgor pa se vije ob zaraščanem pogorji proti Moravški dolini. Tu in tam se raztegne pogorska stran v planoto ali pa se spusti v preseko, koder odvajajo potočki gorsko vodo, podmakajoč loke in travnike. Po raztresenih hišah in vaseh žive samosvoji ljudje, ki ne marajo za velike občine in bi najrajši imeli vsak svojega župana. Lepe kmetije imajo še trdne gošpodarje, ki s trdom obdelavajo gorsko polje in redé mnogo živine. Tudi gotovine se še najde ondi in marsikako dekle dobó lepo doto.

Brdar v dobravski občini, navaden kmetovalec, je bil izplačal dvema hčerama vsaki po petsto goldinarjev in zapustil posestvo nezadolženo starejšemu sinu Janezu, mlajšemu Tonetu pa je bilo izgovorjenih tudi petsto goldinarjev. Dolga vrsta pogrebcev ga je spremila k zadnjemu počitku, in marsikaka mati, ki je imela odraslo hčer, je pregledala z zvedenim oče-

som belo hišo in hleve in pode in ujela se s hčerjo v mislih, da bi ne bilo napačno gospodinjiti tod.

„Po sv. Trojici tist torek“, dejal je jeden možak, vračajoč se s pogreba, „imel je s sinom voli na Vačah, in ker ni bilo kupca, dejal je: o sv. Andreji jih postavim zopet na semenj. Smrt mu je pa zmešala račun.“

„In kako živino je imel!“ pristavil je drugi. „Vse za ljubljanske mesarje. A dobro se ni kupilo od njega; trd je bil, trd.“

„Prav je imel. Kaj bi zametaval blago! Zato je pa zapustil lepo domačijo.“

„Pa bo dolgo lepa ali pa ne bo“, kimal je tretji. „Zapomnita si, kdaj sem vama jaz to povedal. Janez se ne bo držal. Pol leta je bil v Zagorji pri rudarjih, in kakšen je! Bahač in postopač. Domače obleke se sramuje; suknja mu mora biti zadaj nabrana, z gombi v dve vrsti, žepe pod pazduho, prav kakor zagorskim bahačem, ki popivajo in razgrajajo; kader pa je treba plačati, zmanjka jim drobiža. Janez se ne bo držal. Boljše bi bil storil Brdar, če bi bil za dom izbral Toneta.“

„Marsikdo se spremeni, ko postane sam svoj“, povzame prvi.

„Ne bom tajil“, ugovarja prejšnji. „Toda Janez se bo spremenil ali pa se ne bo. To si zapomnita. Danes sem vama povedal, ko smo šli od pogreba. Zdrava!“

„Ne greš na sedmino?“

„Ne grem. Z Brdarjem sva si bila prijatelja; marsikak polič sva spila skupaj, dasi mu ni šel denar izpod palca; a če ni plačal on, plačal sem jaz. Janez pa me ni vabil. Naj bo pa tudi prav! Srečno!“

Pri Kovači v Dobravi pa so se zbirali sedminci in sédali z resnimi obrazi za dolgo mizo pod nizkim stropom.

„Takole smo; od danes do jutri“, dejal je jeden. „Na vsacega pride vrsta“, drugi. Ta in oni pa je kar tiho pokimal in segel v roko Brdarjevemu Janezu ali Tonetu v znak sožalja. Ko so odmolili, segli so po jedeh, ki jih je nosila na mizo krčmarjeva hči Lojza, praznično oblečena. Vmes so govorili o rajnem moži in hvalili na glas njegove kreposti. Ko pa je vino raz-

grela glave, prišle so druge stvari v razgovor, zlasti ko je počastil družbo gospod Lisec.

Gospod Lisec je bil domačin, ki je bil preživel mlada leta v železnični službi. Ko pa se je bil pri sklapljanji vagonov nekoliko pohabil, da so ga umirovili, vrnil se je domov, kjer mu je živela mlajša sestra, uživati po jedni strani malo pokojnino, po drugi pa visoko čislanje priprostih rojakov. Da, ko je priženil z mlado ženo prijazno hišico, dejali so ljudje, da ima nevesta srečo. Gospod Lisec, ki je videl in skusil mnogo po svetu, govoril je o vseh rečeh tako brezбриžno, tako mirno in odločito; župana Šimna, ki je veljal do tedaj za najpametnejšega Dobravca, in ki je vaje bil govoriti s sodniki in glavarji, znal je tako dejati v nič, da je postal kmalu veljavna oseba v občini. „Za pisma se ne ustrašim nobenega uradnika“, je dejal, in če je menil župan, da županovanje dandanes ni tako lahek posel, krivil je gospod Lisec usta, vihal rdečkaste brke, namigaval z očmi in zamahaval z rokami tako zaničljivo, da so se smijali razven župana vsi. „Župan je revež“, je dejal. „Jaz bi mu pomagal, če bi on ne bil sam tako moder; zakaj prijateljem pomagam rad in nekaj tudi vem. Kdor se je zanesel náme, temu še ni izpodletelo.“ Kaj čuda, da so se jeli ljudje zatekati h gospodu Lisecu, kader je bilo treba tožiti koga ali pogoditi se, sploh dati kaj pisanega od sebe. Gospod Lisec je postregel vsakemu brezplačno. Ženi njegovi pa so nosili hvaležni ljudje kokoši, jajec, žita, sadja, prvino vseh pridelkov. Seveda je vzel gospod Lisec semtertja denar, toda le za druge, če je bilo treba kje više, kakor se je izražal, „kola mazati“. Kje da je pomazal, tega ni nikdar povedal naravnost. „To je moja stvar“, dejal je skrivnostno. „Kajti ljudi treba poznati; temu se zameriš, če mu kaj ponudiš, onemu pa, če nič. Če si pa komu kaj dal, molči, da bo za oba prav!“ Spremljeval je svoje varovance k sodišču ali h glavarstvu, kjer jih je ostavljal pred pisarno: „Storite zdaj vi svoje, jaz bom pa svoje.“ Pridružil se je potem kakemu slugi ali pisarju, s katerimi se je največ tikal. In ko je te gostil z vinom in smodkami,

izvedel je marsikako malovažno stvar, katero je potem razpečaval z vso važnostjo, da so rekali ljudje: „Gospoda mu vse zaupajo in povedo.“ Po razumnosti, po skušnji in knjigah je Lisec znal razsoditi, katera zadeva se bo dobro izšla in katera ne, in pameten je bil, da je odklanjal le té, kar se je dalo, in onih se poprijemal z vso gorečnostjo. A plašil je ljudi nekoliko vedno, češ, stvar je težavna in ne pojde brez napora, kakor razglasi praktičen zdravnik bolezen rad za smrtno, da se reče potem: „Rešil ga je“, ali pa zmigne z rameni: „Umreti moramo vsi.“ Poseben prijatelj je bil gospod Lisec staremu skopuhu Vrbanu, Kovačevemu sosedu, kateremu je pri nalaganji denarja pisal pogodbe in dolžna pisma. Kogar je Lisec priporočil, ta je dobil pri Vrbanu denarja na posodo. Tako je bil Lisec važna oseba; odkrivali so se mu ljudje, ko so ga srečavali, in umikali se mu, ko je prišel v cerkev na žagrad.

Pipo dolgocevko je prikadil gospod Lisec h Kovaču, ko se je že končavala sedmina.

„Janez“, obrnil se je do mladega Brdarja, ki je spoštljivo prijel podano roko, „na pogrebu sem bil, na sedmino pa nisem utegnil priti. Ne zameri! Saj se poznavava.“ Janez je prikimal; umaknili pa so se gospodu trije posestniki in vabili ga k sebi. Lisec je sedel k Janezu, ki mu je srečen in ponosen nalil kupico in zavidljivo gledal pipo dolgocevko in lovski klobuk in zeleno obrobljeno suknjo.

„Brdar je v nebesih“, dejal je Lisec in vzdignil kupico; „njemu se godi dobro; mi pa moramo skrbeti za žive.“ Pomenljivo je zakašljajal in namežiknil Janezu in namežiknil Lojzi, da se je takoj razumel pomen besedi in zbudil glasen smeh.

„Če vam je prav, molimo!“ vzdignil se je Janezov brat Tone, ker v srci so ga zbolele puste besede. Lisec ni rekel nič, le hitreje je vlekel dim iz pipe.

Pogrebci so se jeli poslavljeti in stari Vrban je pobral po mizi kosce kruha in mesa in poklical sestričino Jerico, naj poveže vse v ruto in odnese domov. Znancem Vrbanovim se to ni zdelo čudno. Krčmar se je muzal in župan Šimen je menil: „Strije

Vrban, Vi ste kakor smrt; vse pobere. A stavec se je odrezal: „Saj je plačano vse. Ne li res, Janez? Krčmarjem in kramarjem ni treba nič puščati. Kar odnesi, Jerica!“

„Oh, strijc, kakšni ste!“ dejala je tiho Jerica zardela, sramujoč se zaradi strijca.

„Mi še ostanemo, strijc Vrban,“ dejal je gospod Lisec in prijel z jedno roko Toneta, z drugo Vrbana in posadil oba poleg sebe. Janez je takoj poklical novega vina.

„Župan Šimen, ali Vam dela glavav še sitnosti zaradi ceste?“ zadržaval je župana.

„He, kaj!“ odgovoril je ta nejevoljen. „Saj se breški župan tudi pritožuje. Še nagovoril me je, da bi se šla skupaj pritožiti v Ljubljano.“

„In Vi ste obljubili?“

„Ne še.“

„Prav ste storili. Ne se mešati v stvari, ki nam niso nič mar. Naj se breška občina sama speče. Ko sem bil jaz pri železnici, kaj vse sem videl in vedel? Magazin je bil poln vina in tovariši so se kar vrstili. Obroč se je malo odbil in luknja se izvrtala pod obročem, potlej so pa točili, da je bilo vse pijano, in shranil ga je še vsak svoj vrč. Menite, da sem jaz to ovadil? Tak tepec nisem bil. Saj ni šlo iz mojega. In kaj bi dobil od ovadbe? Nič! Največ nož pod rebra. Človek mora biti pameten.“ Strmé so poslušali možje to modrost. Zdelo se jim je, da mislijo o poštenosti drugače, a niso si upali povedati, prepričani, da ve gospod Lisec, kaj govori. Nekako v zadregi so prikimali, sramuje se svojega hlinjenja, razven Toneta, ki se je osmelil in ugovarjal, češ, da bi on tega ne bil trpel, ampak vse ovadil. Ž njim je potegnil takoj župan Šimen, vesel, da je dobil zagovornika svojim mislim, in iz mržnje proti Liscu.

„Ali veste, župan Šimen,“ dejal je Tone, „kako so Vam bili ono leto odpeljali ciganje žrebe. Jaz sem pa spoznal žrebička doli v Hotiči in sem jim ga vzel in Vam nazaj pripeljal.“

„Res; Tone je ravnal moško,“ pohvalil ga je župan; „bolj kakor gospod Lisec.“

„Skupil bi bil pa tudi lahko,“ opomnil je krčmar, ki se ni hotel zameriti Liscau in menil, da zahteva krčma nepristranost.

„A to so bili ciganje,“ zavračal je Lisec naglega fanta; „jaz pa sem imel opravka s tovariši, z ljudmi, ki so bili v službi, razumeješ? v službi pri c. kr. privilegirani železnici.“

„Poštenje velja tu kot tam.“ — Lisca je spretela nekaka rdečica in jezno so se mu nasršile obrvi.

„Fant, ti govoriš, preden te kdo kaj vpraša,“ dejal je oblastno. „Skušnje še nimaš nič. Na mojem mestu bi se bil ti tudi premislil.“

„Ne, pri moji veri!“ godrnjal je Tone in dregal brata, naj ideta; kajti zopern mu je bil Lisec in njegove besede.

„S poštenostjo samo,“ modroval je Lisec, ne meneč se za neizkušenega mladiča, „se ne pride daleč; pameti treba, pameti. Če postavite poleg poštenosti pamet, katera da bo hitrejša, pamet bo vedno spredaj.“

„Pred ciljem ji bo pa zmanjkalo sape,“ dejal je Šimen. „Tako sva hodila s prejšnjim vaškim učiteljem na sv. Kum. Oče, Vi ste prepočasni, je dejal in dirjal dalje; jaz sem pa hodil korakoma svoj pot. Pod vrhom sem ga došel. Nič sape nimam, je dejal. Jaz pa še preveč, sem rekel in ga pustil za seboj.“

„In tako pustite tudi breškega župana pri miru. Breška občina nam nič mar; vsak záse, Bog pa za vse!“

„A se tudi nam lahko primeri, da bi iskali pomočnika.“

„Ne bomo ga; vsaj na Bregu ne. Jaz imam mazilo, ki ukroti najhujšega okrajnega glavarja.“

„Vi pa, Vi,“ zasmijal se je župan in pogledal ga po strani. Lisec je pomilovalno prezrl to nespoštljivost, pogladil se po visokem čelu, zavihal brke, iztrkal pipo in tlačil jo iznova.

„Záme bi bila to mala skrb,“ dejal je pretrgoma, ker si je prižigal pipo, „prav mala skrb.“

„No, no, kako pa?“ rogal se je župan.

„Navadna stvar. Kader bi prodajal glavar največjo sitnost, da bi ne bilo več shajati ž njim, kader

bi se znašal najhuje nad menoj in mi pretil, da me odstavi, takrat bi sklical občinsko sejo.“

„Da se sestavi pritožba.“

„Kaj še! Da se izvoli za častnega občana.“

Lisec je umolknil in z zadovoljnim ponosom gledal po strmečih obrazih. „Seveda pomaga ta pomoček samo jedenkrat,“ nadaljeval je počasi, „takrat pa gotovo. Toda pustimo to; župan Šimen je moder mož — Janez, kaj pa je s teboj? Človeku ni dobro samemu biti.“ Sunil je Janeza, ko je baš prinesla Lojza vina na mizo. „Kako ti je všeč Lojza?“

Dekle je zardelo in teklo iz sobe; Janez pa je bil v nekaki prijetni zadregi. Namigavanje mu je dopadalo in hvaležen se je nasmijal Lisecu, čudeč se njegovi ravnodušnosti.

Strijc Vrban pa, ki se ni vtikal v pogovor, je vstajal. „Pil sem, jedel sem,“ dejal je po pravici; „jaz grem.“

„Ostanite!“ ukazoval je Lisec. „Kovač, črno kavo záme in za strijca Vrbana! Bom jaz plačal.“

„Bom pa še ostal“, dejal je Vrban in sedel nazaj, „zaradi družčine, za drugo mi ni.“

„Nam pa tudi za Vašo sestričino, za Jerico,“ dejal je Lisec; „kaj ne, mati Kovačeva?“

„Kako pa, gospod Lisec. Pridno dekle in pošteno. Strijc Vrban, doklej se boste še ubijali s kmetijo? Stari ste, svojcev nimate in ženili se ne boste več. Izročite Jerici domačijo in spočijte se, ko ste se trudili vse življenje.“

„Ne mudi se še,“ ugovarjal je starec. „Za menoj dobó Jerica vse, toda slušati me mora. A me je hotela že ostaviti, češ, da se ji hudo godi, in da pojde služiti.“

„Nikamor ne pojde služiti,“ odločil je Lisec. „Lojza pa Janez bo jeden par, Kovačev France in Jerica pa drugi.“

„Bog daj srečo!“ nasmehnila se je Kovačica. Tone pa je vstal.

„Ali te ni sram?“ dejal je tiho bratu. „Komaj smo zagrebli očeta, in ti se ženiš!“

„To tebi nič mar,“ odvrnil je brat. „Ti me ne boš učil.“

Družba je jela pogovarjati fanta; a ta je potegnil klobuk na oči in se urno obrnil. Za njim je šel župan Šimen, ki ni hotel ostati brez zaveznika Liscu nasproti.

„Sukati te hoče,“ dejal je Lisec in se nagnil zaupno k Janezu. „Kmet je kmet; pusti ga! Tebe je škoda, da bi se kisal gori na samoti, ko te potrebujemo v naši družčini. Delajo naj drugi; ti si gospodar. Z glavo, s pametjo se več doseže kakor z rokami. Tone naj posluša Šimna, ti pa mene; videl boš, kdo bode spredaj.“

„Bog Vas živi, gospod Lisec,“ napila je krčmarica. „Vi ste dobri za našo hišo; mi Vam pa tudi nismo bili nikoli nasprotni.“

„Tako je prav,“ potrdil je Lisec. „Jaz pomagam rad vsakemu, ki hoče pomoči; kdor se pa šteje za modrejšega, tega pa puščam pri miru.“

II.

Žalosten in jezen je hitel Tone domov po bližnji, da ga ne bi srečevali ljudje. Onstran gozda ob potoku, ki se vije počasi med rakitami po dolinici, zabliščala mu je naproti vrh griča rodna hiša, sama, daleč od drugih selišč. Za hišo stoji oreh in v njegovi senci klop; a ondi ne sedi več stari oče, ki je od ondot ogledoval tako rad posestvo in vodil gospodarstvo. Ne bo ga več pozdravil in vprašal, če je ajda polna, ne več pogladil zvečer trudnih voličkov. Inako se je storilo Tonetu in hitro je korakal navkreber. Doma ni bilo nikogar in vrata so bila zaklenjena. Naglo se je obrnil; spreletela ga je groza pred zaklenjenimi vrati in zaprtimi okni in tiho hišo. Kako je bil sam, kako zapuščen! Dom je bil bratov in brat se je spremenil prvi dan; išče si druge družbe in zanj se ne meni več. Prišla bo nova gospodinja in odtujila mu še bolj brata in dom, in poreče se mu nekega dne, če mu ni všeč, naj ide, in šel bo v tuje kraje k tujim

ljudem. V take misli vtopljen je legel na trato in gledal za oblaki, ki so plavali po nebu.

Janez pa je korakal po cesti domov dobre volje. Sprijaznil se je bil z gospodom Liscem in ponašal se z lepo, imenitno nevesto. Smelo in ponosno se je oziral okrog in zaukal bi bil, da se ni spomnil pogrebnege dneva. Moško je izvlekel doma ključ iz žepa, stopil v hišo in odprl vsa okna; a ostati ni mogel v zaprtem prostoru; srce mu je bilo prepolno. Zažgal si je smodko, Liščev dar, vtaknil roke v žepa in premišljeval, kako bi vse uredil, da bi bilo všeč nevesti in vredno take svaščine in takega prijateljstva. Domislil se je, da stoji v hlevu samo goveja živina, in vendar bi bilo prostora tudi za konjička. Voziček bi stal pod podom. Takoj je sklenil, kar najhitreje iti na Vače in kupiti si konjička, rujavca, in koleselj spleten in temnozeleno in rdeče pobarvan z zavoro na vijak, kakor jih je občudoval na Vačah kak semanj dan. Na voz pride pisan koc in na konjiča svitla oprava. Tako se bo vozil k nevesti. Kamrica bi se morala poslikati, preden pride nevesta na razgledi; in vrtiček za hišo, ki je bil tako čeden, dokler sta bili sestri doma, bo treba otrediti in pripraviti. Kaj bi stalo vse to? Največ kakih štiristo goldinarjev. — Šel je klicat brata. Da ga je bil ostavil srdit s hudim očitanjem, to je bil že pozabil; kajti v sreči človek rad odpušča. Ko ga je dobil, legel je k njemu, pomolil mu mehur s tobakom in dejal prijazno: „Na, natlači!“ Rahlo ga je pokaral zaradi njegovega čudnega vedenja, potem pa začel tako živahno in tako navdušeno pripovedovati o svoji sreči in svojih načrtih, da mu ni mogel Tone nikoli seči v besedo.

„Jutri,“ tako je končal, „gospodari ti kar po svoje; jaz moram na vse zgodaj na Vače, kjer imam opravkov, da Bog nas varuj.“

Na vse zgodaj je odšel Janez; opoldne so ga čakali zastonj z južino in popoldne se je naveličal Tone gledat hoditi proti Dobravi, če že prihaja. Ko pa se je zmračilo, pridrdral je po klanci lahek koleselj s prhajočim konjičem in ročno je skočil z voza Janez in vrgel vajete strmečemu bratu.

„No, kaj praviš?“ dejal je vesel. „Ali ti dopade rujavček? Le poglej ga!“ Jel mu je popisovati vse vrline mladega konja in vedel se kot strokovnjak, ki se že od nekdanj peča s konji. Potem je prišel na vrsto koleselj. Potresel ga je od strani, vzdignil zadnji konec, obrnil oje, da se je videlo, kako gladko se izpodmika polza.

„Pa ga še nisem plačal predrago,“ dejal je moško. „Kogar sem vprašal, vsak je rekel, da sem kupil dobro. Prepelji konja, da se bo videlo, kako stopa. Zdi se mi, da se malo kreše. Najbrž ga je slabo podkoval ta preklicani kovač na Vačah.“ Tonetu ni bila ta novotarija nič po všeči; menil je, da konj ni za v hribe, da potegne vol bolje, da stopa varnejše, ni tako kočljiv za krmljenje in se na vse zadnje spita in proda; a ni si upal ugovarjati bratu gospodarju. Ta pa je dalje govoril o konjskih svojstvih in trdil, da se je pripeljal v treh četrtih ure z Vač v Dobravo in ni podil nič; iz Dobrave do doma pa da je potreboval dobre četrte ure. „Hitreje se ne pripelje nihče.“

Drugo jutro je šel Janez najprej v hlev pogledat, kaj dela rujavček. Rujavček je zasukal ušesa, svitlo pogledal gospodarja in zarezgetal. Janez mu je dajal iz roke črnega kruha in gladil ga in trkljal po gladki koži. Dela se ni mogel lotiti nobenega. Brat je šel s hlapcem in dekle na polje, on pa je hodil iz hiše na dvorišče, z dvorišča v hlev, tū in tam kaj premaknil in zadovoljen sam s seboj premišljeval, kdaj bi se popeljal v Dobravo. Popeljal se je takoj popoldne.

Začelo se je zanj prijetno življenje, ko se je prepeljal iz Brd v Dobravo in nazaj in bahal in ženil se. Doma se ni pogrešal delavec, ker je bil Tone priden in pameten; a ginil je denar, in prodali so se voli in žito pod ceno, da se je dobil drobiž. Tone je to zapazil in opomnil brata, naj se že vender oženi, češ, potem bo zapravljanja konec. In ko je bila hiša popravljena in pobeljena, prišla je Lojza na razgledi in dopadlo se ji je v Brdih. Gladko je stekla svatba; zakaj gospod Lisec je bil spreten mešetar in Janez ne tak umazanec, da bi se bil posebno vlekel za doto.

Brdar se je čutil srečnega. Imel je mlado ženo, ki se je znala lepo oblačiti in ročno sukati, ki je gladko govorila in dobro kuhala, in ki se je baš tako rada kakor njen mož vozila v vas pokratkočasit se v stari družbi. Še mnogo lepše je cvetela zdaj in z obleko prekašala vse vrstnice, ki so ji zavidale toliko srečo. Seveda mojškra se je bila kar priselila k hiši, in nikamor več se ni prodajalo maslo, mleko, kokoši in jajca, še kupiti je bilo treba, če je obiskala nenadoma Lojzo kaka daljna teta. Polagoma je zapazil Janez, da gine denar; a si je mislil: to je začetek, čez kaj časa bo vse drugače, in velicega plačevanja tako ni več, razven Tonetove dote; te pa še zahteval ne bo Tone, ker je tako rad pri hiši. In Tone res ni mislil na doto. Tih in zadovoljen je obdelaval domačo zemljo in rad je imel mlado gospodinjo, ki je bila tako prijazna proti njemu. Najponosnejši je bil, kader jo je peljal na Vače; tam je imela Lojza po štacunah vedno dosti opravka. Pridirjal je po klanci, da je letelo vse vprek in moško se oziral izpod klobuka, češ, zatorej ženske ni na Vačah. Ob letu je pripovedoval okrog, da so dobili sinka Janezka, in tega je pestoval zdaj, kader je utegnil, in žvižgal mu in pel, rezljal je vozičke in delal piščalke in puške in ponujal jih detetu, ki niti ročic še ni znalo pregibati po svoji volji. In kako sta stregla ljubljencu oče in mati, in kake večje sreče bi si bil mogel želeti še Brdar!

Žal, da zavisi tolikrat zadovoljnost in mir od nečimurnega denarja in da je na svetu tako malo modrijanov, ki bi se čutili srečne brez denarja! Na ta pomoček sreče in zadovoljnosti bi se moralo tedaj bolj paziti in pomniti zlasti, da je varčnost velik dohodek.

„Kaj ti je Janez, da si tako zamišljen?“ dejala je necega dne Lojza in podala možu nališpano dete.

„Nič tacega,“ dejal je mož in obrnil se počasi stran. Nikdar še ni bil govoril z ženo o premoženji svojem, in ona ga tudi nikdar ni vprašala, ampak živela otročje brezskrbno, kakor da bi se ne moglo nikdar spremeniti. Janez pa je že dolgo skrival svoje

skrbi in premišljeval marsikako noč, ko je vse sladko spalo, kaj bi in kako bi. Žene pa ni hotel žaliti in se je tudi nekako sramoval in rad veljal pred njo in vso svaščino za premožnega moža. Kolikrat je že sklenil pustiti potratno življenje in družčino in veselice. A če ga je poprosila Lojza, naj jo popelje v Dobravo, da ne ostane konj brez dela, splavali so sklepi po vodi; zakaj tudi sam je rad topil težke misli. V Dobravi pa je blagrovala tašča svojo hčer, da se ji dobro godi, da se ji ni treba tako ubijati, kakor se je ona. Janez pa se je bridko nasmihal, in če ga je vprašal tast, koliko da je pridelal in po čem prodal živino, bil je v zadregi, ali bi povedal več ali menj; jel pa se je pritoževati zoper kmetski stan, da se ne splačuje delo in bi moral človek vedno vodo piti.

„Ne zapije se kmetija ne,“ dejal je tast, tako rekoč v imenu vseh krčmarjev, „ampak zalenobi, zanemari se.“

„Kupčija je boljša; marsikoga je že obogatila.“

„Marsikoga pa tudi spravila na beraško palico, in ni vsacega obogatila po pošteni poti.“

„Pošteno obogateti se sploh ne da,“ posegel je vmes gospod Lisec. „Le poglejte bogatine okrog, odkod da imajo. Pri vojaštvu so sleparili, Francoze so pobijali ali pa jim je kak dober prijatelj delal bankovce.“

„Da, če bi imel kdo tacega prijatelja!“ zdihnil je Janez zamišljen.

„Ampak bi moral delati take,“ prisedel je župan Šimen, „da bi jih ne spoznal nihče; kajti kogar zasačijo, ta je revež.“

„Če je pameten, ne zasačijo ga,“ zavrnil ga je Lisec. „Saj ni treba po Ljubljani in po davkarijah kazati bankovcev; po hribih spečá lahko vse.“

„Tako da oslepari baš reveža.“

„Kako ga oslepari? Ta lahko spravi denar naprej; saj bankovec je tako samo znamenje, ki nima sam ob sebi nič veljave, in naj bo še tako lepo narejen.“

„To je že res,“ opomnil je Šimen; „toda če nesem jaz na Vače platno barvat ali uro popraviti, dobom tudi znamenje. Zdaj naj pa kdo ponaredi moje

znamenje in pride k barvarju ali k urarju po moje blago! Kdor bi rekel, da ni to slepar, ne bi bil sam nič boljši.“

Gospod Lisec je debelo požrl in si mislil: saj ne ve ta neotesanec, kaj da govori.

„To je vse drugače.“ učil je v svesti si duševne premoči. „Če ponaredi kdo znamenje in dobo za to drug kos platna ali drugo uro, imate li Vi kako škodo?“

„Ampak barvar jo ima ali urar.“

„Kako? Če za tisto znamenje dobo lahko zopet drugo uro.“

„A kakor hitro se spozna krivo znamenje, izgubil je oni, ki je ima v rokah; slepar pa je tist, ki je ponaredil in ki je spečal.“

„Ni treba, da bi se spoznal bankovec; med kmeti naj ostane in roma po pregovoru iz rok v roke kakor slab denar. Kolikrat sem že dobil jaz ali pa kdo drug desetico, ki se ji je poznalo, da ni prava. A smo jo oddali — kaj ne, gospod župan? — kakor smo jo dobili, za nič menj. Ali smo zategadelj sleparji?“

„Kdor je ponaredil, ta je gotovo.“

„Vidite! Nekaj sleparjev smo Vam že odbili,“ dejal je Lisec oblastno. „A jaz mislim, da kjer ni škode, tam ni sleparstva.“ Župan je iskal v zadregi pomočnika in menil, da se jezi tudi Kovač, ker so začeli po Hrvaškem in Štajerskem in celo po Dolenjskem ponarejati vino.

„To je največje sleparstvo,“ razvnel se je takoj krčmar. „Kdor toči narejeno vino, toči seveda lahko po ceni, ker je kupil po ceni godljo, ki je zaštonj predraga. Izgubo imamo pa mi. Poštene pijače ne moremo dajati po nizki ceni, ker smo jo plačali drago; pivci izostanejo, češ, drugje je cenejše; pošten krčmar pa zápri krčmo ali toči v izgubo, da prideš na kant, ali pa postani baš tak falot kakor oni sleparji. A izgubo ima tudi pošten vinogradnik, ki ne more oddati s trdom pridelanega vina po tisti ceni kakor oni, ki ga kar našaga k špirtu in sladkorju. Davke pa mora vendar plačati in preživiti družino in delavce. Prodajati mora torej tudi v izgubo in priti na kant

ali pa slepariti kakor vinski židje po Ogerskem in Hrvaškem.“

„Baš taka je s ponarejanjem bankovcev,“ povzel je Šimen, osrčen po Kovačevih besedah, „in meni se le čudno zdi, zakaj država ne kaznuje obojega jednako, ker je vse jedno sleparstvo. Če hočem dobiti jaz denarja za davke, za delavce, za pijačo, moram se truditi, da kaj pridelam ali priredim ali prislužim. Kdor bi pa kar tako delal denar, spravil bi me pod nič. Podražil bi mi delavce in blago in živež, da bi ne mogel več izhajati. Služit bi moral iti k potepuhu, ki me je ugonobil s ponarejenim denarjem.“

„Ker je bil premetenejši, župan Šimen,“ smijal se je prisiljeno gospod Lisec. „Dandanes vlada pač pamet. Z mašinami in fabrikami ni nič drugače in zaman se jim upira rokodelec. Zakaj tu dela človeška roka, tam pa ogenj in voda, ki ne potreujeta nič počitka, nič jedi in pijače in zgotovita v jedni uri toliko, kolikor rokodelec ves teden ne. Zato pa lahko ceneje prodaja fabrikant in izpodrine polagoma vsacega rokodelca.“

„Davek bi moral vse to izravnati“, dejal je Šimen, „da si ne bi ljudje odjedali potrebnega kruha, ali pa bi morala vzeti vse tiste mašine in fabrike država v roke, kakor ima v rokah sol, tobak in smodnik.“

„Kako pa! Da ne bi imel pameten človek nobene koristi in nobene prednosti za svojo pamet. Kaj bi se delali poštenejše kakor smo! Kdor kupuje, hoče kupiti pod ceno, in kdor prodaje, prodati čez ceno; v tem je vsa kupčija. Kdor je premetenejši, ta zmaga, in kdor ima denar, ta je mož. Kako si ga je pridobil, ne vpraša nihče, in kdor bi si upal, kaznovan bi bil zaradi razžaljenja časti.“

„Ponarejalca pa vendar kaznujejo strašno.“ opomnil je Brdar, ki je pazno poslušal važni razgovor.

„Tisti, katerim je delal, se pa vozijo sparoma v kočijah,“ zasmijal se je Lisec, „in časti jih ves svet. S tem se pa baš časti pamet, razum. Po svetu tudi ne sodijo poštenja tako kakor med gorjanci; ampak poštenjak je vsak, dokler se mu ne dokaže lopovstva.“

Janez je ves zamaknjen gledal govornika in ušla mu ni nobena beseda. Da je pamet prva, ta misel mu je ugajala posebno, ker se je imel za jako pametnega. Kako bi porabil to pamet, o tem je začel premišljevati ves razburjen. Kakor ga je namreč vznemirjala zavest, da gre premoženje h koncu, tako je raslo hrepenenje pridobiti si denarja, ne záse, ampak za drago ženko in za ljubljenega sina.

Pregovor pravi, da kdor veliko premišljuje, malo stori. Premišljevanje ni pomagalo Brdarju nič; le žena ga je začela nadlegovati silneje, kaj da premišljuje. Janez ji je naposled povedal in jel dolžiti slabe letine, nesreče, lene posle, sploh razven sebe in žene ves svet. Lojzi se je podaljšal obraz.

„Prej se je pa vedno glasilo: bogati Brdar,“ dejala je slabovoljna. „A zdaj je baš sitnost. Naročila sem na Vačah novo obleko. Saj veš, da nimam nič obleči, in da tičim vedno v jedni koži. Tega naročila ne morem več preklicati. Toliko bo že še premogla hiša.“

Brdar ni ugovarjal. A če je upal, da postane žena varčnejša, varal se je. Ostala je, kakeršna je bila, in če ji je potožil mož svoje stiske, čudila se je, da je tako malo blagoslova, ko dela ona pridneje od vsake dekle in gospodinji, da varčnejše ne more, oblečena, da si že komaj upa med ljudi. In jela je zgovorno pripovedovati, kak robec da je imela ta, kako krilo ona, košatenje, da se mora ona kar skriti. „In vendar ne pomaga vse nič“, modrovala je. „Ljudje, ki ne morejo preživiti žene in otrok, bi se niti ženiti ne smeli.“

Janez ni odgovoril nič; pobesil je glavo in se izgubil iz hiše premišljevati, kako bi si poboljšal stanje. Od samega premišljevanja se ni mogel lotiti nobenega pravega dela; ampak postopal je s sekiro ali motiko in popravljal brez potrebe kako ograjo ali trebil kak graben. Minevalo ga je tudi veselje do družčine in redkeje je zahajal h Kovaču. In tast, kakor bi bil slutil njegove težave, začel mu je dajati prekoristne svete, in prelepo ga je začela učiti tašča, da treba gledati na vsak krajcar, ogibati se slabe tovaršije in pijače in pohajkovanja.

„Nama se je tudi hudo godilo,“ je dejala. „Pri trgovati sva si morala in zgodaj vstajati in pozno hoditi leč, in konjička in vozička ni bilo nič.“

„Za Brda tudi konj ni,“ pristavil je tast. „To je sama baharija. Če ga prodaš, kakor se spodobi, kupim ga jaz.“

Janez je vstal jezen in osramočen.

„Brez zamere!“ tolažil je tast. „Hudo je danes po vsem svetu. Kdo pa ne toži? Pri nas toliko da rinemo, in štirji otroci še niso preskrbljeni. Komaraj in Bog ti bo pomagal, to se je obneslo še zmeraj. Na Boga se treba zanesti in pa náse. Kdor se pa zanaša na druge, ta je siromak.“

III.

Necega večera, ko je zadel Tone koso, da nakosi detelje, pridruži se mu brat in ga nagovori, ne da bi ga pogledal:

„Ustregel mi boš, Tone, če storiš jedno pot záme.“

Tone je prikimal in Janez je pogledal v zadregi tja po polji, da ne bi se srečal z bratovimi očmi, in jel praviti, da bode potreboval v kratkem več denarja, da pa gotovine ni pri hiši; naj bi stopil v Dobravo do Vrban in ga prosil na pósodo kacih tri ali štiristo goldinarjev; a rajši več kakor manj, ker denar se rabi vedno.

„A Vrban, pravijo, da je trd in oderuh.“

„To je res; a drugje ne dobom nikjer. Jedni nimajo, drugi ne dadé. Denar pa moram imeti, naj bo, kar hoče. Pregovarjaj ga, da ne bo zahteval prehudih obresti. Če se ne bo dal, stori mu po volji; kar boš ti sklenil, bom jaz potrdil.“

„Pojutrišnjem pojdem, ker je nedelja,“ opomnil je Tone, kateremu se je posel zdel siten.

„Kar jutri zjutraj pojdi! Ob nedeljah ima Vrban preveč opravka z drugimi ljudmi. Ne pravi pa nikomur, po kaj da greš.“

Janezu se je odvalil kamen od srca, ko je bil pregovoril brata, in v mislih je že obračal denar in sklepal bolj paziti nánj. Tone pa je premišljeval, kako

je tako hitro pošlo bratu, ko ni imel nobenega izplačevanja in tudi zapravljal ni, in ko je vendar nekaj priženil.

Na vse zgodaj družega dne je Tone na poti že preudarjal, kako bi stavil besede, da ne bi bile preberaške, a da mu tudi ne bi zameril Vrban. „Prekličana reč; rajši bi šel mlatit,“ dejal je sam pri sebi in tolažil se z mislijo, da ne gre prosit záse; a čast Brdarjeve hiše mu je bila pri srci, da mu je prihajalo vroče, dasi je ležala hladna megla po dolu in je hodil Tone počasi.

Pod Kovačevo hišo je stala Vrbanova, zidana trdno v jedno nadstropje, a zanemarjena. Okna niso imela vseh šip, tu pa tam je bil odpadel omet in vhod je bil zakajen. Ko so zaškripale duri, pritekla je iz kuhinje Jerica in se na glas zasmijala Tonetu, ki se je bil spotaknil in lovil po veži, kjer je bilo vse navlečeno vsakovrstnega starega orodja. Vprašal je Tone, če je strijc doma.

„Ni ga, pa pride kmalu. Kaj pa želiš, Tone?“

„Nekaj bi rad govoril ž njim. Bom pa počakal.“

Jerica je obrisala stol in mu ga ponudila in opravičevala se, da leži vse tako križem.

„Strijc ne pride nikdar prazen domov,“ je dejala; „povsod kaj pobere in nam navleče vso hišo. Jaz sem pa danes tudi kar za v turščico.“

Smejé se je stekla po drugo ruto. Tonetu, ki je ni videl prvič, se ni zdela taka in menil je, da delaven človek ne more biti vedno pražnje oblečen.

„Kaj pa počne Lojza? Prej je bilo veliko prijateljstvo med nama; zdaj je pa že dolgo nisem videla.“

„Ker ne prideš nič v vas.“

„Veš, Tone, kader se dekile omoži, naveliča se hitro starih znank.“

„Morebiti si se pa ti naveličala; saj slišim, da se možiš s Kovačevim.“

„To so same govorice.“ dejala je ona hitro in obrnila se v stran. „Kovačevi bi radi prav veliko dote; zatorej strijc ne mara prav, jaz pa še menj.“

„Lej, jaz sem pa mislil, da si že kar nevesta,“ dejal je Tone nekako čudno razveseljen. Zdela se mu je Jerica v novi ruti še mnogo lepša, a verjel ni

prav njenim besedam in menil, da ga ima samo za norca.

„Meni je všeč, da nisi še nevesta,“ je dejal. Ona pa ga je bistro pogledala in vprašala, če ji je morda zaviden.

„Tebi nič, onemu Kovačevemu pa. No, če res še nisi nevesta, potem —“ Tone je umolknil nekako zmešan.

„Kaj potem?“ vprašala je ona šegavo vesela njegove zadrege in dobro sluteč, kaj misli reči.

„Potem — potem pa še lahko postaneš,“ dejal je Tone in hotel še nekaj povedati, a vstopil je z nekim drugim možem Vrban, v jedni roki dve brezovi trti, v drugi zlomljeno ročico.

„Iglico bi radi?“ obrnil se je Vrban k spremljevalcu, vrgel trti in ročico v kot in jel brskati med šaro. Kmalu je dobil orodje. „Taka je, pa kupite!“

„Do drevi mi posodite,“ prosil je mož.

„Če hočete, kupite! Velja pet krajcarjev. Če ne, pa pojdite h kovaču. Ne posojam jaz nič.“ Tonetu je ginil pogum, ko je slišal, da ne posoja Vrban nič. Mož se je jezil, da ne dobo iglice na posodo, a jeza mu ni pomagala. Vrban je ostal trd, dokler ni plačal mož onih pet krajcarjev, vzel iglico in robanteč odšel.

„Kaj pa ti?“ obrnil se je Vrban do plahega Toneta. A preden je ta odgovoril, pritekkel je bosonog deček: „Oče so me poslali po jedno gož.“

„Krajcar prinesi, pa bo tvoja,“ dejal je Vrban in deček je letel domov. Tone pa se je odkašljeval in jecal, da je prišel po denarja na posodo.

„Kaj tebi treba denarja?“ zadril se je Vrban. Tone je razlagal, da ne potrebuje on denarja, ampak brat Brdar.

„Aha, imenitna nevesta, pa malo dote,“ mrmral je starec. „Oče se je trudil štirideset let, da je izlezel iz dolgov, vidva bosta pa v dveh letih dogospodarila. Koliko pa bi rad?“

„Ko je Tone povedal, odskočil je starec in zapvil: „Reci bratu, da je znorel!“

Tone je vstal nejevoljen; a ustavil ga je Vrban, da se zmenita. „Ti si ravno tak bahač,“ učil ga je,

„kakor tvoj brat. Toda človek mora biti ponižen, kader prosi in bodi si na posodo. Mlad na posodo, star vbogajme. — Sedi pri miru! Kaj vstajaš! Tebi ne bom posojal za družega. Če hoče imeti brat denar, pride naj jutri po deseti maši h gospodu Liscu, kjer se bomo dogovorili in naredili pismo; kajti dolžniki so vsi sleparji in jaz sem že mnogo izgubil na posojilih. Jaz se mučim od jutra do večera, da si prihranim par krajcarjev; tak bahač pa zapravlja in se norca dela iz dobrotnika, katerega je osleparil. Torej jutri pri gospodu Lisci, če mu je prav.“

Tone je šel in rotil se, da je bolje jesti suh kruh kakor prositi tako okrog. On bi gospodaril vse drugače, delal bi, varčeval bi in gospodinja bi mu ne zapravljala, Jerica vsaj ne, zakaj ta mu je prišla takoj na misel. Pretehtal je vse, kar sta bila govorila in pregovarjal se, da bi s kakim drugim ne bila tako prijazna. Odločil je, da mora kmalu govoriti z njo. Vrban ima denar, zato silijo tako vánj Kovačevi, a njegova dota tudi ni tako majhna.

„Tone, Brdar, stoj no! Nič ne slišiš?“ ustavil ga je poštni sel. „Tri pisma imam za tvojega brata. Vzemi jih s seboj!“

Tone je vzel pisma in se obrnil. Kmalu mu pride naproti brat Janez s hlastnim vprašanjem, kako je opravil in če ima denar.

„Denarja nič, samo tri pisma.“

Janez je zmašil pisma v žep in komaj čakal, da mu je dopovedal Tone svojo zgodbo.

„Pri Lisci pismo delati!“ zakričal je Janez. „Nikdar, nikdar!“ Dolžil je brata, da je ravnal nerodno in klel. „S teboj ni nič, Tone, ti nisi za nič! Sam pojdem, sam opravim bolje.“

Tone je godrnjal, da bi bil sam šel lahko brat tudi prej. Janez pa je hitel razburjen proti Dobravi. Nestrpna mu je bila misel, da bi Lisec zvedel njegovo stisko, gospod Lisec, katerega je on tolikanj častil, s čegar prijateljstvom se je tako ponašal. Ker pa se strije Vrban ni zmenil za te pomisleke, vračal se je Janez kmalu razjarjen in ponižan proti domu in rotil se, da ne bo pisal pisma Liscu. A kje dobiti denarja?

Pri hranilnici je preveč ovinkov; tudi se je Janez, dasi je rad občeval s kakim uradnim služabnikom ali pisarjem, preveč bal gosposke in ogibal se pisarn, kar se je dalo.

Na vprašanje, kje se je mudil toliko časa, povedal je ženi vso svojo stisko in menil, če bi si mogli kako pomagati do tedaj, da pride žitni kupec.

„Kakor misliš,“ dejala je žena. „Toda jaz ne vem, kje bi se dalo kaj prihraniti. Drugi teden bo moje matere god, kmalu potem očetov in Janezek potrebuje oblačilca.“

„Ali bi ne bila sramota, da bi Lisec delal pismo in raznašal po vsi fari, kako se nam godi? Lojza, ali bi ne bila to sramota?“ Lojza je zmajala z glavo, ker ni bila istih misli, in nejevoljen je vrgel Janez suknjo na klop, da so padla iz žepa vsa tri pisma.

„Teh pisem sem bil čisto pozabil,“ dejal je sam záse ter jih pobral in odprl. Prvo je bilo uradno iz davkarije, ki ga je terjala za zaostali davek in pretila z rubežnijo; drugi dve pa sta bili z Vač od dveh trgovcev, ki sta tudi zahtevala denarja in grozila s tožbo.

„To mora biti pomota,“ menil je Brdar. „Saj nisem jaz nikdar nakupil tega, kar je tu pisano.“

„Pokaži!“ dejala je Lojza in mu vzela pismi iz rok. „Kava, sladkor, rum, čaj; oh, Janez, že vem. To sem bila jaz nakupila pred dvema mesecema. A dozdevalo se mi je, da je že plačano. Toda, vidiš, Janez, pozabila pa nisem; jaz ne pozabim nič. Tudi vem, o kateri priliki sem to kupila. Ko sta se vezovali teta in sestra, poslala sem jima bila to vezilko. — In drugo pismo? — Morebiti se tudi spomnim. Kaj pa je že to, počakaj no! Že vem. To je pa blago za mojo pomladansko obleko, tisto pikičasto, ki ti je tako dopadla, potem ogrinjalka in par židanih robcev. Ampak 38 gld. 40 kr., to je pa drago zaračunil. Menila sem, da bo največ kakih 35 gld. Pa taki so ti štacunarji! Robce mi je bil vrinil kar po sili, ker jih nisem zahtevala. Pa „to je najnovejše in najfinejše“ gonijo v jedno mer pa „gospa“ gor in „gospa“ dol, dokler ne osleparijo človeka. A tistih 40 kr. mu bom utrgala.

Kdor da toliko skupiti, temu se mora nekaj popustiti. Toda, veš, Janez, ta dva dolgova se morata poplačati kar najhitreje; kajti sicer bi me bilo sram na Vače se peljati, kjer me vse pozna.“

„A jaz ne dobim denarja razven vpričo Lisca.“

„Ali misliš, da ni že Vrban vse povedal Liscu?“

Podala mu je malega Janezka, ki je objel in pobožal svojega očeta, da se mu je raztopila nejevolja kakor sneg v solnčnih žarkih.

Slabo je spal Janez to noč in vstal je neodločen, kaj bi storil. Žena pa je dejala: „Veš kaj, Janez? Jaz sem premislila vse to natanko. Ti kar pojdi k Liscu; kajti denar mora biti pri hiši.“

Ko so se bili po deseti maši ljudje nekoliko razšli, obrnil se je Janez, ne oziraje se ne na desno ne na levo, proti prijazni Liščevi hiši, ki je stala malo nad vasjo sredi sadnega drevja. Lisec ga je začuden pogledal in mu podal roko.

„Neko sitnost imam,“ dejal je Janez in obraz mu je potemnel. „Vrbana še ni tukaj?“

„Ne še; a če imata kak dogovor, bode kmalu tu.“

„Res se je prikazal od spodnje strani Vrban in tiščal z roko žep pri suknji.“

„Vedel sem, da prideš,“ mrmral je in pogledal ga po strani in sédel za mizo.

„S suhim grlom se ne da govoriti,“ menil je Lisec. „Ali pošljem po vina, Janez?“ Janez je pokimal in Lisec, ki je razumel njegove misli, potrkal ga je po rami. „Nič se ne meni, Janez! Meni je tudi že pomagal strijc Vrban. A ga obiskujejo tudi drugi gospodje. Na Vačah, v Pečah in Moravčah ga poznajo dobro, in taki gospodarji, o katerih bi človek ne mislil. Kdo pa ima denar dandanes? V vsi fari poznam samo jednega, in ta je strijc Vrban.“ Zdaj je potrkal tega po rami.

„Imel bi jaz denar, imel,“ branil se je starec, „če bi bili ljudje pošteni in vračevali, kar se jim posodi. A niso; dobrota je sirota.“ Liščeva žena je prinesla od Kovača vina, kruha in pečenke in menila proti Janezu, da ni nič povedala, za koga da bo.

„Sezimo! Miza ponuja,“ dejal je Lisec in v nemal z dobrim vzgledom tovariša. Strijcu Vrbanu je šlo v slast; kajti ni bil razvajen in ni šlo za njegov denar. Janez pa je samo pil, ker je bil slabe volje. Potem so šli na delo.

„Koliko si rekel, Brdar?“ vprašal je Vrban in izvlekel rdečo usnjato listnico.

„Saj veste sami, koliko mi hočete dati,“ godrnjal je Janez.

„Tristo goldinarjev ti dam, več ne. To pa proti temu, da mi plačuješ na obrestih vsak mesec dva goldinarja naprej, o kresu mi boš dajal deset funtov masla, v adventu pet kokoši in o božiči deset parov mesenih klobas. Ali ti je prav?“

Janez je gledal prédse in preudarjal, kolike obresti da so to, in grabila ga je jeza.

„Ugodneje ne dobiš posojila nikjer,“ mešetaril je Lisec in ga osrčeval. Dva goldinarja na mesec utrpi vsak kajžar, človek jih zakadi na tobaku. Maslo in klobase in kokoši, to te tako nič ne stane, vse domač pridelek. In terjal te strijc Vrban ne bo izlepa.“

„Tri leta nič,“ pritrdil je Vrban in našteval je denar na mizo.

„Kaj hočem? Vzeti moram, in če bi bili pogoji še trši,“ dejal je Janez sam pri sebi in segel po denarji.

„Počasi!“ ustavil mu je roko Vrban. „Najprej si odštejem jaz obresti jednega leta, da ti ne bo treba prvo leto v denarjih nič plačevati.“

„Vi ste hujši od Škarjota,“ zasmijal se je Janez prisiljeno in stegnil zopet roko po denarji. A zopet ga je ustavil Vrban:

„Prej treba narediti in podpisati dolžno pismo.“

Lisec je prinesel pisivo in spisal pogodbo, kakor se je bila sklenila.

„En goldinarček boš dal za trud, Janez,“ je dejal in pomaknil mu list za podpisanje.

„Koliko je pijača in pečenka?“ vprašal je Vrban.

„En goldinar dvajset krajcarjev.“ dejal je Lisec.

„Odštej, Janez; potlej pa spravi denar in Bog ti daj srečo!“

Tiho je ostal Janez, segel poštenjakoma v roke in šel. Čutil se je nesrečnega; zakaj še nikdar se ni moral toliko poniževati in premagovati. In ta Lisec, ki se je hlinil tacega prijatelja, ni ne besedice črnil zánj, ampak delal le za Vrbana. No, sedaj ga Janez pozna in ne bo se več bratil ž njim. Gospodaril bo pa odslej vse drugače, vse varčneje, in ko zve žena, kako težko se je dobil denar, boče tudi ona bolj gledala na krajcar, in hiša si opomore. Izvlekel je listnico in preštel denar; do trehsto goldinarjev je sicer precej manjkalo, a vendar že dolgo ni imel tolike vsote pri sebi. Otožne misli mu je pregnala zavest, da se je odkrižal prvih sitnosti; odslej se boče že videlo.

Veselo ga je sprejela doma žena, ko ji je oddal denar, da ga spravi v škrinjo. Dolgovi so se poplačali z dolgom, a upati se je smelo, da bo za nekaj časa mir. Da, čez par dni je kazala Lojza ponosna možu prijazno pisemce, kjer se je trgovec na Vačah zahvaljeval za poplačilo in priporočal se za nadalje.

„To so same besede,“ dejal je Janez.

„Ali pa ne,“ dejala je ona. „Ti lahko razvidiš, kako me čislajo ljudje. Ali si ti dobil iz davkarije tudi kako zahvalo? Nič.“

A komaj je bil konec teh skrbi, prišle so druge. Opazila sta Janez in Lojza, da se je Tone spremenil. Z Janezkom se ni več pečal toliko in ljudem ni gledal več tako naravnost v oči. Zamišljen je hodil na delo in brez pravega vzroka se ga je lotevala nejevolja. Obraz mu je bil večkrat truden in oči zaspane, in ko ga je šel neko noč Janez klicat, ni ga dobil doma. Ko ga je vprašal drugi dan, kje da je bil, odgovoril je čmeren, da njemu to nič mar. Gospodarja sta se spogledala in menil je Janez, da ga bo Tone kmalu terjal za doto. Ni se motil. Začel je Tone tožiti, kako ponošeno obleko ima, da ne dobiva nobenih obresti, da mu ne kaže drugače kakor poiskati si drugam, in da naj mu pripravi Janez doto.

„Ali se misliš ženiti?“ vprašal je Janez na kratko.

„Če se bom, pa se bom,“ dejal je fant trmasto. „Vprašal pa ne bom nikogar.“

„Kaj pa, če te vzemo spomladi v vojake?“

„Pa pojdem.“ — Ta dogodek je rodil Janezu novih skrbi. Kako bode pač izplačal brata! Jel je tožiti, da je izgovorjena temu prevelika dota, da uničujejo starši s takimi oporokami one otroke, katerim izroče posestvo, da bi se moralo bolj ozirati na očetni dom, ki je vendar vsem otrokom zatekališče.

Kam pa zahaja Tone, to je zvedela kmalu Lojza; zakaj ni se zdelo to vasovanje samo nji na kvar, ampak tudi nekemu drugemu.

IV.

Kovačevi so čedalje silneje obdelovali Vrbanu, naj da Jerico Francetu.

„Saj jo dam,“ je dejal ta; „ampak ne maram ji izročiti vsega posestva. Saj ni moj otrok; moje sestre hči je in sirota. Kar ji dam, dam ji iz dobrote.“

„Ničesar ne vzamete s seboj, strijc.“ dejala je Kovačica.

„Res je to. Vse dobi Jerica, če bo ravnala lepo z menoj. Ob njeni milosti pa nočem živeti.“ — S tem pa ni oplašil Kovačevih; jeli so ga gostiti in streči mu, da je bil Vrban prav zadovoljen in se mu je še manj mudilo s svatbo.

Gospod Lisec je govoril oblastno, da je ta stvar njegova skrb, toda Vrbanu samemu je namigaval, naj sebe nikar ne pozabi, tako da je bil preverjen Vrban, da je Lisec njegov jedini pravi prijatelj, Kovač pa nič boljši od drugih. Da postopa za Jerico Brdarjev Tone, to je Kovačeve tudi jezilo, Vrbanu pa kar nič, celo ljubo mu je bilo; zakaj pritiskal je lahko Kovača in Jerico bi bil dal najrajši onemu, ki bi jo vzel brez dote.

„Tone je priden,“ tako je jezil Vrban Kovačeve. „delaven in ponižen. Stregel mi bo kakor bolnemu otroku in Jerico ima rad. Vzame jo, če ji dam kaj dote ali pa nič; pravi ženin po volji božji.“

Kovačevi so morali popuščati pri svojih zahtevah, da se jim ni skujal Vrban; a črtili so Toneta in jezili se tudi na Lojzo in Janeza, ki nočeta spametiti fanta.

„France,“ v nemal je gospod Lisec, „ali vas ni nič fantov, da bi mu posvetili?“

„Jedenkrat so mu svetili,“ zasmijala se je sestra Francetova, „pa so prišli vsi krvavi domov.“

„Posvetim mu pa jaz,“ mignil je Lisec, „na pomlad, ko pride k vojaškemu naboru. Ko bo stopal za bobnom, ohladi se mu kri.“

Po zimi pa se je Vrbanu močno shujšalo zdravje.

„Starec ne bo dolgo,“ dejal je Kovač svoji ženi in pogledal skozi okno po vasi, ki jo je zagrinjal metež v sivkast oblak. „Če umrje, bode nerodno za našega Franceta, ker ga deklice nič prav ne mara. Kar se misli storiti, storiti se mora hitro.“

„Jaz bom skuhalo nekaj mesa,“ dejala je ona, „in oprazila jabolk ter mu ponesem. Čez kaj časa pridi pa še ti, da se pogovorimo.“

Vrban je ležal v zadržani izbi in stokal in prešteval na prstih, koliko obresti mu dolguje ta, koliko oni, ko je vstopila Kovačica in postavila predenj pokrito, v prtič zavito skledo, iz katere se je prijetno kadilo.

„Kako Vam je, strijc?“ pozdravila ga je.

„Tako, tako,“ dejal je Vrban in sklonil se v postelji. „Kaj pa si prinesla?“ Kovačica je postavila klopčico na posteljo in skledo gor in podala mu žlico. „To je pa dobro,“ menil je Vrban, ko je pokusil. „Blagor vam, ki imate lahko vsak dan meso!“

„Vi bi si ga morali tudi privoščiti.“

„To je vse predrago, vse predrago. In pražena jabolka, kako so dobra! Ti me imaš pa res rada.“

„Kako pa, da Vas imam. Pražena jabolka niso nič posebnega. Tega sadja imate pri vas dosti.“

„Imeli smo ga to jesen. hvalo Bogu; a je prišel kupec in dejal: zdaj je tu, drugič ga pa ne bo, in sem mu vse prodal. Zdaj pa nimam.“

„Pa bi si vendar nekoliko poboljšali na stara leta.“

Prišel je Kovač in potolažil starca, da ni še tako pri kraji, ker mu jed tekne.

„Hvalo Bogu!“ dejal je Vrban in obrisal se krog ust. Kovač pa je obrnil pogovor na sitnosti, ki jih

ima gospodar z družino in svetoval mu, naj se spočije in poskrbi za Jerico.

„Tako slab še nisem,“ kašljal je Vrban, „in Jerici se nič ne mudi; čim starejša, tem pametnejša bo.“

„Toda pripravnega gospodarja ne dobiš, kader bi kdo hotel,“ povzela je Kovačica. „Našega Franceta pa poznate, kako je priden in pošten; nič ponočnjak ni, nič preklinjalec. Jaz ga ne bom hvalila, ampak to rečem, da nimate na izbiro takih fantov.“

Vrban je pritrdil, a izgovarjal se, da ni še prestar, da ne more še izročiti domačije in jel se razburjati. Kovač je miril, naj si pridrži, kar je prav, gotovine da je tudi nekaj in Vrban ostane še zmeraj premožen mož.

„Kak premožen mož!“ jezil se je starec, da ga je hotel zadušiti kašelj. „To me jezi, da se trobi naprej in naprej, da sem premožen mož, da imam denar. Rad bi ga imel, rad, kakor kdo drugi; a ga nimam, razumeješ, Kovač, nimam ga.“

Kovačica je pogovarjala, da nikdo ne misli, da bi imel Bog ve koliko premoženja; a nekaj krajcarjev da si je prihranil.

„In še te mi hočete pobrati,“ tarnal je bolnik. Kovač je opomnil, da želé le njemu dobro in privlekel iz suknje polič starine in natočil. Pogovor se je spravil zopet v pravi tir in po dolgem pogajanji in preudarjanji je privolil Vrban, da izroči Jerici, dasi ni njegov otrok, ampak sirota, iz gole dobrote del zemljišča, toda gozda nič in oštati mu mora izba in živež pri domači skledi.

„Udarite v roko!“ dejal je Kovač.

„Ne še; posvetovati se moram z gospodom Liscem,“ branil se je starec in nejevoljna je začela pospravljati Kovačica svojo posodo.

Vrata se odpro in: „Dober dan, strijček!“ pozdravila je Vrbana Liščeva sestra Lenka in postavila na mizo pokrito skledo, iz katere je prijetno dišalo. „Brat in svakinja Vas pozdravljata; popoldne prideta sama. Jaz pa sem Vam prinesla majhen prigrizek,“ govorila je prijazno, pomagala mu skloniti se, zrahljala blazino in podložila mu jo pod hrbet.

„Kako me ima vse rado!“ zdihnil je starec, ko mu je podajala Lenka žlico, da zajme. Kovačeva se nista hotela več muditi.

„Ali je zgovorjeno?“ dejal je Kovač in prijel za kljuko.

„Če se ne premislim, naj pa bo,“ kimal je Vrban, tako da sta prišla Kovača prav nejevoljna domov in menila, da ima nemara gospod Lisec sleparsko roko vmes in da on zalezuje neumnega starca; zakaj bi mu sicer tako stregel!

Vrban pa je hvaležen zaužival, kar mu je bila prinesla Lenka. Vmes sta se prijazno pomenkovala o Kovačevi snubitvi.

„Take reči Vas vznemirjajo, strijček,“ hudovala se je Lenka. „Vsaj med boleznijo naj bi Vas pri miru pustili ljudje! Ampak zapomnite si, strijček, kaj Vam vedno pravi moj brat: ne prenaaglite se; naglica ni dobra.“

„Ne bom se,“ zatrjeval je Vrban in odložil žlico, „Bog ti povrni, Lenka! Pozdravi mi gospoda Lisca!“

Lenka je poravnala rjuho, stlačila konec odeje pod žimnico in se poslovila. Vrban pa se je obrnil na drugo stran in začel premišljevati, če ga ni bil okanil Kovač. Premotila ga je Jerica, ki je prišla vprašat, kaj naj mu skuha za kosilo.

„Oh, nič, nič!“ tožil je strijc; „saj ne morem nič jesti. Kar boš skuhala za družino, tega prinesi meni nekoliko, na krožniku; posebej ni treba kuhati nič. Hlapca naj drva žagata popoldne, dekla naj pa omane korenje, da pride s poti, in potlej naj prede, da ne bo postopala brez dela. — Kaj pa še stojiš?“

„Krošnjar Štefan je prišel in ponuja blago prav po ceni. Kupite mi za jedno krilo in za dva predpasnika; kar nič nimam obleči.“

„Kaj ti pride na misel! Nobeno kmetsko dekle nima toliko obleke kakor ti. Ali hočeš hoditi okrog kakor gospa? Nečimernost je velik greh, in krošnjariji so skušnjave za žensko nečimernost. Kar gre naj Štefan.“

„Ne more dalje v takem vremenu. In tako lepo in trpežno blago ima, in prodaja prav po ceni, pravi da v izgubo, samo da kaj proda.“

„In ti mu verjameš? Kader imajo otroci denar, imajo krošnjariji semenj. Gre naj!“

Jerica je šla in starec je nadaljeval svoje pre-mišljevanje. Računil je, koliko mu še ostane, če se omoži Jerica, in dozdevalo se mu je, da si je pridržal premalo. „Ta Kovač, ta je zvit,“ si je dejal. „S sladko besedo premoti človeka, da bi prodal samega sebe. Prenaglil sem se, to je gotovo. Gospod Lisec ima prav; on je moj jedini prijatelj. Dobro, da se nisem še zavezal. A brez gospoda Lisca ne storim nič.“ Preštel je še jedenkrat, kaj si je bil pridržal, in prestrašil se, ker ni bilo vmes Dolge njive, največje in najrodovitnejše, ki bi nosila najemnine sto goldinarjev. Urno je zgrabil palico ob postelji in jel tolči ob tla, da bi priklical Jerico. Ta se je oglasila precej in urno pritekla misleč, da je strijc uslišal njeno prošnjo. Vrban je povedal, da so se dogovarjali s Kovačevimi o ženitvi.

„Saj se nič ne mudi,“ dejala je Jerica naglo in mela si predpasnik.

„Ampak Kovačevim se mudi, da tako silijo. Jaz sem obljubil skoro polovico posestva izročiti tebi iz gole dobrote, katere nisi vredna, ker vedno misliš na lišp in razveseljevanje. A zarekel sem se bil in zmotil, da doboš tudi Dolgo njivo. Toda te njive ne dam. Skoči zatorej h Kovačevim in reci, da Dolge njive ne.“

Jerica se je branila sitnega posla in vprašala v skrbeh, če je že sklenjena pogodba.

„Ne še. Ampak Kovač ne sme misliti, da sem jaz tak tepec. Kaj me hočete spraviti na beraško palico? Ti poslušaj pa pojdi!“

„Deklo bom poslala,“ dejala je Jerica in skočila iz izbe, da bi se izognila daljšemu razgovoru. Upala je, da se razbije Kovačeva pogodba ob strijčevi skoposti. Ne da bi črtila Franceta; a zdelo se ji je, da se drži, kakor bi ji skazal veliko milost, če jo vzame za ženo; žalilo jo je tudi, da poprašujejo Kovačevi samo strijca, nje pa nič; kakor da ne bi imela nič besede. Strijcu bi morala še hvalo vedeti in Kovačeve

tolažiti, ker jim je dota premajhna. Bridko je čutila svojo siročino in tem gorečnejše se oklenila onega, ki je ni razžalil in osramotil z zopernim barantanjem, kateremu bode v zakonu tovaršica in gospodinja, ne pa dekla.

Zvečer je prišel Tone vkljub metežu na dvorišče in ona mu je pripovedovala, kaj da se plete, in tolažila ga, da se strijc gotovo še premisli. „Kaj pa, če se ne bo!“ dejal je Tone ves pobit. „Veš kaj, Jerica? Nič se ne meniva za strijca. Dobila bova kje kaj v najem, ker jaz imam lepo doto.“

„A jaz nimam brez strijca nič,“ potožila je ona, „in ne morem storiti brez strijčeve volje nič. Priberačiti pa tudi nečem nikamor.“

„Oh, ne govori tako!“ ustavljal jo je on. „Oba bova delala in dobro se nama bo godilo. Ti ne veš, kako sem jaz priden.“

Začulo se je trkanje v strijčevi izbi.

„Strijc kliče,“ šepnila je Jerica. „Zdrav, Tone! Hvalo ti, da si prišel.“

„Počakaj še malo, Jerica.“

„Ne, ne smem. Prišla me bo klicat dekla, in nočem, da bi naju tu dobila.“

„Jaz se ne bojim nikogar.“

„Ne, ne. Pojdi, Tone! Kovačevi so hudi náte in lahko ti kaj store.“

„Teh se pa najmanj bojim.“

„A jaz se bojim, jaz. Zatorej pojdi!“ Jerica je stekla v hišo, Tone pa se je obrnil počasi iz dvorišča na pot proti domu, zamišljen; zakaj negotova bodočnost mu je kalila veselje.

Kovačevi so se zatekli h gospodu Liscu, naj on pregovori trdovratnega Vrbana, ki ne posluša družega nikogar, in gospod Lisec ni odrekel pomoči. Svetoval je Vrbanu, ki je okreval polagoma, naj ostane pri tem, kar je bil obljubil, a pisma da ni treba delati do zadnjega; France pride tudi še na vojaški nabor, ki bo tja po beli nedelji, in do tedaj ni z ženitvijo nič. Vrban je bil vesel tega odloga; kajti si je mislil, da se do tedaj lahko spremeni mnogo in ne bo morebiti

treba izročati posestva. Lisec pa je moško oznanil Kovačevim, da je že omečil starca.

Zdaj pa je prinesla Kovačeva dekla kar cel jerbas jedil in pijače v bolnikovo izbo in zopet se je dobro godilo Vrbanu v veseli družbi. Ko pa so zazvene kupice, opomnil je Vrban najprej, da Dolga njiva ostane njemu in potem da se pismo ne bo pisalo pred naborom; kajti če potrdijo Franceta, ne bo se mogel ženiti.

„Ampak, Vrban,“ dejal je Kovač slovesno, „gospod Lisec je priča, da ostanete mož beseda.“

„Ostanem; toda brez Dolge njive.“

„Kader bo nabor v Litiji, peljemo se skupaj do notarja. Da se ne boste skesali!“

„Zdaj imate še časa dovolj, strijc Vrban,“ dejala je Kovačica, „da napravite Jerici balo.“

„Kako balo!“ ostrmel je starec. „Jaz ji ne bom napravljaj nobene bale.“

„Vsaj s perilom jo boste preskrbeli in poročno obleko ji napravili,“ prigovarjala je Kovačica.

„Tako se pa nismo dogovorili,“ jezil se je Vrban; „gospod Lisec je priča. Ali me hočete obrati do golega? Ali nisem že dal zadosti? Jaz ne dam nič več. Če ni prav, naj se vse skupaj razdere.“

Kovač je srepo gledal hudomušnega starca, a rekel ni nič; Kovačica pa je menila, da bi bila sramota za hišo, če bi moral ženin kupiti nevesti poročno obleko, kar se še pri kajžarjih ne zgodi iz lepa.

„Ker so kajžarji,“ hropel je Vrban, „ki nimajo družega kot obleko na sebi. Za kakšno hišo bi bila to sramota, za kakšno hišo? Je li Jerica moja hči? Ali ni sirota? Kaj imam jaz od njene možitve? Samo škodo in jezo. Povejte, gospod Lisec, če nisem jaz zadosti storil zánjo?“

Gospod Lisec je bil v mali zadregi, ker so bili Kovačevi zraven, in jel je proslavljati Vrbanovo dobrotljivost.

„Ampak bala bi se vendar spodobila nevesti,“ trdila je Kovačica. „Saj strijc Vrban ni tako reven.“

To pa je iznova ujezilo Vrbana, da ne bi bil reven, in hudo je jel oštevati Kovačeve, ki mu hočejo

vse pograbiti. Lisec je pogovarjal in razlagal, da pripelje balo oni, ki se priženi ali primoži.

„Prav tako je,“ potrdil je Vrban. „Kdor se priženi ali primoži, ta pripelje balo. Priženil se bo France. Prekaniti se jaz ne dam in se ne dam.“

Kovačevi so odšli zopet slabovoljni, Lisec pa je ostal pri razburjenem bolniku, da sta se pogovorila, katere obresti bo treba izterjati, da ne zastarajo, koga bo treba tožiti in komu podaljšati obrok.

V.

Da je gospod Lisec vedel, da prideta Tone in France še k vojaškemu naboru spomladi, to je bilo čisto naravno, kajti kot nekak varuh okornih svojih rojakov imel je natančen razpregled vseh mladeničev okrog, ki so bili v vojaških letih. Pripovedovalo se je celo, da ima on pri naboru odločilno besedo, ker je znan z vsemi gospodi. In ko so se zglaševali mladeniči pri županstvu za prihodnji nabor in so jeli ugibati ljudje, kdo bo potrjen in kdo ne, takrat je navdal velik strah vse matere, mnogo očetov in marsikaterega mladeniča, ki je imel priti na vrsto; gospoda Lisca veljava pa je rasla. Prihajali so od vseh strani skrbni starši zagotoviti si Liščevo pomoč; in prihajali niso prazni. Ta je podprl prošnjo z loncem masla, oni s svinjsko četrto, zopet drugi s sežnjem bukovih drv in tretji kar s celim vozom kacega poljskega pridelka. Izročali so vse to Liščevi gospé in pomirjeni in potolaženi se vračali domov. Zaupanje v Lisca se je videlo tem bolj opravičeno, ker so se spolnovale očitno njegove besede. Bil je namreč Lisec pameten mož in znal zvedeti, kako hibo ima ta ali oni mladenič, in vedel tudi, kakšne mladeniče da potrjujejo in kakšnih ne. Kakor pri tožbah in pravadah, držal se je tudi tu pravila, da treba ono, kar je izgubljeno, prepustiti svoji usodi, za to pa, kar ni v nikaki nevarnosti, potegniti se z vso odločnostjo. Če je bil prepričan, da bo kak mladenič gotovo izvržen, izražal je najprej svoje pomisleke, češ, dandanes ne izbirajo nič in jemljejo slepce in hromce; kader pa je

bila prošnja oplašene matere zadostno podprta, uslišal jo je. Ponudil je prošnjiku stol, odprl veliko knjigo in zapisal natanko krstno ime priporočenčevu in priimek, rojstno leto in hišno številko. Za postavne mladeniče so bile prošnje navadno brez uspeha; menil je Lisec, da potrebuje cesar vojakov, da ni take sile pri vojaki; on je bil tudi, in tam se šele prav izučil človek. Za veliko nagrado se je nekoliko udajal, a ni prevzemal nikakega poroštva. „Kar se bo dalo storiti, to storim,“ je dejal, „ne obljubim pa nič.“ In za tako bilko upanja so plačevale matere po dvajset krvavo prisluženih goldinarjev, in če je „beseda Liščeva res pomagala pri naboru,“ prilagale so iz same hvaležnosti še po deset. Potrjeni mladeniči pa, katerih očetje ga niso bili prosili pomoči, služili so mu v plašilo, da je kazal nánje in dejal: „Zdaj pa ima, ker se je zanesel sam náse.“

Tudi Kovačevi so bili v skrbéh za Franceta in posvetovali se zaupno z Liscem. Lisec je mislil sam pri sebi, da je fant prešibak čez prsi in da ne bo potrjen; zaradi tega je dejal materi: „France me skrbi, tako se je okrepil, da ne vem, če ga spuste.“ Mater je posilil jok in oče se je zamislil. „Čedalje menj so izbirčni,“ razlagal je Lisec. „V mojih časih bi se ne bilo nič bati, a zdaj je druga. Ljudje postajajo slabotnejši, tako da je France prav korenjak.“ Menila je Kovačica, da ne bo pozabil gospod Lisec starih svojih prijateljev, ko je že pomagal toliko drugim.

„A vsega jaz ne premorem,“ dejal je Lisec. „Tudi ne vem še, katerega vojaškega zdravnika pošljejo dol.“

„Oh, pomagajte, kolikor morete!“ tarnala je žena. „Saj vemo, da morete pomagati samo Vi.“

„Pomagal bom; toda sama lepa beseda ne izda povsodi. Saj veste, kako je dandanes. Vsak gleda, da kaj dobo.“

Kovač je razumel, prinesel dva desetaka in ju razgrnil pred Lisca. Lisec je po strani pogledal denar, nekako vprašalno, z lahkim smehom na ustih se ozrl na Kovača in molčal. Kovač je razumel in priložil s tresočo roko še petak.

„Vojaškemu zdravniku,“ je dejal počasi Lisec, „se ne spodobi menj kot petnajst goldinarjev, civilnemu deset. A kje sta pa častnika, ki imata tudi važno besedo.“

Lisec je počakal, kaj poreče Kovač, in ker je ta molčal, jel je počasi spravljati denar in pojasnovati to stvar. „Po mojih mislih je bolje nič dati, kakor premalo. Človeka samo razjeziš. Ali menite, da je malo sitno letati za ljudmi, loviti jih na samem in prositi, naj vzemo denar? Kako lahko se naleti! In kaj Vam lahko naredi častnik! Če izvržeta fanta oba zdravnika, častnik pa reče: jaz ga vzamem na svojo roko, potrjen je!“

„Oj, ti nesrečni častnik,“ javkala je Kovačica. „Gospod Lisec, ne odtegujte nam svoje pomoči! Jaz bodem priložila še deset goldinarjev, samo da bo France prost.“

„Tu moja roka, da bo! In ko vzame Jerico, stokrat bo vse poplačano; kajti Vrban ne bo dolgo tlačil trave. Nekega družega bomo pa spravili noter, tistega, ki hodi Francetu v škodo.“

Belo nedeljo so se pripravljali fantje na nabor. Peli so in pili si poguma in krasili si klobuke. Tudi Tonetu je bila pripela Jerica šopek porošen s solzami skrbi in strahu.

Zvečer je velel Vrban, že zopet trden, sestričini, naj se pripravi, da pojde drugi dan zgodaj ž njim v Litijo.

„Po kaj pa?“ vprašala je, ker jo je obšla takoj huda slutnja.

„Pismo delat,“ godrnjal je strijc, da bo jedenkrat konec teh sitnosti.“

„A jaz ne maram Franceta, jaz ga ne maram,“ ustavljala se je ihteč Vrbanu.

„Kdo te vpraša!“ zavrnil jo je strijc in šel. Ostala je sama, prepričana, da je najnesrečnejša stvar na svetu. Upala je, da se je vse razdrlo, in varala se bridko. Premišljevala je, kaj bi storila v tej stiski, sama, izročena strijcu varuhu, ker ni imela nikogar, komur bi potožila svoje gorje. Kar koli ji je prišlo na misel, ni se dalo izvršiti. Če ostavi strijčev dom, iz-

gubi jedino zavetišče in vse nadeje, katere si je bila prislužila z dolgoletnim delom in trudom. Kam naj bi se potem obrnila, ni vedela. Tako je preudarjala žalostna in neodločna, dokler je ni posilil spanec.

Preden se je zaznal dan, trkal je s palico na duri strijc Vrban. Kmalu je pridrdral pred hišo s kolesljem gospod Lisec. Časa za razgovorjanje ni bilo več, ker je vedno priganjal strijc, naj se nikar ne mudi.

„Jerica, ti greš tudi na nabor,“ pozdravil jo je Lisec. „A ti ne boš izvržena, tebe bodo vzeli.“ Tiho je sedla Jerica spredaj in zakrila si z robcem zardele oči. Pridrdral je drug voz, s Kovačem in njegovim sinom.

„Vozite naprej ali pa za náma!“ klical je Kovač. „Kosali se ne bomo.“

„France,“ zavpil je Lisec, „Jerica se joka, ker se boji, da te bodo vzeli v vojake.“

„Kaj se menim jaz!“ dejal je nejevoljno France, potegnill klobuk na oči in udaril po konji, da je takoj daleč pretekel Liščevo družbo.

Lisec in Vrban sta se jela meniti o denarnih zadevah in čim dalje so prišli, tembolj se je dozdevalo strijcu, da se je prenaglil. Zdaj bi ga bila preprosila Jerica, če bi bila uganila njegove misli, a imela je svojih polno glavo. Dohajali so in puščali za seboj lojterske vozove veselih ali vsaj glasnih mladeničev, tu in tam tropo takih, ki so korakali peš. Ko je drčal voz po klanci proti Savi, skočil je v stran tudi Tone s suknjo na rami in pogledal, kdo se vozi tako hitro. Ujela sta se dva para oči, in kakor je Jerico posilil jok, tako je obšla bridka slutnja Toneta; kajti čemu bi se peljalo dekcle z varuhom v Litijo baš ta dan, ko bo ondi Kovač s sinom! Spomnil se je njenih besedi in opravičeval in zagovarjal jo sam pred seboj, a žalosti mu to ni pregnalo.

Po Litiji se je razlegalo neubrano petje mladeničev, ki so prihajali v tolpah od vseh strani, pozdravljali se ali si zabavljali. Kovač je izpregel pri gostilni, kjer je ostajal navadno, in poslal sina vprašat, če pride kmalu na vrsto, in čakal Liščevega voza. Vsi skupaj so šli na pošten zajutrek razven Jerice,

ki je hitela v cerkev, nadejaje se, da zagleda Toneta. Liseč, ki je zvedel od uradnega sluga, da pride France še dopoldne na vrsto, namežiknil je Kovaču: „Jaz idem zdaj, da opravi svojo stvar. Opoldne se dobomo.“

„Jaz grem tudi,“ dejal je Kovač nemiren in razburjen. Vrban je obsedel; zakaj bilo je še nekaj plačane pijače na mizi. Liseč pa ni bil vesel Kovačeve družine in je namignil parkrat, da bi sam opravil bolje. Loteval se ga je nekak nemir in strah, da ne bi Kovač pregledal njegovega sleparstva. Odkrižati se ni dal Kovač, zakaj čutil se je posebno pomirjenega v imenitni družbi gospoda Lisca, ki je zaklical zdaj kakemu biriču, zdaj kakemu pisarju čez cesto: „Servus,“ ali pozdravil katerega še bolj po domače s „staro bajto“ ali s „pomahano glavo“.

Prišla sta v poslopje, kjer se je vršil nabor. Kakor čebele so prihajali in odhajali fantje, med njimi so stali resnih obrazov očetje, župani so razvrščevali svoje občane in sluga je klical mladeniče po izžrebanih številkah. Hrupa je bilo toliko, da se sluga ni utegnil meniti z gospodom Liscem, ki se je obrnil do njega s prijaznim smehljanjem. Zato je nagovoril Liseč zdaj tega, zdaj onega župana, ki je stopil iz sobe, kjer je bila zbrana naborna komisija. Tu je spoštoval celó župane in cenil tudi Šimna mnogo više kakor doma v Dobravi. Popraševal je, če kaj prida jemljo, in če je ta ali oni potrjen. Kovač je govoril nekaj časa s svojim sinom, potlej pa se pridružil Liscu in ga opozoril, naj vendar stopi naprej h gospodi.

„Le pustite!“ tolažil je tiho v zadregi Liseč. „Jaz bom stopil na noge, kader bo pravi čas. Vi pa storite najboljše, če greste proč, da ne bodo mislili gospodje, da sva sporazumljena.“

„Tja v kot pojdem,“ je dejal Kovač in se umaknil. A Liscu je bil še preblizo; zakaj stopil je za njim in ga nagovarjal, naj gre iz sobe. Toda Kovač, ki je bil v tolikih skrbah za svojega sina, ni poslušal, ampak ostal mirno v kotu in bistro gledal, kdaj pride pravi čas delovanja za gospoda Lisca. Mladenič za mladeničem je prišel na vrsto in le dva sta še bila pred

Francetom. Kovaču je prihajalo vroče; zakaj še ni bil spoznal Lisec časa ugodnega. Lisecu pa je prihajalo tudi vroče, in ko je bil samo jeden še pred Francetom, opomnil je še resneje Kovača, naj odide, da mu ne skazi načrta. V tistem trenutji pa je stopil iz sobe jeden izmed častnikov. Takoj je bil pri njem Kovač in predstavljal gospoda Lisca, ki bi rad govoril z njim in z drugimi gospodi. Lisec je vlekel Kovača za suknjo, naj miruje, a zaman; ta je le pomenljivo kimal in namežikoval častniku.

„Kdo pa je ta gospod Lisec?“ vprašal je častnik in nasmijal se možu, ki se je vedel tako čudno smešno.

„I no, gospod Lisec iz Dobrave, ki je znan z vsemi gospodi,“ razlagal je Kovač in vlekel Lisca naprej, da govori.

„Ali je to kak župan?“

„Ni še župan,“ dejal je Kovač.

„Ali je oče kakega mladeniča?“

„Ne; otrok nima nič.“

„Potem nima tukaj nič opravka. Sluga!“ mignil je častnik, „tega človeka ven!“

Lisec je bil ves zmeden; priklanjal se je ponižno in prosil, da sme ostati, ker se zanima za tega in onega. A to mu ni pomagalo.

„Izgubite se!“ ukazal je častnik in pokazal vrata.

Prihuljeno se je umikal Lisec in grdo gledal častnika, ki ga je tako osramotil.

„Vidite! Kaj pa ste stali tukaj!“ dejal je med vrati Kovaču in šel.

Na dvorišču gostilnice je dobil Vrbana, ki je sedel na stopnicah in preudarjal, kako se je bil pre-naglil. Poleg njega je stala Jerica in pazljivo gledala, kdaj se prikaže kak znan obraz. Lisec je naročil hlapcu, naj opravi konja in napreže, in stopil v obednico, kjer je bilo vse glasno in živo. Kričeč so začeli napijati Lisecu znanci, katerih sinovi niso bili potrjeni.

„Gospod Lisec, kakor ste Vi rekli, tako se je zgodilo,“ slavili so ga in vabili v družbo. Lisec je menil da se mu mudi in sedel na ogel mize. Sitnost s častnikom ga je nekoliko motila, a si je mislil, da

se bo to hitro poravnalo s Kovačem, ker bo France gotovo izvržen.

„Bog Vas živi, gospod Lisec,“ klical je drug kmet, „jaz Vam ne pozabim te dobrote“.

Lisec pa je imel glavo naslonjeno na komolec in spuščal je dim svoje smodke kmetom pod nos.

„Nobeden ni mislil, da bom jaz izvržen,“ košatil in pridušal se je neroden fantè, „nobeden!“

„Za tega je tudi trdo šlo“, dejal je Lisec polglasno sosedom in pokazal nanj ozrši se okrog, če ni kake sumnjive osebe blizo. „Govoril sem z jednim gospodom, z drugim: nič, nič; Tine jim je bil všeč čez vse. Položim pred zdravnika desetak; ali menite, da ga je pogledal? Mene je spreletavala vročina; kajti sem bil obljubil Tinetu, da bo prost. Priložim še petak. Ni se še zmenil. Zdaj sem si pa mislil: kar je, to je, in vrgel še desetak na mizo. Tedaj šele me je vprašal, kako da se piše, in katero številko da ima. Zdaj sem vedel, da je rešen Tine. Tiho sem se pobral in pustil denar na mizi; zakaj ni se ga dotaknil, dokler sva bila skupaj. Zdaj je nemara že izginil. Toda brez nič ni nič.“

Vsi so bili zamaknjeni v premetenega Lisca; kar se odpro vrata in burno vstopi Kovač. Iz rdečega obraza so se mu jezno svetile sive oči. Ustavil se je pri durih in bliskoma pregledal družbo. Lisec je prebledel in gladka beseda mu je zastala v grlu. „Račun!“ je zaklical; na mah je spoznal položaj.

„Kovač, kako je?“ vpili so kmetje; ta pa je strmo gledal Lisca in obraz mu je kar črnel od srda. Vse je umolknilo, ko je udaril s palico ob tla in kričal s hripavim glasom: „Ven, prokleti slepar, proč iz poštene družbe!“

Lisec je gubančil čelo in sršil obrvi, a vstal takoj.

„Brž ven, ti preklicani slepar!“ kričal je Kovač in postopil za njim.

„S takim neotesancem se jaz ne bom roval. Jaz grem,“ dejal je gospod Lisec in izginil skozi stranska vrata na dvorišče.

„Ročno na voz, strijc Vrban in Jerica,“ je pri-ganjal, brez potrebe; zakaj na tihem zadovoljna sta si mislila oba, da je pozabil gospod Lisec pismo in no-tarja. „Napajali bomo na Vačah,“ dejal je Lisec in pognal raz dvorišče proti Savskemu mostu. Zunaj trga je povedal, da je Kovačev potrjen.

„Tako, tako,“ dejal je strijc Vrban in si mislil: Naj bo, ki je hotel meni vzeti domačijo; kdor drugemu jamo koplje, pade sam vánjo. Lisec pa je menil, da zahteva njegova čast, da se pojasni stvar, in jel je vzvračati krivdo na Kovača.

„Siten je bil kakor prisad,“ jezil se je. „in vedno mi za petami kakor senca. Komaj sem bil izpregovoril besedo s kakim gospodom, že je svetil zraven in na-stavljajal ušesa. Jaz sem ga svaril, opominjal; vse zastonj! Zdaj pa ima.“ Umolknil je Lisec in stopilo mu je pred oči grdo osramočenje, katero je doživel v Litiji, na javnem kraju, vpričo ljudi, ki so ga poznali, čislali, častili, ki so pri njem iskali pomoči. Da se je znosil nad njim oni surovi vojak, kaj to! A osramotil ga je kmet, sosed, ki mu ne bo prizanesel več, ampak trosil po vsi fari, da nima Lisec nič veljave, da je navaden slepar. Rdečica ga je oblila, obrnil se je v stran in zaječal. In če mu Kovačev jezik sne po-stranski zaslužek pri ljudeh, kako bo živel ob uborni pokojnini z razvajeno ženo! Še jednega človeka je imel, na katerega se je mogel popolnoma zanesti, strijca Vrbana. Tega si je moral ohraniti, tega se okleniti z vsemi silami, da se odškoduje za toliko izgubo.

„Vam ni treba biti nič žal za Kovače,“ dejal je Vrbanu. „To so prave umazane snede. Ti bi Vas bili oskubli popolnoma. Vi skrbite záse, kaj Vam mar drugi!“

Vrbanu je bilo všeč to modrovanje in hvaležen je bil Liscu, ki je zabranil, da se ni še izvršila svatba.

Na prvem klanci so došli Toneta, ki je urno korakal proti domu. Deklici je burno tolklo srce, a ni se ga upala nagovoriti, da ne bi zvedela, česar se je bala.

„Tone, ali si prost? Kaj ne?“ zaklical je Lisec in ustavljal konja.

„Sem, hvala Bogu!“

„Za jednega je še prostora; prisedi!“ vabil je Lisec tekmeca Francetovega, da bi jezil Kovačeve. Tone je sedel spredaj k Jerici, ki je skušala skriti svojo radost in dražila ga, da ga niso potrdili. Kjer je bilo količkaj klanca, poskakala sta oba z voza in hodila peš in zaostajala in veselila se svoje družčine. Pomladansko solnce je sijalo prijazno; iz zemlje je klilo nežno zelenje in tiči so žvrgoleč znašali gnezda; njiju srci pa sta bili ubrani tako, da je donela v njih in odmevala vsa ta pomladna radost.

Lisec in Vrban nista čutila vsega tega nič; zakaj mislila sta le vsak náse. Nejevoljen je stresel glavo zdaj pa zdaj Lisec in preudarjal, kako bi zakril sramoto svojo in rešil svojo čast. „Prav se mu godi. Zakaj me ni poslušal!“ godrnjal je sam záse in skušal oslepariti samega sebe. Ko pa mu je prihajala na misel prijetna družčina pri Kovačevih, stresel je zopet z glavo.

Na Vačah se niso mudili dolgo; zakaj bal se je Lisec, da ga dojde razsrjeni Kovač. Tako so prišli med prvimi domov, in komaj se je ustavil voz pred Liščevo hišo, že je pritekla v strahu in skrbeh Kovačica poprašat po svojem sinu. Lisec je zmignil z rameni, da on nič ne ve in da se tudi nič ne meni; zakaj Kovač je bil tako siten in nadležen, da ga je bil Lisec kmalu sit. „Če ti bolje veš, sem mu dejal, opravi ti! in sem šel. Kdor mi ne zaupa, ta naj bi me rajši pustil pri miru.“ Moško je potegnil Lisec listnico in naštel pred osuplo ženo petintrideset goldinarjev. „Spravite, kar ste mi bili izročili!“

Kovačica je pobleдела in nema ga gledala dolgo časa.

„Kaj se hlinite!“ dejala je počasi in se obrnila; zakaj premagovala jo je bridkost. „Povejte rajši resnico, da je France potrjen.“

Ker je bila pustila denar na mizi, poklical je Lisec takoj sestro in ukazal ji, naj ga nese h Kovačevim brez vsacega razgovora; zakaj pekel ga je

denar in oddahnil se je, ko se ga je bil iznebil. Potem je zaprl vrata in okna obrnjena proti Kovačevi hiši in zažgal si pipo. Miril je svojo razburjenost in prisluškal nehoté, kdaj nastane ropot pri Kovačevih. Pozno zvečer je pridrdral voz in kmalu se je začulo skoz nočno tmino robantenje in priimki sleparja, falota, katere je gospod Lisec za oknom skrit tiho požiral v onemogli jezi.

VI.

„Ali hočete zopet bolj skrbeti za druge kakor záse?“ govoril je par dni pozneje Lisec strijcu Vrbanu, ki se je prišel posvetovat o Tonetovi snubitvi. „Kovač Vas je hotel zviti; ampak Kovač je obračal, Bog je pa obrnil. Odslej bodite previdnejši. Kaj Vam je Jerica? Če Vam dela, dajete ji hrano in obleko; vzeli ste jo kakor za svojo in po Vaši smrti bo lepo Vaše posestvo njeno — če bo pridna in poslušna. Če Vas pa ne bo poslušala in če Vam ne bo stregla, kakor se spodobi, obrnili boste drugam in zapustili tistim, ki Vas imajo radi. Zatorej ne izročajte, dokler ste živi, nikomur nič; sicer se boste kesali. Zametavali Vas bodo, zavidali Vam vsak kos kruha in nepotrpežljivo čakali Vaše smrti, ki bi jih rešila sitnega bremena. Svaščina in sorodniki imajo človeka radi, dokler kaj pričakujejo od njega; kakor izgine to upanje, izgine prijaznost. Zatorej previdnost! Če se hočeta Tone in Jerica vzeti, naj se vzameta in Vi jima dajte posestvo v najem; iz rok pa nič! Lastnik ostanite Vi in obdržite vajete v rokah! Videli boste, kako Vam bosta stregla. Če pa ne bosta, imeli boste Vi v najemni pogodbi tak bič, da ju boste lahko izgnali iz raja.“

„Gospod Lisec,“ kimal je Vrban, „Vi mislite na vse. Baš tako storim. Kaj bi druge prosil kruha, ko mi treba ni. Za Jerico sem storil že veliko, dasi ni moja hči. Koliko je potrgala obleke! Samo za usnje sem dal lansko leto čez petnajst goldinarjev in za Veliko noč je dobila novo ruto, táko kakor židano. Vsega pa ji jaz ne morem dati.“

Zadovoljen je šel Vrban domov in hvalil Boga, ker mu je dal tacega prijatelja in svetovalca. Kakor Lisec ogibal se je sedaj tudi on Kovačeve krčme in računil, koliko si s tem prihrani na leto, koliko v petih, v desetih letih. Pri gospodu Lisci so mu pa stregli, da ni bilo treba nič plačati.

Kako je razveselil Vrban Toneta in Jerico, ko jima je rekel, da ne brani ženitve! Obljubovala in za-trjevala sta oba, da bosta vedno hvaležna dobremu strijcu in da bosta ravnala ž njim kakor z očetom.

„Če bo le res,“ kimal je strijc. „Pogodbo bomo pisali pri gospodu Lisci, jutri večer.“

„Kaj pa Lisca treba!“ menil je Tone nejevoljen.

„Záme ga je treba,“ zavrnil ga je Vrban in šel.

Po Tonetovih mislih je bila stvar urejena, samo doto mu je še moral šteti brat. A tega je spravila terjatev v največjo zadrego. Začel se je izgovarjati, da ga je brat iznenadil, da nima pripravljenega, in prigovarjati bratu, naj odloži ženitev, ker je še prem-lad; seveda zaman. Zbesedila sta se bila in dogo-vorila napósled, da izplača Janez doto takoj, če dobo zopet posojila pri Vrbanu. Neprilike so bile to za Toneta; a ne bil bi se ustrašil še večjih, ker je bil poln najboljših nadej in v svesti si, da ne bode po-treboval več tujega denarja, ko bo sam gospodar. Poznal je posestvo Vrbanovo, da je pripravno in rodo-vitno, a zanemarjeno, ker se je brigal gospodar le za denarni promet, delo na polji pa prepuščal poslom.

Pražnje oblečen je korakal družega dne Tone moško proti Dobravi zamaknjen v bližnjo svojo srečo. Pri Vrbanu je dobil šopek duhtečih cvetic in napotil se z nevesto in strijcem, ki ga je bila Jerica tudi okrasila, k Liscu. Skoz okna so gledali Kovačevi in zabavljali na Vrbana in Lisca. Pri Lisci je bila miza že pogrnjena.

„Komu naj se vošči sreča,“ smehljal se je mi-lostno gospod Lisec. „Ženinu, ki dobi tako nevesto, ali nevesti?“

„Vsekako ženinu,“ dejala je Liščeva gospa, pri-jela nevesto pod pazduho in peljala jo k mizi.

„O, nevesti tudi,“ segla je v besedo Liščeva sestra in spogledljivo pripenjala Tonetu šopek na suknjo.

Tonetu so se zdele te ceremonije dolge in puste in vprašal je, kdaj prično pisati pogodbo.

„Piščanci so že pečeni,“ oznanila je Liščeva gospa. „Strijček, Vi sedete semkaj, ženin in nevesta vsak na jedno stran, mi pa za vami. Pred jedjo pa se ne bo pisalo nič.“

Udati se je bilo treba in poslušati sladkotno govorichenje Liščeve žene in sestre in neslane burke in namigavanje Liščevo, ki je gnalo nevesti kri v lica, Tonetu pa mrzelo v dno srca. Potem so začeli trkati na zdravje tega in onega in napósled, ko je že legel mrak na zemljo, prepustili sta Liščeva žena in sestra družbo resnemu delu.

Lisec si je prižgal pipo in jel vzpodbudno govoriti o dobrotljivosti strijca Vrbana, ki je tako očetovski lepo odgojil Jerico in ji bode po smrti zapustil vse svoje premoženje; tudi ji ne brani možitve, ker si je izbrala pridnega in poštenega ženina, kateremu je pripravljen dati v najem vse svoje lepo, rodovitno in dobro obdelano posestvo.

„Kako!“ ostrmel je Tone. „V najem? Ali ji ne boste izročili in nanjo prepisali del posestva? Ali nismo tako govorili?“

„Strijček,“ prosila je Jerica preplašena, „saj je bila to zadnja beseda. Samo Dolgo njivo ste bili še izvzeli. Le spomnite se!“

Vrban se je nemirno presedal na stolu in ni vedel, kako bi se izkopal. Priskočil mu je na pomoč Lisec in jel nekako razžaljen propovedovati, da se v prejšnjih časih pač ni predpisovalo dobrotnikom, kakšne in kolike dobrote da imajo skazovati, ampak s hvaležnim srcem se je sprejemal vsak darek. Zdaj pa da je žalibog mladina vsa drugačna, objestna, nehvaležna in neusmiljena. Navedel je par vzgledov iz domače fare v dokaz, kako nespametni so starci, ki izročajo prezgodaj mladeničem gospodarstvo.

„Jerica Vam ne bo nikdar nehvaležna, strijc Vrban, in jaz tudi ne,“ opomnil je Tone.

„Tako so govorili do sedaj še vsi,“ odgovoril je za Vrban Lisec. „Saj smo se dogovarjali baš za to mizo. Kar boste želeli, vse bova storila, so obljubovali. Vi boste gospodar, se je zatrjevalo od obeh strani. Zdaj se pa godi, da se Bog usmili. Jaz sem bil priča obljub in jaz sem priča, kako se take obljube držé. In to je moje srce presunilo tako, da sem se zarotil, da bom odslej bolje skrbel za starše, za tiste reveže, ki so se trudili celo dolgo vrsto let, da bi olajšali življenje otrokom, in katerim se navadno plačuje ves trud z brezsrdnostjo.“

Vrban, do solz ganjen, je kimal in prigrizaval kruha. Jerica je vstala vsa bleda od mize in dejala Tonetu:

„Osleparili smo te. Jaz nisem mislila, da se tako zgodi. Razderimo pogajanje.“ Posilile so jo solze.

Tone je slutil, kdo je vse to napeljal, in grdo gledal Lisca. A ta se ni zmenil za to, ampak miren zopet prižigal ugaslo pipo. Ko pa je hotela oditi Jerica, ustavil jo je Tone in začela sta oba prositi strijca in prigovarjati mu, naj ne bo tako trd proti sorodnici, ki mu je delala toliko let pridno in zvesto. Morebiti bi bila omečila Vrbanu otrplo srce, da ni posegel zopet Lisec vmes in opomnil, kako star je že Vrban, kako slaboten, od danes do jutri, saj teh par let naj mu še privoščita gospodarstvo ali prav za prav imé gospodarja; kajti prava gospodarja bosta vendar ona. Zopet je kimal Vrban in težko požiral solze in smilil se sam sebi. Tone se je srdil na zavijanje Liščevo, katerega ni znal zavrniti.

„Strijc Vrban,“ dejal je, „zakaj ste bili proti Kovačevim tako dobri, mene pa pritiskate! Zakaj?“

Vrban je pogledal Lisca, ki je imel odgovor takoj pri rokah.

„Tone,“ je dejal, „ne govori tako nepremišljeno. Sicer bosta mislila Vrban in Jerica, da ti je mnogo manj za Jerico kakor za strijčevo posestvo, ki je res lepo.“

„Kdor tako govori, ta je lažnik in podpihovalec,“ zrasel je Tone. „Za Jerico mi je in nočem, da bi se ji zaradi mene slabše godilo v zakonu kakor doslej.“

„Kar narazen pojmo,“ silila je Jerica in brisala si oči.

Lisec pa je opomnil, da ima Tone pač lepo doto in si bo poiskal druge neveste, ko vidi, da tu ni toliko, kolikor je pričakoval. Tone bi bil najrajši udaril po nesramnem kovarji, ki je tako grdo zavijal njegove besede; a ker ga je bil spomnil dote, povedal je naravnost, da ga ne more izplačati brat, če ne vzame na posodo.

„Če je samo ta zakonski zadržek.“ dejal je Lisec, „odpravimo ga brž. Janez naj pride dol iz Brd, kjer živi kakor puščavnik, in dobó denarja od strijca Vrban, ki se ne bo ustavljal dobremu namenu.“

Tone je stopil k oknu in premišljeval, da bo treba plačevati visoko najemnino, da ne bo pravi gospodar in da ga bo pognal Vrban, če se razpjeta; po drugi strani pa, da je Vrban nahujskan od Lisca, da nima slabega srca, da bo potem ves drugačen, ko ga bodo odtrgali od sleparja Lisca, in da postane posestvo na vse zadnje vendar njijina prava last. Ko se je obrnil in pogledal objokano Jerico, odločil se je. Prijel jo je za roko in dejal: „Nič se ne jokaj; Bog bo pomagal, da nama ne bo sile. Podpišimo!“

„Ta je moška,“ pohvalil je Lisec in razlagal, da dobo Tone v najem vse posestvo Vrbanovo, vendar bo smel iz gozda sekati samo za dom; izba v hiši bi ostala Vrbanu; in najemnine bi bilo plačevati bornih tristo goldinarjev.

„Kako bo zmagoval toliko, kako!“ ugovarjala je Jerica.

Tone pa ni rekel nič, užaljen po zasmehljivih besedah Liščevih in pripravljen pritrditi vsemu, kar bi se zahtevalo. Jerica se je potegovala zanj in prosila. Vrban ni hotel reči nič in je le gledal Lisca.

„Naj bo torej v božjem imeni dvestopetindevetdeset goldinarjev,“ dejal je ta; „ampak več se ne more popustiti; zakaj strijc Vrban mora vendar živeti. Tone, ki je priden, obogati v dveh letih. Strijcu Vrbanu je tudi izgovorjen živež pri vajini mizi.“

Zopet se je obrnila Jerica razžaljena, da odide.

„Presneto Vas ima rada.“ dejal je Lisec zasmehljivo proti Vrbanu. „Le počakaj, Jerica; saj ne bo zastonj. Strijc Vrban noče od nikogar nič zastonj. Plačeval bo na mesec po deset goldinarjev, premisli: deset goldinarjev; dokler mu bo všeč postrežba, to se razumeje. To je vse. Je li vama prav?“

Mlada dva sta se vprašaje spogledala.

„Ne potrdi, Tone,“ svarila je Jerica, „ne bodeš zmagoval, in nesrečna bova oba, ti zaradi mene in jaz, ker si bom to vedno očitala in gledala tvojo nesrečo, ne da bi ti mogla pomagati. Odreci!“

Tone je mislil in mislil in zamišljen gledal Jerici v oči.

„Ne, ne bom,“ se je odločil. „Kar sem rekel, to sem rekel. Toda, da se ne bo odpovedalo, kader bi se komu zdelo.“

„Pred štirimi leti do vseh Svetih nič,“ določeval je Lisec, „potlej se bo govorilo dalje. V tem času si boš naredil denar, Tone. Danes se jeziš, potlej mi boš hvaležen.“

Tako so se pogodili. Tone je plačal večerjo in pismeno pogodbo in šel razburjen od neprijetnih misli in skrbi. Jerica ga je nekoliko spremila. Oba sta molčala in pobešala oči sramujé se drug pred drugim: Jerica, ker je mislila, da jo dolži Tone prevare, in ta, ker ni mogel skriti nejevolje in je slutil, da jo obrača Jerica náse.

„Ti si hud náme,“ dejala je ona tiho.

„Ne, nisem.“

„Jaz sem bila sama prevarjena.“

„Vem. Prevaril nas je vse Lisec.“

„Tone, tukaj sva sama in nihče naju ne sliši. Osleparjena sva oba in razmere so se izpremenile. Pozabiva in ločiva se brez žale besede. Ti meni odpusti in jaz ti dam besedo nazaj.“

„A jaz ti ne dam besede nazaj,“ vzkipel je Tone, „jaz ti je ne dam! Da bi zaradi prijetnega življenja in iz strahu pred trudom ostavljal tebe, Bog ne daj, in tudi ti me ne smeš zapustiti. Trudila se bodeva skupaj in rada se imela, in Bog naju ne zapusti.“

„Kako ti bodem poplačala jaz tvojo dobroto!“ šepetala je ona med jokom.

„Beži s takimi besedami!“ zavračal jo je ženin.

„Ti meni nisi dolžna nič ali saj ne več kakor jaz tebi. Samo nekaj. Liščevih ne bova vabila na svatbo.“

Ločila sta se trdneje zvezana kakor poprej in polna dobrih sklepov in lepih nadej.

Svatovanje je bilo skromno in priprosto. brez hrušča in trušča, uprav beraško, kakor so sodili Kovačevi. S tem pa se je bil ženin Vrbanu močno prikupil; le to ni bilo všeč strijcu, da nista bila povabila gospoda Lisca. Dvakrat je lezel sam pónj in spravljal ga na svatbo; a gospod se je branil, češ ženin naj vabi, če mu je kaj za svata, in kahal je jezo in ž njim žena in sestra.

Dobravci sploh niso bili veseli novega vaščana, ki je bil tako resen, tako delaven in varčen. V gostilno ni šel niti v nedeljo, šale ni razumel nobene in govoril le o polji in delu. Če je prej marsikdo kakor ponevedoma Vrbanu odkosil kaj mrve ali posekal kako drevo, ni se dalo to zdaj več storiti. Hlapca in deklo, ki sta začela ugovarjati novemu gospodarju, da je bilo prej drugače, je zapodil in dobil iz hribov drugih, katera je ohranil delavna in dobrovoljna z imenitno gospodarsko skrivnostjo, da je prijemal sam za vsako delo, da je zgodaj vstajal in pozno hodil spat, da je ukazoval kratko in odločno, a vselej premislil, kaj treba in kaj se da storiti. Zakaj če vidi hlapec, da je gospodar lenuh, takoj ga posnemlje; nespametni ukazi jemljó veljavo ukazovalcu in omahovanje in nedoločnost rodi ugovor in upor. Kakor izbega in izpridi neroden voznik dobrega konja, če ga vleče nepremišljeno zdaj na desno, zdaj na levo in vedno vpije nad njim, tako tudi posla nerazumen gospodar in lehkomiselna gospodinja, ki premišljujeta še le po ukazu, če sta prav ukazala, in izpreminjata in preklicujeta ukaze in napravljata nepotrebna pota in nepotrebna dela in se hudujeta, če ni razumno izvršil posel nespametnega ukaza. Skrbno obdelovano posestvo Vrbano se je hitro boljšalo. Vse se je opravilo o pravem času, da ni bilo zdaj postopanja, zdaj dela čez glavo.

In če so hvalili ljudje lepo sejano žito in čisto proso, rasel je ponos vsi družini, češ „naše“ polje je najlepše. V sadovnjaku so se posekala posušena drevesa in zasadila se nova. Če ni bilo ugodnega vremena, popravljalo se je orodje, pripravljala krma, napeljavala voda ali prenařevalo kaj pri hiši in gospodarskih poslopih, ki so kazala kmalu vse drugačno lice. V hiši pa je gospodinjala Jerica. Vse je znala prav obrniti in nič se ji ni izpridilo. Snaga je vsakemu draga in v srci je ne ceni kmet nič menj kot gospod. Boljše tekne priprosta jed v snažni posodi kakor imenitna v nečedni in mnogo lepša je snažna obleka priprostega kroja kakor gosposka zamazana. Kako ugaja gospodarju dom, če je snažen in pospravljen! In če marsikdo ne ostaja rad doma, kaj čuda, če dobo vedno vse navlečeno, da ne more nikamor sestiti, ko pride truden domov, če ne sliši od ljube ženke nobene prijazne besede, le tožbe in vzdihovanje in tarnanje, koliko da je dela, kako sitni da so otroci, kakšni posli! Možu, ki ne poseda, je to nekako očitanje, ki ga podi od doma tja, kjer se mu prijazno postreže za težko prislужeni denar. Jerica je hvaležna priznavala vrline svojega moža in videč, kako se trudi za dom in za njo, ni mu otožna pripovedovala, kako srečne so druge, kako počivajo in se kratkočasijo. Veselila sta se tudi ona večera, ki ju je združil v prijazen razgovor, kjer sta pozábljala prošlega dneva trud in veselila se rastočega blagostanja. Izpolnovanje dolžnosti jima je rodilo zadovoljnost in zadovoljnost neizkaljeno dobro voljo, takó različno od one navidezne dobre volje, ki se takoj, ko je kupica prazna, izpremeni v slabo voljo in kes. Kaj sta se menila, da so ju milovali vaščanje, češ ugonobila se posta, in da je tako življenje nespametno. Delala sta v prijetni zavesti, da delata drug za drugega; za ljubljenega človeka pa vsakdo rad kaj pretrpi. Sloga in prijaznost se je razširila čez vso družino; in ker se je točno plačevala najemnina, bil je zadovoljen tudi Vrban, dasi mu je namignil Lisec zdaj pa zdaj, da je najemnina prenizka, da Tone obogati. Zlobnež pač ni vedel, kako težko se služi pošten denar, in črtil je poštenjaka, ki se

mu ni klanjal; kajti možje Liščeve vrste niso zadovoljni, da jih ljudje pusté pri miru, treba jih častiti in javno jim izpričavati poštenje, ki ga nimajo in o katerem dvomijo sami.

Ker se Tone ni dosti menil za javno mnenje dobnavsko, pojemalo je polagoma zanimanje zánj in njegove razmere. Na tihem so ga začeli čislati, zlasti ker je vsakemu rad pomagal, dobrovoljno; prositi se ga ni upal nihče, boječ se iste neprijaznosti, katere so si bili proti njemu vsi v svesti. Tone pa je temu ponudil za vrt cepičev, onemu poslal svoje mlatiče, opozoril ga, da ima žito zrelo, da mu je podrl vihar smreko v gozdu, ali ga priporočil kupcu. Ko se je nekoč napravljal z voli na semenj, vprašal je Kovača, zakaj svojih ne postavi.

„Nikogar ni, da bi jih gnal,“ dejal je ta; „France je pri vojaki in hlapec si je izpahnil nogo.“

„Z našimi naj gredo. Koliko jih cenite?“

Kovač je povedal ceno in Tone jih je prodal še draže, tako da je nekoliko zardel Kovač, ko je jemal denar. Stisnila sta si prijateljski roko in zvezalo ju ni samo vzajemno čislanje, ampak tudi mržnja proti Liscu.

Tone je molčé preziral tega sleparja, Kovač pa ga je napadal z ostrim jezikom in hujskal ljudi proti njemu. Nadlegoval je tudi Vrban, zakaj se druží z Liscem, in očital mu trdosrčnost in lakomnost.

„Da Vas ni sram,“ govoril mu je na srce, „zahtevati take najemnine od sirote, ki Vam je delala toliko let tlako. Lakomnik je hujši od zapravljevca; ta privošči saj sebi in drugim, oni pa nikomur nič. Kaj pa boste z denarjem? Saj nima veljave na onem svetu.“

„S kakim denarjem!“ srdil se je Vrban, da ga je hotel zadušiti kašelj. „Kje pa imam jaz denar? Kaj moram izročiti res zadnji krajcar! Saj ne strada ne Jerica ne Tone. Še prenizka je najemnina, prenizka! Le gospoda Lisca vprašaj!“

„Tega sleparja, ki Vas vedno podpihuje?“

„Kovač, molči! Lisec bo tožil,“ pretíl je Vrban.

„Naj toži. Jaz mu dam pisano, da je slepar, in Vi bi bili poštenjak, če bi se ne družili z njim.“

Razžaljen je odšel Vrban naravnost h gospodu Liscu. Tam je našel tolažbe za sovraštvo sveta, tam je odkril svoje srce in tudi povedal naravnost, kako je imenoval Kovač gospoda Lisca. Gospod Lisec pa ni vzrasel, kakor je pričakoval Vrban.

„Če bi hotel jaz iskati časti po sodiščih,“ dejal je premišljeno, „Kovač bi sedel ves teden. A kaj se menim jaz za njegove besede. Tak človek me niti razžaliti ne more. Jezi se, ker ni dobil Vašega posestva v pest. A kak revež bi bili Vi danes! Sedaj ste pa gospod in če Vas Tone ne posluša ali če se Vam zameri Jerica, hajdi, po svetu morata! Za Vas pa je narejeno tako, da Vam ne more izpodleteti.“

„Hvala Bogu in Vam,“ kimal je Vrban.

„Te Kovače bova učila kozjih molitvic. Brdarjeva Lojza je že precej menj košata; a bo še ponižnejša, ko bomo Janeza nekoliko pritisnili. Saj Vam ne plačuje redno obresti. Klobas Vam je prinesel, da jih še pes ni maral, in z maslom njegovim boste morali kola mazati. Brdarjevina se bo dala prav lepo dobiti, in prodajali jo bomo na drobno, po zimi, ko bodo imeli ljudje denar. Boste videli, kako bodo dražili! Travnik, njivo, gozd hoče imeti vsak in vsak bo preplačal; vsega skupaj pa ne zmore razven Vas nihče. Kaj bi prizanašali Vi drugim, ko Vam nikdo ne prizanese! Vi posojate in posojate, ljudje se pa norca delajo iz Vas. Vašo dobroto imenujejo lakomnost, Vašo varčnost umazanost, in kader Vas kdo opehari, smeje se vsa vas.“

„Najsitnejši je postal ta Kovač,“ zdihnil je Vrban.

„A mislim, da ne sam od sebe. Za Kovačem se skriva nekdo drugi, ki je Vam prav veliko hvale dolžan. S kom pa se je začel bratiti Tone?“

Tako je podpihoval Lisec Urbana, ki se je začel kesati svoje usmiljenosti in dobrotljivosti in pisano gledati nehvaležno Jerico.

VII.

Janez Brdar se je bil silno izpremenil v dveh, treh letih. Iz lepega, gizdavega mladeniča je postal zane-marjen, puščoben mož. Kakor upihne sapa iskro brez

goriva, a razpiše žerjavico v velik ogenj, tako potlači beda slabotneža, okrepi pa krepkega duha. Hude skrbi so morale Janeza in mu jemale spanje. Vstajal je čemerem in truden in postopal zamišljen krog hiše. Govoril je malo in nerad in hudoval se, če ga je kdo kaj vprašal in zmotil v preudarjanji, kako bi plačal delavce in davke, kako odvrnil rubežen in dražbo, s katero je jel pretiti Vrban. Kako je pač izhajal oče? Gotovo je bil podedoval mnogo; njemu pa je zapustil le borno kmetijo, obremenjeno z neizmerno doto bratovo. Bratovih petsto goldinarjev je imel za poglavitni vzrok svoje revščine Janez. Začel se je bati ljudi. Daleč se je ognil staremu znancu in zavil v gozd, če ga je utegnil srečati kdo, in najrajši se držal doma in prepuščal polje hlapcu, ki je gospodaril po svoje. Zvečer sta posedela gospodar in gospodinja skupaj in tožila o slabih časih in milovala sebe in otroka in preudarjala, kako bi si pomagala. Tudi žena ni bila več prejšnja lišpava Lojza; okorno je tovala po hiši in gosposki kroj je le še bolj kazil ponošeno obleko. Samo Janezek je bil še čedno in lično napravljen. Kolikor bolj pa sta ljubila tega svojega sina, toliko več skrbi jima je budila njegova bodočnost. Da bi moral njiju sin služiti, stradati, ljudi milosti prositi, to jima je bila grozna misel, katere niti drug drugemu nista upala izreči. A prihajala jima je na um često. V takem trenutju je posadil Brdar sinka na kolena in objemal in božal ga prepričan, da bi rad dal svoje življenje za srečo njegovo. Janezek pa je strmé gledal zdihujočega očeta, obešal se mu krog vratu in poljubljal mu upalo lice, da se je storilo očetu še bolj inako. Vedno premišljevanje in vrtanje je bilo razdražilo Brdarja tako, da ni mogel več mirno ne soditi, ne govoriti, ne delati. Lotila se ga je nestrpna togota, ko si je domišljeval, da ga sovraži in preganja ves svet. Kdor se mu je nasmehnil, tega je sumničil, da se mu roga; onega pa, ki se je držal resno, da ga prezira in zaničuje. Revež nima prijatelja nikjer, vzdihnil je časi.

Tako zlovoljen je hodil nekega jutra po dvorišči in jezil se, da še ni vstal hlapec, ta plačani vrag.

Tudi je ležalo po dvorišči vse navskriž. Srdito je jel premetavati drva in orodje Brdar, brcnil psa, ki se mu je dobrikal, zgrabil podajač in premišljeval, ali bi šel buditi hlapca Jerneja ali bi počakal, doklej bo spal. Prišla je dekla klicat h kosilu; a dolgo ni bilo nobene odgovora, nazadnje zagodrnja iznad hleva znan a ne Jernejev glas: „Ne vpij, Polona, da naju ne vzdramiš!“

Po Brdarji je vse vrelo, a krotil se je in čakal in srepo gledal na lestvo pri hlevu. Čez dolgo časa je zaškripala lina in oprezno se je jel po lestvi spuščati na zemljo Jernej komaj zdramljen. Na tleh je zazeval, stegnil se in zlecal in čakal tovariša.

„Koga imaš na hlevu?“ zarohnel je nad njim gospodar.

„Koga imam!“ godrnjal je hlapec in se umikal. „Moravški Matijček je gori.“

Moravški Matijček se je takoj napovedal s tem, da je vrgel skoz lino palico in malho na tla. Ročno je potem prikobacal za njima in pred srditim Brdarjem je stal širokopleč, poraščen berač, kakeršnega bi človek ne srečal rad na samem. Baš tedaj pa je stopil na dvorišče še neki drug znanec Brdarjev, birič, ki mu je od daleč molil uradno pisanje.

„Od sodišča za Vas,“ dejal je pobledelemu Brdarju. „Podpišite tukaj.“ Hitro je plačal Brdar pristojbino in podpisal, da odpravi neljubega obiskovalca; preletel je z očmi odlok, ki mu je napovedoval izvršilno dražbo na tožbo Vrbanovo. Temnilo se mu je pred očmi in mrzle kaplje so mu stopile na čelo; prijel se je za voz in kakor nesvesten strmел v pisanje. Berač Matijček pa je bil zavihtel malho in pasel zlorade oči na gospodarjevi stiski; zakaj bil je takoj uganil, kaj pomeni list. Zaničljivi smeh prosjakov je še huje podkuril Brdarjevo jezo.

„Poberi se mi, nesramni berač,“ zakričal je nad njim in stisnil krepkeje podajač.

„Berač,“ ponovil je Matijček in skremžil še zaničljiveje obraz in skomizgnil z rameni; „pred Bogom smo vsi berači; pred ljudmi so pa nekateri že, drugi pa še bodo.“

Kakor siva strela je švignilo iz Brdarjevih oči.

„Poberi se mi! Proč od mojega hleva!“ vpil je in vzdignil podajač, da je Matijček nehoté stopil nazaj; a samo za jeden korak. Potehtal je gorjačo v zaraščeni desnici in nastavljal jo proti podajaču.

„Kaj meniš, da se te bojim?“ je dejal in zlobno se zagrohotal. „Saj ni to tvoj hlev; Vrbanov je in Bog ve katerega upnika še. Kmalu bova hodila skupaj. Če boš prijazen, povedal ti bom vse boljše hiše v treh farah. — Pusti podajač, saj snopja ne boš podajal tod več, in pomeniva se pametno!“

Prijel je Brdarja in siloma ga vlekel pod vrt in govoril mu zaupno in skrivnostno: „Bodi pameten, Brdar, in poslušaj me! Jaz te imam rad, ker zmeraj kaj dobom pri tvoji hiši; zato povem samo tebi: V nedeljo teden bodo izpustili v Ljubljani lepega tička iz kletke, Prelaznika, tistega, ki je delal bankovce take, da jih dolgo še na Dunaji niso mogli spoznati.“

Svitlo je pogledal Matijček Brdarja in čakal, kaj da poreče.

„Kaj to meni mar!“ dejal je Brdar nekako osupel.

„Vraga, če tebi nič mar ni, komu naj pa bode! Po vsi Dobravi se govori, da ti bo vse prodano, ker te goni stari skopuh Vrban; vrag ga vzemi tudi v mojem imeni! Ali boš res rajši vzel babo in otroka, da bomo romali skupaj? Le pomisli, Brdar! Jaz grem pa v vežo pogledat, če je kaj kosila.“

Brdar je ostal sam in burne misli so ga obsule. Najprej se mu je vsililo v spomin Liščevo modrovanje, da denar ponarejati ni nič posebno hudega, nič greh, ker se ne škoduje nikomur nič; a varovati se treba, da te ne zasačijo. On bi se pač varoval in lahko; kajti hiša stoji na samem, na griči, da se od daleč že vidi, kdo prihaja, kraj gozda, kamor bi se vedno lahko umaknilo. In bankovce bi spečaval v daljnih krajih, kjer ga ne pozna nihče. Pričel bi kupčevati z živino, da bi se nikdo ne čudil, če bogati. V nekoliko mesecih bi se nabralo premoženja, da bi ne bilo treba skrbeti za bodočnost.

„Ata, ata!“ pritekkel je Janezek preplašen, „hudi Matijček je v veži; jaz se ga bojim. Zapodi ga s palico!“

„Nič se ga ne boj!“ tolažil je oče in vzel dečka na roko, ki je še vedno držala sodnijski odlok. Jezen je vrgel list na tla in pohodil ga.

„Kakšno je vreme, Brdar?“ klical je od vežinega praga Matijček, brisal si usta in pomaknil malho na hrbet. Brdar je poslal dečka k materi, pridružil se beraču in menil, da treba premisleka.

„Kakor se ti zdi,“ dejal je berač, dobro vedoč, pri čem da je. „Tebi sem povedal prvemu, ker se mi smiliš. Če si pa nočeš sam pomagati, pomagam jaz komu drugemu.“

Tako sta stopala počasi z griča navzdol, ustavljala se in razgovarjala se živahno in oprezno.

„Ti naredi tako,“ dejal je naposled Matijček. „Tvoja starka naj speče hleb kruha iz pšenične moke in noter naj zapeče tri goldinarje za Prelaznika. Poju-trišnjem pridem jaz toč nazaj in vzamem hleb s seboj v Ljubljano. Vse drugo opravim jaz in v nedeljo teden popoldne ob dveh se dobimo v Ljubljani za Šempe-tersko cerkvijo.“

Brdar je omenil boječe svoje denarne stiske in dražbe.

„Kaj dražba!“ zavrnil ga je berač nejevoljen. „Prva dražba pa prvi oklic, to samo razdraži ljudi in jezike omaje. Ti ustavi dražbo! Obljubi Vrbanu, če treba, po petdeset od sto, da te pusti pri miru. Iz hleva prodaj junca; kajti od začetka boš potreboval denarja. S Prelaznikom boš moral ravnati lepo; krompirja ne bo jedel in vode ne pil. Meni boš posodil poju-trišnjem za Ljubljano sukno. Imaš kaj tobaka pri sebi?“

Molčé mu je ponudil Brdar mehur in Matijček je pretresel vsebino.

Radost je sijala Brdarju iz oči, ko je pripovedoval ženi svojo srečo. „V ti-le izbi bo stanoval.“ je dejal, „ker se vidi na obe strani, po dolu in na cesto, in okno stoji visoko, da se od zunaj ne vidi noter. Ti mu boš dobro kuhala, da bo zadovoljen; jaz bom pa barantal. V jednom letu, Lojza, sva na trdnem.“

Domačijo bova popravila, dolgove poplačala in prijetno živela in Janezek bo preskrbljen.“

„A če te dobé?“ dostavila je žena, katere se je takoj lotila huda skrb.

„Ne bodo me. Vse bom zvil in zmešal vsak sled. Daleč pojdem dol na Dolenjsko in Hrovaško in dvakrat me ne bo videl nihče na istem kraji. Če mi vrne kdo bankovec, češ da je ponarejen, jaz ga nisem naredil, bom rekel; kakor sem ga dobil, tako ga dam. Ali se bom lagal? In če me primejo žandarji: dobil sem denar, kaj vem kje, na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Hrovaškem. Noben sodnik mi ne pride do živega.“

„Jaz ne vem, kako bi rekla,“ omahovala je žena.

„Ali pa bo vse prodano,“ poudarjal je mož.

„Vrban me goni; drugače si jaz ne vem pomagati.“

Žena ni odgovorila ničesar; tudi nji je utripalo srce, ne od veselja in ne od nejevolje. Neka tajnotiha, nedoločna, pol radostna, pol strašeča slutnja se je lotevala obeh in razburjena sta začela pripravljati, kar se jima je zdelo potrebno. Brdar je vrgel suktnjo čez ramo, da gre k Vrbanu; žena pa je šla po moke, da zamesi.

Ko je potekel teden, odpravil se je Brdar na vse zgodaj v Litijo, da se popelje v Ljubljano. Mnogo pred določenim časom je že hodil za Šempetersko cerkvijo semtertja in gledal na vse strani, kedaj se prikaže obraz Matijčkov. Lotila se ga je nepotrpežljivost in strah, da se ne bi skesal Prelaznik.

„Kaj pa strmiš?“ nagovori ga znan glas in strese ga za roko Matijček, obrit in omit, da ga je komaj spoznal Brdar, ki je še strmел in nejevoljno vprašaje pogledal okrog.

„V Štépanji vasi se dobimo,“ pomiril ga je Matijček, ki je bil takoj uganil njegove misli. „V Ljubljani se ne mara muditi Prelaznik. Saj veš, neprijetni spomini. Gradu se je naveličal.“

V naznačeni gostilni pa je sedel na oglu mize vratom nasproti Prelaznik. Kader je kdo vstopil, povzdignil je kratko ostriženo glavo in svitlo pogledal z malimi sivimi očmi. Potem je zopet hlastno jedel nekaj časa, a na mah se ustavil, postavil vilice v

jedni, nož v drugi roki po konci, poslušal sem, poslušal tja in opazoval družčino in vihal si dolge rdečkaste brke. Ko je vstopil Matijček s spremljevalcem, sklonil se je niže na krožnik, ne meneč se zánju. Matijček je prisedel kakor po naključji, pozdravil hladno, kakor bi se videla prvokrat, in mignil Brdarju. Govorili so malo, o vremeni, letini in hudih časih. Prelaznik je trebil zobé, potegnil sapo zdaj skoz to, zdaj skoz ono čeljust in opazoval Brdarja. Čez nekaj časa je zahteval račun.

„Bom pa jaz plačal,“ dejal je pohlevno Brdar, a mu je stopil Matijček s tako silo na nogo, da je zastokal, in pogledal ga je Prelaznik takò grdo, da mu je zastala beseda. Prvi je odšel Prelaznik, druga dva kmalu za njim, in zunaj vasi so se sešli. Matijček je seznanjal Prelaznika z Brdarjem in hvalil tega in hvalil onega.

„Ne vem, ali bi se še lotil te reči,“ dejal je Prelaznik. „Nekaj denarja sem si bil prihranil ta leta, in v Ljubljani so se zbrali najimunitnejši gospodje, da mi preskrbe dela in kruha, tako da mi ni sile.“

Brdarju je prihajalo vroče in rad bi bil prosil moškega Prelaznika, naj ne bode trdosrčen; a ni se upal.

„Ne govori tako neumno,“ posegel je vmes Matijček. „Midva sva prišla póte, da pomagaš nama in sebi. Če pa nočeš, pojdi za hlapca tule k Brdarju ali pa k meni, da mi boš odnašal žito.“

Prelaznik je menil, da se reč ne izplača.

„Pošteno delo se sploh ne izplača dandanes,“ učil je Matijček. „Preveč ljudi je na svetu, da pulijo drug drugemu kruh iz rok. V našem stanu ni nič boljše. Trije prosjaki na jedno faro, to bi bilo čez in čez dosti. Vsem bi se godilo dobro in navadili bi lahko ljudi, da bi nam nosili na dom. Zdaj pa se jih trga po deset in več za kos kruha, da izgubi stan vse dobro ime. Taka je dandanes povsod. Vprašanje je le, Prelaznik, če imaš ti še tako roko kakor poprej. S težkim delom se pokvari človek, da postane kakor drva.“

„Moja roka ni nič slabša,“ jezil se je Prelaznik. „Od nekega Laha, s katerim sem bil skupaj, sem se naučil še vse drugače in hitreje delati.“

„Torej, kako se bosta dogovorila?“ ustavil je Matijček spremljevalca.

Brdar je menil, da bi dajal Prelazniku hrano in stanovanje, Prelaznik bi delal, Brdar pa razpečaval denar in dobiček bi delila. Prelaznik je pogledal Brdarja po strani in namuzal se, češ, da bi to bila zanj pač dobra pogodba, a Brdar ne bi izhajal.

„Na petino bova naredila,“ je dejal. „Jaz bom Vam dajal petdesetake, vi pa meni desetake.“

„Če ste tako dobri,“ jecal je Brdar v prijetni zadregi, razveseljen, da je dobil tako vrlega, tako ne-sebičnega pomočnika. Tiha radost ga je tako prevzela, da je komaj slišal razlaganje Prelaznikovo, da se ne izplača delati drobnega denarja, s katerim je baš toliko sitnosti kakor z debelim, a previsoko se zopet ne sme seči, ker se ne da razpečavati. Potem je določeval, kako naj bo soba zanj urejena, in veselil se slišati, da stoji Brdarjeva hiša na tako pripravnem kraju.

„Ali pojedete precej z menoj?“ vprašal je Brdar. Prelaznik je odkimal, da si mora najprej preskrbeti litografično ploščo, kemičnega preparata, barv, papirja, čopičev, kar bo vse mnogo veljalo.

„Koliko pa?“ vprašal je Brdar in vlekel listnico iz žepa.

„Plošča kakih dvajset goldinarjev, druge stvari tudi toliko in potem pot. Nakupil bom v Zagrebu in od tam se vrnem čez Čakovec v Celje. Kakih šestdeset goldinarjev bi potreboval.“

„Vzemite jih sedemdeset,“ ponujal je Brdar; „denarja ni nikoli preveč.“

„Prav tako,“ dejal je Prelaznik in spravil malo-marno denar. „Vzamem jih na račun. Kmalu bodo dobili mladiče. Danes je nedelja. V petek me čakajte z vozom v Celji, kamor pridem z dnevnim vlakom od Pragarskega. Potem se peljeva čez Žalec na Vransko.“

„Razumejem; in potem čez Trojane na Šenčur. V petek sem v Celji. Doma bom rekel, da grem v Pletrovče na božjo pot. Vrneva se po noči.“

„Že velja,“ dejal je Prelaznik in podal mu roko. Ločili so se. Prelaznik je hitro odkoračil proti Zalogu, Brdarja pa je vabil Matijček na dobro kapljico, a zaman. Ni se mu ljubilo; zakaj presedalo mu je domače vedenje Matijčkovo; vrh tega se mu je mudilo povedat ženi srečo svojo in pripraviti vse za vreden sprejem imenitnega gosta.

Lica so žarela in oči se svetile od zadovoljnosti Brdarju, ko je urno stopal proti Vačam. Ustavljaj se ni nikjer in le na kratko pozdravljaj in odzdravljaj znancem; sam sebi je bil živahna družčina. Vsakovrstne misli so se mu prerivale in pobijale po razburjeni glavi. Z nestrpnim hrepenenjem je zrl v bodočnost; kajti baš toliko se ga je bila lotila beda, da je pritrdil popolnoma Liščevemu načelu, da na zemlji ni sreče brez denarja. In zdaj je zagotovljena sreča njemu in ženi in sinku. Ne bo se več s praznimi rokami vračal k Lojzi in Janezek mu ne bo več zastonj preiskoval žepov. Vrbanu bo vrgel tja, kar mu je dolžan, in norca se bo delal iz ljubeznivega tasta, kader mu bo ta svetoval, kako naj gospodari. Gospoda Lisca bode vabil, da bo prijetna zabava. Janezek pa pojde v latinske šole, da postane gospod. Čedalje živahnejše mu je slikala bodočnost bujna domišljija ter mu krajšala pot, da je bil skoro nejevoljen, ko je zagledal dom in predramil se iz sladkih sanj.

Žena ga ni vzprejela tako radovedna, kakor je pričakoval. Zamišljena je bila in malobesedna proti navadi.

„Ali me nič ne vprašaš, kako sem opravil?“ zavzel se je on.

„No, kako?“ dejala je hladno. On pa je pripovedoval brez konca in kraja o važnem dogodku, o svojih načrtih in voščil srečo ženi in otroku in sebi. Z desno je objel ženo, z levo vzdignil Janezka in veselil se prav po otročje svoje sreče. Lojza pa je ostala hladna; zakaj ni vedela, kako bi sodila to podjetje, in ni upala, da bi se njenemu dobremu, a lehkomi-selnemu in omahljivemu možu kedaj kaj posrečilo.

VIII.

Pri mladem Vrbanu, kakor se je imenoval Tone v Dobravi, so bili baš domlatili. Trudni mlatiči so sedli po otepih in segli po večerji; na potnih in prašnih obrazih se jim je brala zadovoljnost, da je dokončan kos najtršega kmetskega dela. Kupica je krožila, gasila silno žejo in razvezávala mlade jezike. Hvalili so pšenico, kako je jeklena, čista, uprav za seme.

„Tone, ta je tič,“ menil je jeden, ko je odšel gospodar po denar. „Tu gre vse kakor ura; zastanka ni nikjer nič in delo se speši, kakor ne vem kaj. Tale bo imel kmalu pol Dobrave v pesteh.“

„Kaj pa še!“ zavrnil ga je domač hlapec Matevž, ki ni bil baš ljubljenec Tonetov; zakaj bil je urnejši z jezikom kakor z roko in rajši nagajal, kakor pomagal. „Ti govoriš tako, ker nič ne veš. Baš štiri leta je Tone tod gospodar, a ne verjamem, da bi imel kaj prida na strani. Stari Vrban je vrag, ki ne privošči nikomur ničesar. Vedno očita gospodarju, koliko mu je izkazal dobrot, zraven pa ga stiska kakor tepko za mošt; tudi mene hoče sukati, a jaz se ga ne bojim. Vidiš ga? Tamle gre. Zdajle boste videli, kako požrten je ta starec.“

„He, strijc Vrban,“ poklical je starca, ki je lezel mimo, „ali greste pit?“

Starec se je obrnil in obstal nezaupljiv, in Matevž je poklical iznova, če gre pit. Zdaj pa je zavil Vrban naravnost proti podu in prisopihal počasi.

„Ali imaš kaj pijače, Matevž? Žejen sem pa res.“

„Če ste žejni,“ rogal se je Matevž, „pojte h Kovaču; on ima pijačo.“

„Kaj si me pa klical, malopridnež!“

„Jaz Vas nisem nič klical. Jaz sem Vas samo vprašal, če greste pit h Kovaču.“

„Ti si ves muhast,“ zastokal je Vrban in se obrnil. Matevž ga je ustavil zopet:

„Strijc, nekaj Vam bom povedal. Kovačev belec se je danes zbosil, ko je vozil kamenje iz laza. Hlapec ni zapazil ničesar in podkev leži gotovo gori v grapi, da jo pobere še nocoj kak cigan.“

„Kaj praviš?“ obrnil se je zopet Vrban. „Nad lazom?“

„Nad lazom od oreha sem,“ vpil je Matevž in dejal mlatičem, ko je bil odšel Vrban: „Nocoj bo še lezel strijc v laz in po kolenih bo iskal podkve, ker je že mračno.“

„Ali se je res zbosil Kovačev konj?“ vprašal je mlatič.

„Kaj še!“

„Ti si res hudoben.“

„Nič,“ ponesel se je Matevž. „Vrban še meni nikdar ni privoščil kaplje vina, pri meni piti bi ga pa ne bilo sram. In če bi se bil res zbosil konj in bi bil strijc našel podkev, po pravici bi jo moral dati Kovaču nazaj.“

Gospodar je izplačal mezdo, mlatiči so zvezali cepce in ročnike skupaj, zaukali pred podom in obrnili se proti domu.

„Do konca vasi grem z Vami,“ dejal je Matevž.

„Potlej pa za strijcem?“ vprašal je tovariš.

„Ne ljubi se mi. Kar videti ne morem tega lakomnika, ki tako stiska reveža Toneta.“

„Brata Janeza pa tudi goni. Pravijo, da ga je izročil Liscu.“

„Brdar Janez je že čisto pri kraji,“ pristavil je drugi. „Žito je prodal v snopji, otava je že zaarana, in zanaprej hoče dati vse v najem.“

„Pri Brdarji se gode čudne reči,“ povzel je prvi tiho. „Gori straši. Moja mati so videli, ko so šli oni večer pozno mimo hiše, pod orehom čudnega moža. Majhen je bil kakor nobeden, širok pa za dva in rdeče brke je vihal pri ušesih. Ko so se bili še jedenkrat ozrli, bil je izginil. Moj brat ga je tudi videl.“

„Najbrž ko se je bil napil pri Kovači,“ rogal se je Matevž. „To so same čenče.“

Tovariš pa se je jezil, da se ne laže, in ko ga je opozoril Matevž, da se brke zvečer pač ne dajo ločiti po barvi, izgovarjal se je, da so mu tako pravili.

„Ženske vidijo in slišijo več, kot je res,“ modroval je Matevž. „Tistih spominov se hitro naveliča človek. Zakaj se pa meni nič ne prikaže?“

„Ker spiš doma kakor polh. Če bi pa kam šel po noči, bi ne govoril tako.“

„Kaj jaz da ne!“ bahal je Matevž. „Kamor hočeš, ti grem po noči.“

„No, pojdi po noči na Brdarjevino. V jedni uri si tja in nazaj.“

„Saj tudi pojdem, še nocoj!“ dejal je Matevž, nejevoljen, da se dvomi o njegovem pogumu, na pol prepričan, da so to same prazne govorice, in na pol radoveden, je li morda vendar kaj resnice vmes. Poslovil se je od mlatičev, opravil živino, ogrnil po večerji suknjo in šel. Brdarjeva hiša mu je bila dobro znana od tistih časov, ko sta bili Tonetovi sestri še doma. Znana mu je bila na vrtičku pod hišo visoka češplja, s katere se vidi naravnost v izbo. Tja gor je hotel zlesti in čakati strahu.

V veži Brdarjeve hiše sta sedela pri večerji Jernej in Polona. Jernej je govoril malo, mené, da so ustvarjena usta za kaj boljšega, ročno pa je zajemal in izpodkopaval z žlico zabeljeno kašo, da so se rušili ocvirki v globok rov na njegovi strani. Polona pa je vedela vedno kaj zanimivega povedati, da ji je postajala žlica pogostoma med skledo in usti.

„Prijetno je.“ je dejala in podprla glavo z roko in žlico. „če se kaj vé, kar ne vedo drugi.“

„Kaj pa veš ti tacega?“ vprašal je s polnimi usti Jernej.

„Saj ti tudi veš.“

„Potlej pa ni treba praviti.“

„Lej ga! Midva veva oba in lahko se muzava drugim.“

Jernej je zmajal z glavo in nejevoljno zagodrnjal; a to ni motilo Polone.

„Prijetno je.“ je nadaljevala, „če se tako pomenkujemo pred cerkvijo, in vendar ne vé nobeden, da se dela pri nas denar.“

Jernej je zagodrnjal še nejevoljneje. Gospodinja Lojza pa, ki je baš iz kuhinje mimo nesla pečenko v sobo, kjer je večerjal Brdar s Prelaznikom, ni preslišala teh besedi. Nemo sta se spogledala z mračnim čelom moža, ko jima je povedala, kaj je slišala.

„Recite tej ženski, da ji zavijem jaz vrat.“ zagrozil se je Prelaznik, „če ne bo molčala.“ — Zunaj je zalajal pes in nekdo je potrkal na okno. Prelaznik je takoj skočil v drugo sobo, Brdar pa je vstal ves preplašen in strmel v vrata.

„Bog daj dober večer!“ prigrhotal se je Matijček in vrgel palico in malho na klop. „He, Brdar, kako pa gre delo izpod rok?“

Brdar ni vedel, kaj bi storil. Jeza ga je lomila zaradi te predrznosti beračeve, a ni se upal izgrda ga zavriniti. Poleg njega je stala žena; rdeča od sramote si je zakrivala oči in stresala z glavo.

„Kdaj boš bruhnili z denarjem na dan?“ nadaljeval je berač in sedel za mizo. „To moram jaz vedeti, da bom lagal in trosil okrog, da si zadel v loteriji. He, bratec, Matijček že ve, kako se prirejajo take stvari.“

„Molči, Matijče!“ pristopil je Prelaznik in zaškripal z zobmi. „Ti si preveč pil, leč pojdi!“

„Kdo bo mene leč gonil!“ jezil se je berač. „Če sem pil, pil sem za svoj denar, za pošten denar, za pravi denar cesarskega kova; za vajin pa nič. Žejen sem pa še. Kaj imate na mizi?“ — Hitro je popil ostanke iz obeh kozarcev. „Prelaznik, pameten bodi,“ je dejal, „in nikar me ne jezi, kakor me jezi Brdar s svojo prevzetnostjo. Jaz se ne bojim nikogar nič; ti, Prelaznik, si se pa mene zbal, ko sem potrkal na okno. Skozi veternice sem te videl, kako si bežal v izbo.“

„Veternice zaklepajo preslabo,“ menil je Prelaznik, ko je bil umiril berača, „in zagrinjalo je prereditko.“

Prenesli so pijačo v izbo, kjer je imel Prelaznik delavnico in ležišče.

„Do tega okna ne seže od tal nobeno oko,“ dejal je gospodar, in začeli so govoriti o važnih stvareh, kako se bo treba vesti proti ljudem, kako razpečavati denar. Matijček je obljubil paziti, kod bodo hodili žandarji, in poslušati, kaj govore ljudje. Baš je bil zatrdil berač, da sedaj še nihče nič ne sluti in nič ne sumi, ko se je zganil Prelaznik, pobledel in se hitro odmaknil od okna.

„Nekdo je pogledal noter,“ dejal je zamolklo in namrščil obrvi.

„Ni možno,“ ugovarjal je Brdar in pomolil glavo skoz temno noč, ne da bi kaj zapazil; zakaj slabo se vidi iz luči v temo. Menil je, da lestve ni prislunjene in brez lestve da ne doseže nihče. Matijček se je rogal Prelazniku, da je še od prej preplašen, in naposled se je ta udal in preverjal se v srci, da je res tako.

„Ampak čudno je to,“ je dejal, „da človek res slutí, če ga kdo zalezuje. Če grem mimo kraja, kjer je kdo skrit, ki misli náme, obide me groza. To sem jaz skusil že večkrat in kader se nisem zmenil za to, takrat sem naletel.“ Pripovedoval je zgodbe iz vi-harnega svojega življenja v potrdilo svoje misli. Brdar je poslušal zvesto, da ni trenil z očesom; Matijček pa se je delal norca, češ, da dela to vse slaba vest in da njega nikdar ni groza.

„Oh, v kako družbo sva zašla!“ zdihnila je Lojza, ko se je spravljala spat.

„Kakor hitro si opomore, odkrižam se je,“ dejal je Janez, precej vzdramljen iz lepih sanj, v katere so ga bili zazibali zadnji dnevi. Videl je, da se pred hlapcem in deklo ne da nič več skrivati, in spoznal, zakaj sta postala posla objestna. Nesramen berač ga imenuje bratca in pravico mu daje sovedenje, in gospodar ga niti ne sme zapoditi, pri jedni mizi mora sedeti ž njim, piti iz jedne kupe, on, Kovačev zet in Liščev prijatelj.

„Kaj ne? Ti se že kesaš,“ dejala je žena, ko je videla moža tako zamišljenega. On pa je tolažil sebe in njo, da se obrne kmalu na boljše, in namignil, da bosta, ko se nabere kaj denarja, prodala pod roko Brdarjevino in preselila se v druge kraje, kjer jih nobena reč ne bode več spominjala prošlosti. Poljubil je spečega sinka in poiskal ležišče, ki mu dolgo ni privoščilo mirnega spanja.

Tonetov hlapec Matevž pa tudi ni mogel spati, ker je premišljeval, koga je videl pri Brdarji. Matijčka je bil spoznal, a oni čakati, brkasti mož mu je bil popolnoma neznan in ni mu šel iz glave. Kdo bi pač

bil in kaj bi počel v Brdih! Preudarjal je, kako bi prišel stvari do dna.

Druzega dne ga je kmalu napadel strijc Vrban, češ, da ni našel podkve v lazu, dasi jo je iskal še ta dan.

„Kak cigan jo je bil pobral,“ dejal je Matevž, ki se mu ni ljubilo razgovarjati se. A mimo je prišel Kovačev hlapec in takoj prijel strijca, kaj je iskal davi po lazu. Matevž je spoznal nevarnost, da pride laž na dan, in moško odgovoril za strijca: „Tvoje pameti je iskal, da boš vedel.“

„A se mu ne pozna, da bi jo bil našel,“ jezil se je oni. „Tvojo naj da na oznanilo, tvojo ali pa svojo!“

„Molči, spaka!“ kašljal je Vrban, „in svojih reči se drži. Ali nisi zapazil sinoči, da se ti je bil zbosil belec?“

„Meni se ni zbosil noben belec, ampak sivec tukajle je že dolgo bos in pa Matevževe besede.“

Hlapec je šel, Vrban je pa tudi vstajal.

„Spake nemarne, zanikarne!“ godrnjal je izprevidevši, da ga je bil zopet osleparil Matevž. Takoj ga je šel tožit gospodarju in gospodinji.

„Jaz tega ne trpim,“ se je razvnel, „da bi se iz mene norca delali hlapci na mojem posestvu, na mojem domu! Matevž ne bi bil tak, če ne bi imel potuhe pri gospodarji in pri gospodinji. Vidva sta kriva. To je zahvala za moje dobrote. Ali mi ni bil Matevž dveh trt in jedne ročice kar vzel, ukradel kakor tat in razbojnik? In kaj se mu je bilo zgodilo?“

„Strijc, saj ste dobili vse še tist dan nazaj,“ pogovarjala je Jerica razkačenega starca.

„Pa še nekaj mi manjka. Pet goži je bilo nabranih na jermení, ki so visele v izbi na steni. Teh zdaj nikjer ni. Kdo jih je vzel, če ne ta tatinski Matevž! A ste vsi jednaki, vsi držite skupaj proti meni. To si bodem zapomnil! Kakšna sta bila vidva v začetku in kakšna sta sedaj! No, o vseh Svetih poteče najem.“

Tone je prebledel pri teh besedah in Jerici so silile solze v oči; zakaj poznala je maščevalnost strijčevu. Da bi potolažil starca, poklical je gospodar takoj Matevža.

„Prepovedal sem ti bil,“ ga je ošteval, „dotakniti se kake strijčeve reči. Trte in ročico si moral nazaj prinesiti; kaj si pa vzel zdaj zopet?“

„Kaj sem vzel!“ godrnjal je Matevž. „Pet žrebljev sem vzel oni dan, plankovcev, da sem pribil léso.“

„Križ božji!“ sklenil je roki Vrban, „in jaz tega niti zapazil nisem.“

„Saj niso bili nič vredni, ker so bili vsi skrivljeni in zarjaveli. Kleščče vzemite, pa jih porujte zopet, če Vam je toliko zánje.“

„Molči!“ ustavil ga je gospodar. „Povej, kaj si še vzel.“

„Tisto ótiko sem bil vzel, saj veste.“

„Moja ótika, moja ótika!“ grabil se je strijc za glavo. „Oj, ti tat, ti!“

„Kakšen tat!“ jezil se je Matevž. „Saj je bila ótika naša. Na naši njivi ste jo bili pobrali, še preden sem jo bil jaz izgubil.“

„Lažeš!“ vikal je strijc. „Ti si jo bil izgubil, in jaz sem jo bil našel.“

„Pogrešil sem jo bil že med potem; toda živine nisem mogel pustiti same. Ko sem pa od doma tekkel pónjo, imeli ste jo že Vi. A sem Vam rekel, da Vam jo vzamem, in sem Vam jo tudi.“

„Grdoba grda!“ zdihoval je Vrban.

„Kaj si pa še vzel?“ izpraševal je gospodar, kateremu se poslednji Matevžev greh ni zdel tako neodpusten.

„Samo tri vijake sem bil še pobral, ki so ležali tam po tleh. Potreboval sem jih pri lemeži.“

„Moji vijaki, moji vijaki! Oj, ti razbojnik, ti Turek!“ zgrudil se je Vrban na stol.

„Ravno tako sem jih bil našel kakor Vi ótiko. Druzega pa nisem vzel ničesar in lahko prisežem. Niti ne dotaknem se Vaše šare, da boste vedeli.“

„Kdo pa je vzel tistih pet goži na jermeni?“ vprašal je gospodar.

„Pa res; tiste sem tudi vzel. Skoz okno so gledale, ker je hram ves poln, in mlatiči so me poslali ponje.“

„Ti cigan grdi, ti tat tatinski!“ srdil se je Vrban, da mu je zastajala beseda. Kar videti ni mogel več tega hudobneža. Ko je ošteval gospodar Matevža in mu pretil, da ga zapodi, če bo še nagajal strijcu, lezel je Vrban k jedinemu svojemu prijatelju, gospodu Liscu, potožit svojo revo.

„Taka je dandanes hvaležnost,“ dejal je Lisec. „Toda nič se ne menite; saj jih imate v rokah. Recite o vseh Svetih moško besedo.“

„Vi imate predobro srce,“ menila je Liščeva gospa. „Boljši ste za druge ko záse, in to vesta dobro Tone in Jerica in si mislita: kaj se meniva; strijc je dober; le dajva ga! Gotovo čakata komaj, da Vas pobere smrt. Take ljudi je treba poznati.“

Inako se je storilo Vrbanu, ko je čul, da se mu tako rekoč streže po življenji.

„Predober sem,“ kimal je in stisnil hvaležno Liščevki roko; „a ne bom več, ne bom več; naveličal sem se.“

„Če bo res, gospod Vrban,“ utaknila se je vmes Liščeva sestra Lenka. „To ste rekli že večkrat in se vselej premislili. Tone Vas lepo pogleda, Jerica se zajoka — in jokati zna — in vse bo zopet dobro. Tako ljubeznivega človeka ni več na svetu. Vi bi bili izvrsten zakonski mož. Zakaj se niste oženili?“

„Saj se še lahko,“ dejal je resno Lisec. „Koliko pa ste starejši od mene! A kako krepki, utrjeni od mladih nog, prava dobravska korenina. Tak možak ni za ženitev nikdar prestar. Jaz bi se oženil takoj na Vašem mestu, da bi zmešal račun tem Brdarjem.“

„To so šale,“ nasmehnil se je kislo Vrban in sklonil se nekoliko bolj po konci. „Katera ženska bi pač marala záme!“

„Katera ženska!“ čudila se je Lenka priprostemu vprašanju. „Izbirali bi lahko, gospod Vrban, izbirali. In mlada bi Vam postregla vse drugače, kakor se Vam streže sedaj. Koliko plačujete na mesec za hrano?“

„Deset goldinarjev.“

„In kaj Vam kuha Jerica?“

„Kar pride na vrsto; domače jedi: krompir, kašo.“

„Moj živ dan! Krompir pa kašo! In deset goldinarjev na mesec! Ta dva Vas znata lepo dreti. Bog se usmili! Meso imate pravico zahtevati vsak dan in pečenko dvakrat na teden. Za tolik denar si upam jaz kuhati Vam kakor v župnišči. Moj Bog, deset goldinarjev in krompir pa kaša!“

„Pa deset goldinarjev,“ stokal je Vrban.

„Saj Vam dovoljuje pogodba prebrati si, če Vam ni všeč,“ šuntal je Lisec. „Pri naši mizi je še prostora za jednega.“

„Vi ste jedini moj prijatelj,“ zatrjeval je Vrban, kateremu se je topilo srce od ganjenja. „Pri Vas najdem pomoči in tolažbe in razvedrila. Vsi drugi me pa črté.“

„Ker mislijo, da jim morate skazovati dobrote in da jim jih skazujete premalo. Jerica meni najbrž, da se je morate spomniti v oporoki.“

„Jedina moja sorodnica je.“

„A po zakonu nima pravice niti do jednega krajcarja Vašega premoženja, če ga ji nočete voliti Vi. Vi postavite za dediča, kogar hočete, po zakonu niste vezani na nikogar. To Vam povem jaz, da ne boste tistih misli, kakor neumni naši kmetje, da se v oporoki brata ali sestre ali žene ne sme prezreti. To je babja vera, ne zakon.“

„Tako, tako,“ kimal je Vrban. „Če se bosta norca delala iz mene, ostala bosta norca. Dobro, da vem. Zdravi, gospod Lisec! Če Vam je prav, jedel bom pri Vas. Jerici bom pa povedal, naj se ne zanaša na oporoko.“

„In če bo prodajala sitnost, zapretite ji, da se oženite. To jo bo spametovalo.“

„Res je taka,“ pritrdil je Vrban, mel si roke in pokašljeval proti domu.

„Nič napačnega ne bi bilo,“ dejal je vrnivši se v hišo Lisec sestri, če bi ga ti vzela.

„Beži no!“ zavrnila ga je ona, „starca, ki že stoji z jedno nogo v grobu.“

„Baš zaradi tega. Čez tri, štiri mesece si premožna vdova.“

„A če voli premoženje komu drugemu?“

„To bi se moralo prej določiti v ženitni pogodbi. Ta se lahko sklene pred vsakim notarjem.“

„A če bi čez tri, štiri mesece ne hotel umreti?“

„K temu seveda se ne bo hotel zavezati,“ smijal se je Lisec. „A le poglej ga! Na smrtni postelji ne bo nič drugačen. Hitreje in lože ne doboš nikjer lepe dote.“

„To je vse res; toda starec se mi kar studi,“ dejala je Lenka počasi in se zamislila.

IX.

Nekoliko dni je minilo in Prelaznik, ki je ves čas pridno risal in barval, meril in popravljaj, poklical je gospodarja in na mizo pred njim važno razgrnil dva petdesetaka.

„Kateri je prav in kateri ponarejen?“ vprašal je samosvestno. Radosti rdečica je polila Brdarju obraz, ko je pregledoval in primerjal bankovca. Površno njegovo oko, ki je le videlo, kar je želelo, ni našlo nobenega razložka; zdaj je pokazal tega za pravega, zdaj drugzega, da mu je moral Prelaznik, zmagonosno se ozirajoč na svoj umotvor, povedati, kje tiči razlika.

„Vi znate čuda delati,“ veselil se je Brdar. „Teh ne bo razložil noben kmetski človek.“

„Marsikateri gosposki tudi ne,“ ponesel se je Prelaznik. „Bankovec naj se še nekoliko omane v žepu, po teh številkah nekoliko zamaže, pa bo romal varno brez potnega lista. Tu imate tega! Oni ostane, da bo naprej valil.“ — V kratkem času jih je bilo narajenih še devet.

„Sto goldinarjev sem dobil vsega skupaj od Vas,“ je dejal Prelaznik, „tu jih imate petsto, kakor sva se bila dogovorila.“ — Od veselja drhteč je vzel Brdar bankovce in stlačil v žep. Toliko denarja še ni imel, odkar mu je bil Kovač izplačal Lojzino doto. Moško jih je kazal ženi, ki je pritrdila, da bi jih ne spoznala, če bi ne vedela, odkod so.

Brdar je bil tako razburjen, da ni mogel ostati v hiši. Vzel je klobuk in se napotil proti Dobravi. Z

roko je stiskal petdesetake v žepu in izvlekel jih zdaj pa zdaj, da se jih nagleda, potem pa se je moško oziral po svetu. Zdajci se strese in vsa kri mu zgine z lic; nasproti sta mu prihajala iz Dobrave dva žandarja, znanca njegova, s katerima je večkrat pil pri Kovači. Takoj je zavil Janez v stran in hitel po polji dalje.

„Janez, kam pa?“ klical je žandar.

„V malin grem nekaj vprašat,“ lagal je Janez in obračal obraz stran, da ne bi odkrile oči skrivnosti, katero je skrival žep. Spoznal je, da se niti na svoje oči ne more zanesti. V mladih letih je nosil mirno, veselo srce na jeziku, zdaj pa nemirno, plaho, boječe v očeh. Težiti so ga začeli bankovci in prišedši v gozd izvlekel jih je iznova iz žepa. A ko jih je ogledoval, zdeli so se mu tako jednaki drugim bankovcem, da je bil preverjen, da jih ne loči nobena živa duša. Ni jih več vtaknil v žep, ampak v listnico jih je spravil in sramuje se praznega strahu moško se vrnil na cesto.

Prignal je naproti suh možiček par koščenih volov. Ni se ognil Brdar, ampak moško vprašal, odkod žene.

„Iz Hotiča v Krašnjo; sv. Ožbolta semenj bo jutri,“ dejal je mož.

„Koliko cenite?“ vprašal je Brdar in kri mu je silila v glavo: zakaj smel naklep so mu bile rodile moške misli. Tu je hotel prvič poskusiti svojo srečo in mnogo razlogov je podpiralo ta sklep. Prodajalec je bil priprost kmet, precej daleč doma, neznan v teh krajih, da bi se lahko speljal na kriv sled.

„Stoinšestdeset goldinarjev,“ dejal je mož in ustavil vola. Brdar ja je pregledal, premeril in pretipal od vrha do tal. „Odkod pa ste Vi?“ vprašal je mož.

„Tam od Vrhnike,“ lagal je Brdar. „Ali veste, kje je Vrhnika?“

„Nad Ljubljano menda. Toda bil še nisem tam nikoli.“

„Stoinpetdeset dam,“ dejal je Brdar, vzel denar iz listnice in stegnil desnico. „Udarite! Prihranite si pot v Krašnjo.“

Možak je jel tlačiti tobak v pipico, da bi dobil časa premisliti to reč. Ponudba se mu je zdela ugodna, zakaj ni se nadejal, da bi dobil toliko za živino; a mislil si je: stoinpetdeset goldinarjev mi ne odide; dobiti se bode dalo pa morda še več. Začel je hvaliti živinico, praviti, da gre kup kvišku, rotiti se, da je imel že boljšo ponudbo.

„Veste kaj?“ je sklenil. „Ne veljaj ne moja, ne Vaša. Stopetinpetdeset boste dali, pa kar recite, kam naj ženem.“

„Kar sem rekel, to sem rekel,“ dejal je Brdar z negotovim, pojemajočim glasom, zakaj zbudili so se mu bili silni pomisleki in gnali mu zopet kri iz lica in zbal se je kupčije.

Mož se je začel jeziti in odhajati na videz, a naglo sé obrne: „Veste kaj? Pot je huda in doma se zamudi mnogo. Udariva!“

Brdar je bil ves prepadel in krčevito je stiskal listnico. „Samo za pijačo boste še dali po vrhu,“ kričal je mož.

„Nobenega krajcarja več,“ zavrnil ga je moško Brdar, potisnil listnico v žep in urno ostavil moža, vesel rešitve. Mož ga je klical nazaj, vpil, da že velja, hitel nekaj časa za njim, toda ni se zmenil Brdar.

„Ti neumna in lakomna butica!“ udaril se je mož po čelu. „Zdaj pa se le pehaj naprej po teh hribih!“

Brdar pa se je štel srečnega, da se je obvaroval tolike neprevidnosti. Blizo doma bi bil izdal ponarejen denar, da bi takoj pokazal pot sodišču. In kam bi bil dejal kupljeno živino? Gnal domov, da bi zbudil takoj prodajalcu sum? Ali spravil pri Kovači? Kjer bi se takoj skazala lažnjivost njegova? Ali dal postaviti drugam, da bi jo prevzel jutri? A tačas bi se spoznal kupec in bankovec. Ne, tujstva in naglice treba za sleparstvo. Prideš, kupiš, plačaš in brž naprej!

Doma je ukazal Brdar Jerneju, naj se pripravi, da bode gnal na vse zgodaj vse tri vole na semenj v Krašnjo, in ženi je rekel, da ga tri dni ne bo domov, ker ide po kupčiji. Žena je prebledela in se stresla, zakaj razumela je, kaj to pomeni. Prigovarjala mu je, naj se varuje, in tarnala, kako sta nesrečna. Raz-

burjen in vtopljen v bodoče delovanje je on ni poslušal. Hitro je šel počivat, a iz spanja se je zbudil vsako trenotje in hodil gledat, če se že dani. Komaj se je jelo beliti obnebje nad zagorskimi hribi, že je klical Jerneja. Brez slovesa je hitel skoz megleno jutro po rosnem brdu v ravnino, urezal si kraj gozda debelo palico, kakeršne nosijo živinski kupci, in počakal Jerneja, ki je kmalu priklesel z govedjo. Učil ga je, naj ga ne imenuje po imeni, niti ne pove, odkod je doma, ampak reče naj, da je doma od Vrhnike in da skupljuje živino za tržaške mesarje.

V Krašnji pod Limbarsko goro je stalo živine glava pri glavi. Vmes so se gnetli in prerivali prodajalci, kupovalci in mešetarji. Tja v gnečo je postavil svoje blago tudi Brdar. Ker se je vse navskriž kupovalo in prodajalo, imel je tudi on kmalu kupca, in ker ni bil trd, prodal je hitro vse za nekaj čez dvesto goldinarjev. Zdaj pa je začel naprej barantati. Burno mu je bilo srce, in misli so mu omahovale, ali bi ali bi ne. Večkrat je bil kup že skoro sklenen, a je zagledal Brdar žandarja, ki sta hodila po sejmu, in skesal se je. Tako se je bil nagnil dan in Brdar še ni bil nič kupil. Zavil je v krčmo in sedel za mizo. Takoj se je vnel razgovor in popraševanje, odkod je. A komaj je bil povedal, da je od Vrhnike, naslonil je jeden izmed pivcev komolec na mizo in dejal:

„Ne zamerita! Po vrhniško pa ne zavijata vidva kar nič.“

„Midva sva se priženila tja,“ razlagal je Jernej; Brdar pa je hitro plačal, da sta prišla iz družbe. Obrnila sta se proti Blagovici in Jernej je godrnjal, zakaj že ne kupi. Dohajala sta ljudi in živino in puščala jih za seboj in večkrat je poskušal Brdar svojo srečo.

V mraku dojdeta na samotnem kraji jednega moža in dva fantiča, ki so gnali tri pare volov. Takoj vpraša Brdar, odkod so in če so kupili.

„Nič nismo kupili,“ oglasi se mož. „Prodali bi bili radi; a ni bilo pravega kupca. Domov moramo gnati, na Kolovraško.“

Zdaj ali pa nikoli! mislil si je Brdar. Mrak, samotni, tuj kraj, tuji ljudje, med njimi samo jeden odrasel, vse mu je dajalo pogum. Začelo se je poga-
janje in kup se je sklenil. Brdar je dal deset petde-
setakov in še nekaj čez. „Za celjske mesarje,“ dejal
je, ko ga je jel izpraševati mož, kam žene; a v daljši
razgovor se ni hotel spuščati z zgovornim, radoved-
nim možem, ki ga je tako zvedavo gledal v oči, kakor
bi si ga hotel zapomniti za večne čase.

Kolovračanje so sneli živini lance, obesili si jih
čez rame in želeč veliko sreče hiteli veselo rožljaje
v svoje hribe. Brdar pa je gnal dalje proti Blagovici,
a kmalu se obrnil nazaj proti Krašnji in Lukovici.
Oddahnil se je in potisnil klobuk po strani; storjen
je bil najtežji korak.

Če bi se ne bil bal, da mu opeša živina, gnal
bi bil Brdar še tisto noč do Ljubljane. Prenočiti je
moral v Lukovici. V krčmi je izpraševal ljudi, kako
daleč da je do Kolovrata, če imajo tam župnika, šolo,
in pregledoval je pratiko, kje da bi bil najprej semenj.
Dobil je Rovte nad Vrhniko in prav so mu prišle,
ker se je izdajal za Vrhničana. Ko je legel, začel si
je naštevati razloge, zakaj da ne more niti nocoj niti
druzega dne zgodaj še nikdo spoznati njegovih ban-
kovcev. Nenaspan in potolčen je vstal o prvi zori in
budil Jerneja, ki se je bridko pritoževal o tolikem
trpljenji.

Gnala sta dalje. Vsakemu človeku, ki je poprašal
po ceni, bi bil rad tudi v izgubo prodal Janez, samo
da se iznebi blaga; zakaj bilo mu je sedaj baš tako
breme kakor poprej bankovci, katere je saj lahko skril.
A bal se je, da vzbudi sum in hitel dalje. Na vse
strani je opazoval, poslušal in gledal in vse prepočasi
mu je stopala živina. Potekla je cela večnost, preden
je prišel na določeni kraj. Zaradi videza se je moral
vleči za kup, dasi je koprnel udariti kupcu v roko za
vsako količkaj ugodno ceno. Naposled je oddal živino
tako, da je izgubil nekaj čez trideset goldinarjev. Nič
se ni mudil več na sejmišči. Prisedel je na voz, ki
se je peljal proti Ljubljani, da pride kar najhitreje
izpred oči ljudem, s katerimi je bil kupčeval. Jerneju

je dal denarja in poslal ga domov z naročilom, naj ga čaka družega popoldne z vozom v Litiji, sam pa je ostal v Ljubljani.

Tu med toliko ljudstvom se je pomiril popolnoma. Hodil je nekaj časa po mestu; a ker je bil truden, poiskal je hitro prenočišča, radosten preštel denar, čez šeststo goldinarjev, in zaspal. Pozno je vstal in prva misel mu je bila dom. Nakupil je mnogo potrebnih in nepotrebnih reči, lepih daril za ženo in igrač za sina. Zadovoljen se je peljal po železnici proti Litiji. Ko se je menil s potniki, napeljeval je govor vedno na ponarejeni denar, da gre zopet po deželi, odkar je Prelaznik iz ječe, in sodil o kaznih za ponarejalce, da so preostre. Veselil se je, če mu je kdo pritrdil. Iz Litije se je peljal v svojem vozu, prijetno premišljujoč, kako veseli ga bodo doma, kako se bode spočil in zabaval, ker se mu ne bo tresti za vsak krajcar.

„Oj, kako si prepadel in medel!“ prestrašila se ga je žena in oklenila se ga. Otožna in pobita je bila videti. Tudi deček se je plašen stiskal k njemu in mu proseče očital, zakaj ga ni bilo toliko časa domov, in če ostane zdaj pri njem.

„Pravo sitnost smo imeli,“ tožila je Lojza, „z beračem Matijčkom. Predsinočnim je bil prišel vinjen in zahteval večerje in ležišča v hiši. Jaz sem mu pokazala hlev in dejala, da ni potreben večerje. On pa je začel razgrajati in vpiti, da nas ovadi žandarjem, in morala sem mu ustreči. Prelaznik se je pa šel baš nekoliko v gozd izprehodit.“

Brdar si je grizel ustni in gubančil čelo. Začuvši njegov glas stopil je iz izbice Prelaznik, podal mu roko in vprašaje ga pogledal in pokimal.

„Dobro!“ dejal je malomarno Brdar in povedal, koliko je prinesel denarja.

Prelaznik je zginil in prinesel kmalu šop bankovcev: „Šestdeset jih je, za tri tisoč goldinarjev. Dajte mi svojih šeststo.“

Brdar je temno pogledal; zakaj prišle so mu na misel vse težave in nevarnosti razpečavanja, in zdelo

se mu je, kakor bi mu Prelaznik jemal po sili težko prisluženi denar.

„Vsega ne dam,“ dejal je obotavljaje se in praskal se za ušesi. „Nekaj moram imeti za dom in za svoje potrebe.“

„Sto goldinarjev imate dosti,“ menil je Prelaznik in vzel deset bankovcev nazaj.

Zopet je imel Brdar listnico polno bankovcev in glavo polno skrbi, kako jih spravi v denar. Sedel je, da se oddahne, pod oreh in veselil se lepega poletnega večera. Mesec je priplaval izza gora med obledele zvezde in topla sapa mu je nežno božala in sušila potno lice. Brdar je zdihnil. Kako drugačno je bilo vse to bogatenje in razpečavanje, nego si je bil mislil on! Tiho in polagoma se je vzbujal in vstajal v dnu srca kes. Tako krasan se mu še nikdar ni videl domači kraj. Oj če bi mogel mirno tod živeti! Kako rad bi se trudil in delal kot priprost kmetovalec! Zavidati je začel brata, zavidati kmete, ki obdelujejo domačo zemljo brez pekočih skrbi, ki jih rodi zadolžena vest, brez strahu pred komur si bodi. On pa se peha po svetu v vedni nevarnosti in vednem strahu; in kak ima dobiček! Blago je prodal za čez dvesto goldinarjev in pravega, dobrega denarja nima sedaj še polovice ne. Vse drugo je slepilo, zanjka nastavljena drugim in — sebi. Prisedla je žena in skušala ga razvedriti, češ da se nima pritoževati, ker se je dobro obnesel prvi poskus. Njemu pa je zaigral obupen smeh krog ust, ko je zamišljen zrl po mračni dolini.

Sveto tihoto toplega večera je pretrgalo glasno hropenje, zamolkla kletev in nerodno krevsanje po brdu gor. Takoj sta spoznala zoperno osebo, ki se je napovedovala, in jezen je vstal Janez.

„Pameten bodi, Janez,“ prosila je žena, „in varuj se Matijčka, ki je zloben in nevaren človek.“

„He, Brdar, že doma?“ vikal je berač. „Daj mi roko! — Kaj? braniš se? Ti špica špicasta. Kdo pa te je otel in izpulil iz Vrbanovih krempljev? Kdo?“ Matijček se je pridušil.

„Ti si pijan,“ dejal je Brdar med zobmi.

„Uganil, Janez. Kdo ti je pa povedal? Veš, Janez, jaz sem se zarotil, da ne pijem več vode. Meni ne stori dobro. Čemu bi jo pila midva, ko imava cesarja tu notri. Prelaznik, he, Prelaznik!“

Iz hiše je priletel Prelaznik; oči so mu gorele od jeze in bleda lica so drhtela. Zgrabil je Matijčka za rame in stresel ga, da se je ta takoj začel opravičevati; pokazal mu je hlev tako oblastno, da se je splazil brez ugovora berač v svoje prenočišče.

„Ta pijanec bo napravil še kako neumnost,“ dejal je mrzlo Prelaznik; „treba ga bo spraviti s poti.“ — Brdar se je zganil; zakaj izpreletelo ga je po vseh kosteh.

Sladko spanje je že objemalo vso hišo, ko se je gospodar še premetaval po postelji in iz glave si izbijal grozne besede Prelaznikové. A ni si jih izbil; vedno mu je šepetalo nekaj, kako se pogreza vedno globlje, kako postaja iz sleparja tat, iz tatu morilec. Zagovarjal se je, da ne bo nikdar omadeževal roke s krvjo, in rotil se, da hoče storiti samo jedno pot še, in ko razpeča te bankovce, zapodi Prelaznika, Matijčka in hlapca in deklo in prične s poštenim delom novo življenje.

Prvi ga je pozdravil družega dne Matijček, ki je stikal po kuhinji, če je kaj zajuterka.

„Ali si še hud?“ vprašal je Prelaznika, ki je baš stopil iz izbe in grdo ga pogledal. „Vino me je premotilo, vino! Saj zmoti vino še pametnejšega moža. Toda, vesta, prijatelja, nekaj drobiža bi rabil. Človek brez denarja je revež. Nabere se malo in tudi božja pota niso več, kar so bila. Ljudje imajo premalo vere.“

„Če bi vedel, da boš pameten,“ dejal je Brdar in iskal denarja, „dal bi ti petdesetak.“

„Veš kaj?“ zarežal se je oni. „Jaz sem že sedaj tako pameten, da ga ne vzamem. Jaz, pa petdesetak! Če bi bil denar še tako pošten in pravičen, mene bi spravil pred sodišče. Droben denar je kakor pošten človek: vse ga ima rado in nihče ga ne pogleda. Torej drobnega denarja te prosim in po malem mi

ga boš dajal, tako da bo Prelaznik naš cesar, ti njegov minister, jaz pa star penzjonist.“

Berač se je grohotal svoji šali, Brdar pa mu je vrgel nekaj drobiža, da je odpravil mrzkega človeka.

X.

Brdar se je krepčal doma za novo pot. Pravega miru ni imel; po jedni strani so ga težili bankovci in lotevala se ga neizmerna želja hitro jih razpečati, po drugi pa ga je stiskal strah in trpinčila ga zvedavost, kaj govore ljudje, in če je že kaj novic o njegovih bankovcih. Zdelo se mu je, da se mu je poostril vid in sluh; zakaj mnogo več je videl in slišal sedaj ko poprej in nemirno je iskalo oko, da bi še več zagledalo in uho se je odpiralo vsakemu šumu. Razburjen je bil duh, razburjeno telo. Če ga je pogledal kdo pazljivejše, zadril se je nad njim, kaj strmi vánj, in če ga še ni nikdar videl. Kjer sta dva govorila záse, opazoval ju je in vlekel na ušesa, da bi ujel kako besedo; in katero koli je ujel, obrnil je náse in zdaj razveselil se, zdaj zopet razljutil. Mislil je, da ga vse opazuje in vse o njem govori; in to ga je jezilo. Večkrat se je raztogotil nad kako navadno nepotrebno besedo ali priprosto kmetsko šalo in ogibal se ljudi, kar se je dalo. Zdajci mu pride na misel, da je baš to ogibanje sumnivo, da se treba pokazati ljudem, povedati jim kaj o dobri kupčiji, da ne bodo govorili nespametnih reči o njegovem blagostanji.

„Popoldne gremo v Dobravo k stari materi,“ dejal je Janezku, ki je začel takoj od veselja skakati in kričati po hiši. Razveselila se je bila tudi žena, ki že dolgo ni bila pri stariših in z bridkostjo spoznavala, da veže navadno denar sorodnike in svake mnogo tesneje od ljubezni. Poiskala je po škrinjah ostankov nekdanjih lepih oblačil, osnažila in popravila je, da se ne bi sramovala mati slabo oblečene hčere; za druge ljudi brigati se jo je bila odvadila revščina.

Tako so se napotili po zeleni trati skoz gozd v Dobravo. Fantek je skakljal pred stariši, podil tiče in pobiral šiške iz grmovja; oče in mati pa sta ga

spremljala z očmi in zadovoljno se smehljala otročji živahnosti. Srečna družinica! bi rekel kdo, ki bi jih videl.

„Kam pa vsi skupaj?“ ustavil jih je znanec iz Dobrave. „H Kovaču, ne res? Saj vas že dolgo ni bilo dol. Kako pa je s kupčijo, Brdar? Dobro, kaj ne? Jernej je bil nekaj pravil po Dobravi in Polona se je tudi hvalila. Zdajle se je začel pri vas denar delati, zdajle.“

„Kaj praviš, umazana čeljust!“ zadrhl se je Brdar in stopil predenj. „Še jedenkrat mi reci, in jaz te zadavim.“

„Kaj!“ ustrašil se je oni in odskočil. „Kaj pa sem ti storil, da rohniš nad menoj? Ali sem ti kaj storil?“ — Lojza je začela pogovarjati in deček se je spustil v jok, ko je videl očeta tako hudega. Moža sta šla narazen, godrnjaje in preklinjaje; ko sta že bila daleč vsaksebi, obračala sta se še nazaj s psovkami in kletvijo.

„Kaj tacega mi reče ta človek!“ jezil se je Brdar. Ona pa mu je rahlo očitala neprevidno ravnanje, ker baš s tako naglo jezo vleče sum náse. Brdar je to spoznal in jel se kesati in sramovati svoje naglice; a hudoval se je na Jerneja in Polono, ki sta Bog ve kaj trosila po Dobravi. Nejevoljen bi se bil najrajši vrnil domov, a zaradi žene in otroka ni storil.

Tast in tašča sta jih bila jako vesela in izpraševala, če se mu res tako dobro obnaša kupčija. Brdar je pritrdil, a obračal pogovor na druge stvari.

„Kje pa si bil na sejmu?“ vprašal je vaščan izza mize.

„Tam pod Limbarsko goro,“ dejal je Brdar ne ozrši se.

„Pa ne v Krašnji?“ vprašal je Kovač, in Brdar je prikimal.

„Potem si pa moral slišati, kaj se je bilo tam zgodilo.“

„Kaj pa?“ zavzel se je Brdar osupel.

„Ponarejene petdesetake je izdajal nekdo in osleparil ljudi za več sto goldinarjev.“

„Nekaj so govorili in šumeli sejmarji,“ dejal je Brdar in premagoval se, da mu je stopal pot na čelo, „a nisem utegnil popraševati, kaj da je.“

„V Novicah stoji že vse zapisano. He, Franca, Mica, kje so Novice?“

„Nikar ne iščite, oče,“ branil je Brdar. „Saj Vam verjamem. Tudi se ne utegnem dolgo muditi.“ Jel je klicati Lojzo in Janezka, katera je bila vzela tašča seboj.

Kovač pa je dobil Novice, nataknil naočnike, poiskal sestavek in bral počasi in razločno: „Iz Krašnje, 8. avgusta. Na sv. Ožbolta dan je kupil neki slepar, ki se je izdajal za živinskega kupca iz Vrhnike, od revnih kolovraških kmetov več repov živine in plačal s ponarejenimi petdesetaki. V davkarji se je povedalo kmetom, da so osleparjeni. Kdo popiše žalost in stisko kmeta trpina, ki je moral prodati živino, da plača davke, in nima zdaj ne denarja ne živine; a bo moral davek vendar plačati. Ali ne zasluži tak slepar vislic? Ječe se tako ne boji nikdo več, odkar se boljše godi jetnikom kakor kmetu. Kmetje, pazite, da vas ne oslepari kak potepuh!“

Brdar je bobnal ob mizo med branjem in gledal skozi okno; Lojza, ki je bila sedla k njemu, je povedala oči in pobirala drobtine v največji zadregi.

„Obesiti tacega človeka!“ dejal je Kovač in snemal si naočnike.

„Ljudje hočejo hitro obogateti,“ menil je sosed; „ampak revež je tist, ki jim pride v pest. Pri nas poznam jaz tudi tacega sleparja.“

„Kterega pa?“ dejal je Brdar in glas se mu je trgal, ko je srepo pogledal moža. Žena mu je šepnila skrivaj, naj miruje; a on jo je odrinil s komolcem.

„Poznam ga, ne povem ga pa ne,“ dejal je počasi kmet.

„Potem ste malopriden obrekovalec,“ poudarjal je Brdar jezen, „ker dolžite poštenega moža.“

„Poštenega moža! Saj ga poznaš ti tudi, še boljše ko jaz.“ — Po Brdarju je vse vrelo, in žena se je tresla, da napravi zopet kako nespametnost.

„Če Vi ne poveste imena,“ dejal je Brdar ostro in udaril ob mizo, da so zažvenketale kupice, „ne bom jaz več sedel zraven Vas“.

„No, no, Janez, kaj pa biješ ob mizo?“ tolažil je Kovač. „Za take ljudi se ti je pač treba vleči. Saj mislite Vi tega tu gori?“ — Kmet je prikimal in pokazal s prstom proti Liščevi hiši. Janez je bil zopet hud sam nase in jel se opravičevati; napil je možu in prosil, naj mu ne zameri.

„Jaz sem mislil,“ lagal je, „da merite Vi na mojega brata Toneta, ker se vedno govori, kako da bogati in si dela denar. Torej ne zamerite!“

„Boljše je primeriti kot zameriti,“ dejal je dobrovoljno mož. „Ampak mladi Vrban, ta je pa mož. Ta si pa pomaga s poštenim delom in Bog mu pomaga.“

„Sreče nikdo tako ne zasluži kakor on,“ potrdil je Kovač. „Toda veste, kaj je novega? Vrban mu odpoveduje najem, češ da mu premalo plačuje. Seveda daje zemlja zdaj več; toda zaradi tega, ker jo obdeluje tak neutruden človek. Dedec se pa hoče okoristiti s Tonetovimi žulji in pritisniti ga. Meni se Tone smili.“

„Jerica tudi,“ dejal je mož.

„Ta pa še bolj. Kot sedemletno dekletce jo je bila pripeljala sem mati, češ da se ji bo dobro godilo pri imovitem strijci. Reva je kmalu umrla od vsega hudega. Vrban pa je precej razumel, da ima sedaj brezplačno deklo, ki mu niti odpovedati ne more službe. Delati je morala Jerica, delati več kot vsaka dekla. Komaj se je zaznaval dan, pripéla je tod po rebri z živino in zvečer, ko je že vse počivalo, pomivala je še posodo za vso družino. Tako je bila Vrbanu pastirica, mala dekla, vélika dekla in gospodinja. In kaj ji je dajal? Malo obleke in tolažbo, da ji bo štel doto in da bo po smrti njegovi vse njeno. A dote ji ni dal ne krajcarja. Poročno obleko ji je moral kupiti ženin in najemnika sta oba, najemnika po njegovi milosti. O vseh Svetih, čez dva meseca, poteče najem in tedaj ja hoče zapoditi.“

„Vražji človek!“ dejal je sosed. „A veste li, kdo je še hujši?“

Pomirjen je vstal Brdar in prisrčno se poslovil od Kovačevih. Vnučka so hoteli pridržati za nekaj dni; a Janezek se je branil in oče ga ni hotel pustiti ta kratek čas, kar je še mislil ostati doma.

Mrak je legal na zemljo, ko so šli proti domu. A kakor bi se bil dan zaklel razburjati Brdarja, stal je konec vasi ob plotu z dolgo svojo pipo gospod Lisec in govoril z dvema žandarjema. Ni se dalo več ne vrniti, ne ogniti. Zbral je Brdar ves svoj pogum in spoštljivo pozdravil.

„Janez, ali veš kaj novega?“ ustavil ga je Lisec. Brdar je poslal ženo in otroka dalje, češ da ju dojde kmalo in postal. „Prelaznik straši zopet,“ nadaljeval je Lisec.

„Kaj res?“ zavzel se je Brdar in čutil takoj, da se je pokazal nekoliko preveč; zakaj zdelo se mu je, da ga opazujeta oba žandarja in iščeta s svojimi pogledi njegovih oči, katere je komaj sproti umikal. Da bi popravil napako, vprašal je priprosto, kdo da je ta Prelaznik. Lisec pa je razlagal, kak človek je to, ki ga iščejo žandarji. Govoril je oblastno, da so obstajali ljudje, katerim je potem priporočal, naj se varujejo ponarejenega denarja. Obstal je bil tudi Tonetov hlapec Matevž, ki je bil povsod zraven, kjer ga treba ni bilo, in zvesto poslušal popisovanje Prelaznikovo. Takoj se mu je posvetilo v glavi.

„Ali ni čokat, širokopleč mož pri petdesetih, kratkih las in dolgih rdečkastih brk?“ začel je izpraševati in popisal, kolikor je bil zapazil, tistega, ki ga je bil videl pri Brdarji. Pri tem je opazoval, kako prebledeva Brdar, kako se trese, in vedel je vse. Brdar je mislil, da je že vse izgubljeno; bežati ni mogel in obupan je čakal usode.

„Kje pa ste videli tega človeka?“ vprašal je žandar Matevža.

„Na Vačah, v nedeljo bo štirinajst dni,“ lagal je Matevž mirno in pogumno. „Pod cerkvijo si je zažigal smodko, ko je udarila ura baš polu štirih. Meni se je zdel takoj sumniv, ker je imel tako zakrivljen nos in gledal hudo, kakor vojščak pri božjem grobu. Nosil

se je na pol gosposki na pol kmetski, kakor ljudje ob železnici doli ali pa tukajle, gospod Lisec.“

Brdarju je zopet odleglo, čeravno si ni mogel razložiti Matevževih besedi in je mislil, da je videl ta koga družega.

Žandarja sta odšla, Lisec pa je spremil Brdarja par streljajev; zakaj skušal se je zopet sprijazniti s Kovačem, če bi se dalo brez ponižanja. Zato je ogo-varjal prijazno Kovačeve hlapce in dekle, zapodil parkrat iz Kovačevega vrta vaško mladino in lepo pozdravljal Kovačico in Brdarico. Zdaj je hvalil gredoč Brdarja, da je razumen gospodar, in miril ga, naj se ne boji Vrbana, ker ga ne bo tožil; da, če potrebuje kaj denarja, kar nánj naj se obrne. Brdar pa je obračal pogovor na Prelaznika in menil, da to ni taka pregreha, če naredi par bankovcev.

„Srečen, komur jih naredi,“ dejal je Lisec.

„Če bi jaz vedel, kje se skriva,“ dejal je Brdar osrčen. „jaz ga ne bi ovadil“.

„Jaz bi mu še rekel, naj se varuje. Ali stori meni kaj škode? Kaj bi ga preganjal! Saj nisem žandar, neumen pa tudi ne; zakaj ovadim naj ga, pa mi zažge hišo ali drugače se znosi nad menoj. Kdor meni ne škoduje, temu tudi jaz ne bom škodoval.“

„Tudi kazni so preostre za te prestopke po mojih mislih,“ modroval je Janez. „Ali so že tudi obesili katerega?“

„Še tega bi se manjkalo!“ smijal se je Lisec, ki je bil sploh za popolno prostost, in da se zakon nima mešati v osebne zadeve, ampak kdor noče biti osleparjen, varuje naj se sam. — Krepko sta si stisnila roke v slovo prijatelja; zakaj popolnoma so se ujemale Liščeve misli in besede z Brdarjevim dejanjem.

Ko pa je Janez došel svoje ljudi, dobil je ženo jokajočo. Vedel je, zakaj se joka, in ni je vprašal; dasi je bil nejevoljen, češ, prej ni branila, zdaj pa očita. Dolgo sta šla tiho vstric; naposled je začela Lojza med ihtenjem tarnati o nesreči in sramoti. On jo je zavračal, da kar je, to je, in tolažil, da bode kmalu konec strahu.

„Jutri se odpeljem,“ je dejal, „da oddam še te bankovce; v osmih ali desetih dneh sem zopet doma, če Bog da za zmeraj.“

„Jaz ne ostanem več sama doma,“ ihtela je žena. „Strah me je in bojim se tega grdega berača. Če pojdeš ti na pot, pojdem jaz z Janezkom v Dobravo.“

„To ni možno,“ srdil se je Brdar. „Kdo bo stregel Prelazniku in varoval dom!“

„Prelaznik naj kar gre, kar gre naj! On je prinesel nesrečo v hišo; in saj si ti rekel, da ne maraš več njegovega denarja.“

„To je res,“ dejal je Brdar in šinila mu je v glavo misel, da bode najlože odpravil moža, če mu pove, da ga iščejo orožniki. Ta misel ga je veselila; zakaj če se izgubi Prelaznik, tudi Matijčka ne bode z lepa več k hiši.

Prijazna kakor prej se je še belila hišica Brdarjeva na zelenem holmu, pol skrita za košatim orehom. Mehka trata jo je še objemala tja do črnega gozda in mirno je še šumljal potok doli med rakitami. A vendar je Janeza in ženo, ko sta se bližala domu, obšla čudna, neznana groza, kakor bi zdaj zdaj utegnila zazijati vrata ali odpreti se okno in pokazati se kaka pošast. Janez se je sramoval tega čuvstva in dušil ga v srci, Lojza pa se je oklenila svojega moža in šepetala, da jo je strah. Vzela je na roko Janezka in stisnila ga k sebi, kakor da bi jo moglo varovati nedolžno dete vsega zla. Urno je stekla v sobo in prižgala luč in zdaj jo je bilo strah pogledati skoz okno v nočni mir.

Brdar je poiskal Prelaznika in povedal mu, kaj se godi. A tega ni pretreslo poročilo nič in nič ni menil pobrati kopit; baš narobe.

„Zdaj bi bilo najnevarneje potikati se po svetu,“ je dejal, „ko so biriči baš dobili povelja; zakaj zdaj so najgorečnejši. Sčasoma se pa vse poleže in pomiri in potlej pretegnem.“

Brdarju ni bilo to nič vseč; Prelaznikovi razlogi pa so zbudili tudi v njegovem srci take pomisleke, da se ni še upal oditi na pot družega dne.

„Ti preklicani strah!“ dejal je Vrbanov Matevž sam pri sebi, ko je bil dognal, kdo se mudi pri Brdarju. Jasno mu je bilo vse, kar se je pripovedovalo in šepetalo o Brdarji, bahanje Jernejevo in vedenje Janezovo. Jel je zavidati možu, ki se mu je primerila tolika sreča, in premišljevali, kako bi se je udeležil tudi on saj za kakih sto goldinarjev. „Služit pojdem k Brdarju,“ je sklenil po kratkem preudarku. „Kdor to ve, kar jaz vem, tega se ne bo branil Janez.“

V mraku družega dne je že peljal Matevž, odločen in podjeten fant, samótež svojo skrinjico proti Brdarjevi hiši. Ob poti pod jablano je našel Matijčka smrčečega. Urno mu je zvezal noge z vrvico in vozil dalje po brdu. Z gospodarjem se je pozdravil po domače, kakor bi hotel reči: saj vemo, pri čem da smo. Povedal je prostodušno, da je prišel služiti za hlapca, vprašal ob jednom, kje da je Prelaznik, in pridušil se, da molči kakor kamen. Brdar je zardel in pobledel ter pomislil, kaj bi rekel. Hlapca ni potreboval in zlasti Matevž mu ni bil ljub; a odreči si ni upal.

„Zakaj nisi ostal pri Tonetu?“ dejal je očitajoče.

„Zato, ker me je zapodil.“

„In zakaj te je zapodil?“

„Zaradi strijca Vrbana. Ta vražji dedec me je že dolgo pisano gledal, ker sem mu časi kaj premaknil mej njegovo šaro. Davi sem mu bil pa vzel pehar žrebljev, ker sem potreboval jednega in nisem utegnil izbirati. Potlej sem pa napregel voli. Vrban je prilezel izza ogla in jaz sem rekel: „Strijc, če se hočete peljati z menoj v log, prisedite!“ Zlezal je gor in jaz sem pognal. Vola pa sta bila spočita, da sta vozila prav po gosposki. Sivec je vzdignil rep in voz je letel po rebri, da je bil zdaj prednji zdaj zadnji konec v zraku, in Vrban je odskakoval na lojternici, reči smem, da se ne bom zlagal, po tri male pedi visoko in kosti so mu pele kakor trlica; a držal se je kakor prisad. Ko pa sva začela iti navkreber in se je sivec naveličal dirjanja, vrgel sem jaz skrivaj en žrebelj iz peharja na tla. „Strijc Vrban,“ sem dejal, „tukaj pa leži žrebelj, plankovec, še čisto dober. Gotovo ga je zgubil Kovačev hlapec.“ „Matevž, postoj!“ dejal je strijc, „da

ga poberem.“ Strijc je lezel dol pa gor in vozila sva dalje. Jaz sem pa zopet spustil žrebelj. „Ti preklicana reč,“ sem dejal, „tu leži zopet jeden. „Katero zijalo pa je hodilo tod?“ „Postoj, Matevž!“ prosil je zopet strijc. S težkim trudom spravil se je z voza, nazaj pa še težje. Ko je pa padel tretji žrebelj, moral sem mu pomagati dol, tako ga je sapilo, in bal sem se, da se mi upre prihodnjič. Zato sem vrgel zdaj dva žreblja na jedenkrat in sem mu jih pokazal. Da naj obstanem, to je še rekel, a obsedel mi je na vozu in strmo gledal nesrečna žreblja. „Če ne greste pónja,“ dejal sem, „idiva naprej, ker meni se mudi. Pobral ja bo kdo drugi.“ To ga je vzdignilo. „Škoda jih je,“ zdihtil je in motal se s sore. Ker je pa sivec baš pretegnil, bil je hitro na tleh, na vseh štirih in kašljal je in hrkal kakor tristo kovaških mehov. Dolgo ga nisem mogel spraviti nazaj. Ko sva bila pa za streljaj naprej, vrgel sem ves pehar na tla. „Vraga,“ sem dejal, „tu jih leži kar cel pehar.“ A zdaj bi ga bili videli! „Moj pehar, moj pehar!“ je vikal in ogledoval zdaj pehar zdaj mene, a grdo kakor levi razbojnik. Precej je bil zopet na tleh in nad peharjem. Potlej je pa začel vpiti nad menoj. Vse mi je rekel, a ga nisem poslušal. Udaril sem po sivci in hitro sva bila narazen. Da bo doma še hud, to se mi je zdelo. A da me bo čakal s polenom, ko obrnem na dvorišče, tega se nisem nadejal. Komaj sem se ga ubranil. Tone me je precej plačal in zapodil. Strijc je pa vpil za menoj, da me bo tožil, ker sem mu bil pretrgal suknjo v rovanji.“

„Nič te ni prida,“ dejal je Brdar, kteremu ni dopadal ne fant ne šala njegova. A Matevž se zato ni menil. Pregledal je hitro hlev, podražil Jerneja, ponagajal Poloni in vzel Janezka v naročje, da ga pokratkočasi.

„Zdajle boš videl nekaj prijetnega,“ je dejal, „samo da dobim vrv.“ Poiskal je vrv in vabil Janezka seboj, da se bo smijal.

„Nikamor ne pojde,“ prepovedala je mati. „Ta zanikarnež nam bo še izpridil dečka.“

Matevž je mignil Jerneju in Poloni, odvil zrvano vrv in lezel tiho do jablane, pod katero je še

vedno spal Matijček. Oprezno je splezal na drevo, privezal z vrvjo vrh in zopet se vrnil, kjer sta čakala Jernej in Polona. „Primita in potegnita!“ šepnil je Matevž, in jabolka so se vsula na preplašenega Matijčka, da je planil po konci in, ker je imel zvezane noge, telebnil po tleh. Začel je tuliti in vpiti na pomoč in spustil se v beg, kar so ga nesle noge.

„Matevž je kratkočasnejši od Jerneja,“ sodila je Polona.

„Zakaj si vzel v službo tega potepuha!“ jezila se je gospodinja proti možu.

„Kaj sem hotel!“ zmignil je ta z rameni. „On ve, da je Prelaznik pri nas, in če ga zapodim, ovadi me.“ —

Spoznal je Brdar, da ima toliko gospodarjev kolikor sovedcev in sokrivcev, da se mora pokoriti njih brezobzirnim zahtevam, ker ni hotel poslušati rahlega opominjevanja svoje vesti. Najhujše mu je bilo domišljevanje, da je zašel predaleč, da bi se mogel vrniti; in kakor je slutil strahom, da se bolj in bolj bliža kraju, kjer ga čaka sramota in kazen, tako se je bal ob jednem, da ne bi samo pospešil usode, če se obrne na krivem poti. Koprnel je po odlogu, kakor šteje obsojen hudodelec ure, ki ga ločijo od smrti. Redkokdaj mu je posijala nadeja, da se reši, in vzdignila ga na delo, na zadnjo težko pot.

XI.

Tri dni se je že vozil Brdar z Jernejem po Dolenskem, ne da bi bil kaj kupil. Ljudje so bili oprezni in sv. Roka dan je slišal v Trebnjem, kako se opozarjajo kmetje, naj se varujejo ponarejenega denarja. „Petdesetaki se trosijo okrog, dejal je jeden, „tako se je bralo v Novicah.“ „A vrag razločuj dobrega od slabega!“ menil je drugi. „Petdesetaki so pri nas redki, da jih človek komaj pozna. Jaz ne vzamem nobenega.“ — Brdar je bil že sklenil kup, ko se je začel kmet braniti petdesetakov in zahteval, naj gre menjat. Brdar je šel na videz, a v resnici začel barantati drugje in poslušal zvesto, kaj se govori. Kmalu je slišal, da se

klati po sejmu nekdo, ki plačuje s samimi petdesetaki; a če se ga pošlje menjat, izgine kakor duh.

„Jernej, naprezi!“ šepnil je Brdar hlapcu in izgubil se v gneči. Z vsemi petdesetimi petdesetaki se je odpeljal.

Jernej je godrnjal, da se tako ne bo kupilo nikdar ničesar, da je strah nepotreben, ker se lahko izgovori, da je dobil bankovec od drugih; a Brdar ga ni poslušal, nejevoljno premišljuječ, kdaj da bode spečal toliko vsoto denarja. Hud je bil na Prelaznika, ki mu je bil naložil tako butaro, sam pa počiva v varnem zatišji in žanje sad njegovega truda. Kjerkoli sta prišla do samotne krčme, menjavala sta petdesetake; toda krčmarji ali niso imeli drobnega ali niso zaupali možu in bankovcu: trošiti sta morala vedno dober denar.

„V hribe, h kmetom treba iti!“ menil je Jernej. Pustila sta voz pri krčmi ob cesti in napotila se s palicama v oddaljene, samotne kraje, kjer ne beró ljudje ničesar razven črešenj in jagod. Ker je plačeval Brdar dobro, nakupil je hitro zopet tri pare volov; več se ni upal zaradi suma. Menjaval je poganjače, zavil zdaj v to, zdaj v drugo stran in gonil, kolikor so živini dopuščale moči. Onstran Gorjancev se je čutil varnejšega; sprejeli so ga novi obrazi, nova govorica, nova noša. V vsaki vasi so ogledovali kmetje utrujeno živino in popraševali po ceni, in marsikteri kmetič belohlačnik je zdihnil: „Blago cenó, kakor da je ukradeno; a treba, da ima človek novce.“ Brdar bi bil zrojil pri takih besedah, če bi bil doma; a v tujem kraju mu je upadal pogum. Pozabavljal je nekoliko in gonil dalje Krog Suhorja se mu je posrečilo prodati vso živino. Zdaj pa se je hitro odpeljal čez Semič na Toplice. Poroštvo vspeha je bila naglica; oprezovanje mu je bilo pogubno; ta zavest mu ni dala miru, ampak podila ga brez prestanka naprej tja, kjer bi se mogel iznebiti težkega bremena. Kolikor bolj pa je rasla nestrpnost, toliko bolj je ginevala boječnost; zakaj človek se nekako privadi nevarnosti. Menil je, da ima morebiti Jernej prav, da varuje človeka pogum boljše nego opreznost.

„Po moji pameti,“ je dejal Jernej, ko sta se peljala na sejem v Brusnice, „bi bilo tako najboljšje. Vi kupite živino za svoj denar in jo oddaste takoj meni. Jaz jo bom hitro prodal naprej čeprav v izgubo. To se lahko ponovi trikrat ali štirikrat jeden semanji dan. Živine ne bo treba goniti po svetu in midva se bova hitro odpeljala, kakor se nama bo zdelo. To je moja misel.“ — In ta misel se ni zdela napačna Brdarju, ki je bil zadosti razumen, da ni zametaval dobrega sveta, dasi mu ga je dal Jernej.

S tem premetenim načrtom sta se pripeljala ta dva živinska kupca v Brusnice. Ljudi je bilo vse polno in pri gostilni prostora za voz in za konja nič, kar je bilo Brdarju jako ljubo. Pustil je voz zunaj vasi, dal konju zobat in izročil ga fantiču, češ da se odpelje kmalu. Z Jernejem pa sta hodila vsak zase po sejmu, popraševala po ceni in jela se pogajati. A v načrtih je človek vedno pogumnejši nego v izvršitvi. Dasi je priganjal Jernej, kader ga je srečal, Brdar se ni mogel odločiti za kup. Šel je parkrat gledat, če je konj še na svojem mestu, oziral se okrog in preklinjal na tihem žandarje. O ponarejenem denarji ni bilo čuti ničesar; ljudje so samo tarnali, da ni kupca in da živina nima cene. To je ohrabrilo Brdarja; kupil je dva para volov, plačal sè svojimi petdesetaki in je oddal Jerneju. Ko je šel gospodar pogasit si pekočo žejo, postavil je Jernej kupljene vole na sejem in začel je ponujati. Slučajno pride mimo baš oni kmet, ki je bil prodal živino, in vpraša kakor za šalo, koliko zahteva Jernej. Ta je popustil od kupne cene takoj deset goldinarjev, in dasi je ponudil kmet še deset goldinarjev manj, precej udaril v roko. Kmet je začel šteti denar, vesel, da je zaslužil na mestu dvajset goldinarjev; Jernej pa je spoznal zamazane Brdarjeve petdesetake in se jih začel braniti.

„Kako, da jih ne jemljete?“ vpil je kmet.

„Tako, da ne,“ zmignil je Jernej z rameni; „petdesetakov ne. Če Vam ni prav, pa razderiva kup.“ — Kmet se je začel jeziti in kazati ljudem čudaka, ki ne jemlje petdesetakov. Nastala je najedenkrat gneča okrog in vpitje in smeh in hrup, ki je takoj

privabil sumnjivega Brdarja. Ta je kmalu zagledal ubogega Jerneja, kako je mahal in se branil ljudem, ki so tiščali vanj. Huda slutnja mu je stisnila srce in kakor priklenila ga na mesto. Zdajci pretrese množico beseda „ponarejen denar.“ Brdar se zgane, kakor bi ga bil pičil gad, zavedevši se plane po konci, razrine ljudi pred seboj in skoči na pripravljeni voz. Nič se mu ni zdelo škoda konja, ki je pešal in spotikal se; mislil je le na svojo varnost. Mnogo voznikov je došel do Šent Jerneja, prehitel je vsacega; zakaj le v naglici je videl rešitev. Oziral se ni ne na desno ne na levo, le srepo prédse. V Šent Jerneji se mu zgrudi konj sredi ceste. Zdajci je bilo vse polno ljudi okrog. „Pregnal se je; ves je spenjen,“ dejal je jeden uprši roki v bok in strokovnjaški sunil konja v smrček. — „Kaj pa podi kakor živina,“ dejal je drugi po strani. Brdar je molčal; ni se upal nikogar zavriniti, nikomur ugovarjati; le hrepenel je priti ljudem izpred oči. Za dober denar so mu pomagali voz in živinče spraviti s ceste. V gostilni je premišljeval, ali bi si kupil konja ali prodal voz in opravo; zvedavemu krčmarju je pripovedoval, da se vozi iz Novega mesta v Brežice; zdelo pa se mu je, da mu krčmar ne verjame, da ga gleda jako sumnjivo. Prihajali so glasni gostje in govorili o tem in onem. Brdar se je tresel, da pride na vrsto sleparstvo njegovo, potegnil je klobuk na oči in jel kimati, kakor da dremlje. Plačal je, češ da pojde spat. Ogledal si je hišo, dvorišče, pogledal po trgu, po jasnem nebu in zdihnil spomnivši se lepih časov, ko je še brez skrbi moško ukal proti Dobravi. Kako prijazno je takrat obseval mesec rojstno hišo in goro in dol; on pa je hodil z veselimi tovariši v Dobravo dekleta klicat in dan zvonit. Vse ga je poznalo, vse imelo rado. Zdaj pa stoji tujec na tujem svetu, sumen, preganjan, nikomur drag. Neizmerno se mu je začelo tožiti po domu. Vzel je rjuho in odejo in šel tiho s hlapcem na hlev v seno. Legel je, dejal roke pod glavo in zrl v temno tramovje, ktero je skoz poke in špranje pisala bleda luna z mrtvaškimi trakovi. Spati ni mogel, ko mu je vrelo toliko misli po glavi. Vrstili so se mu pred očmi dogodki prošlega dne. Hud

je bil sam náse, da je poslušal hlapca, da je bežal tako nespametno, da ni kupil novega konja in se takoj peljal dalje. Zdaj gotovo že po vsem trgu govore o njem in ugibljejo, kdo bi bil in zakaj se mu je tako mudilo. Morebiti se je že ves sumen dogodek naznanil žandarjem in če ti pridejo in ga vprašajo, kdo je, kaj bo rekel? In če ga preiščejo, zaman ga bode čakala doma Lojza, zaman popraševal po njem Janezek. Solza se mu je prikradla v oko. Vrata v hlev so se hrupno odprla; takoj je imel Brdar listnico v rokah in preudarjal, ali bi vrgel denar skoz lino ali zagrebel med seno. Slišal je okorno hojo in lezel oprezno k odprtini, kamor je bila naslonjena lestva, in pomirjen zapazil, da je le domači hlapec. Skril je bankovce pod spodnje podplate v črevljih in legel zopet. Kmalu se skloni zopet prestrašen in leze k lestvi. Nastal je bil šum in trkanje na vrata in klic, naj se odpre. „Žandarji so,“ šinilo je Brdarju v glavo, da so mu stopili lasje po konci. Vlekel je na uho in krčevito pritiskal roko na prsi, ktere mu je hotelo prebiti burno srce. Nagnil se je k lini, da bi skočil v nevarnosti skoz, naj pade kamorkoli. Po dolgih mučnih trenotjih spozna, da so bili fantje prišli klicat hlapca. Brdar pa ni mogel več ostati na svojem ležišču. Hlev se mu je zdel velika past, ki ga utegne zdaj zdaj ujeti. Lotilo se ga je nestrpno, obupno hrepenenje po rešitvi, po prostosti, po milem nebu. Ne-potrpežljivo je čakal, kdaj bode zaspal hlapec. Komaj se je v glasnem smrčanju objavila dobra njegova vest, plezal je Brdar oprezno od klina do klina, oprijemal se in tipal proti vratom. Konj je vzdignil glavo in zahrkal, da je preplašen odskočil Brdar. Ker je ostalo vse mirno, pomiril se je tudi on, odprl tiho vrata in splazil se na dvorišče. Kakor rešen je zdihnil pod milim nebom. Mesec je zahajal in vlekla je hladna sapa. Razločil je Brdar med drugimi vozovi svoj voziček in milo se mu je storilo. A strah ga je hitro podil naprej skoz trg po cesti. Lajanje vsacega psa mu je pospešilo korak, čegar odmev ga je vznemirjal. Tako je hodil, kar so ga nesle noge, vso noč, prehodil sela in vasi in boječe se oziral po tihih, temnih kočah

in zavidal stanovalcem sladko spanje. Začelo se je daniti, hiše so se odpirale in srečevati so ga začeli ljudje, ki so šli na polje ali podajali se na pot. Vse ga je pozdravljalo in Brdarju je ginil strah. Popraševal je, kako se imenuje ta in oni kraj, in zvedel, da je blizu Krškega. Misel, da uide po železnici vsakemu preganjanju, dala mu je pogum, da je izvlekel iz črevljev denar in spravil ga v žep. Da, ko je na Zidánem mostu z viržinko v ustih treznejše preudarjal dogodke prošlega dne, zdel se je sam sebi smešen. Tak strahopetec, ko ni bilo prav za prav nobene nevarnosti! Kolikokrat pogine komu konj na poti; a zaradi tega ni treba puščati voza in oprave. Kesal se je naravnost, da ni ostal v gostilni in kupil si konja družega dne; zakaj kaka sramota, vrniti se brez konja in voza!

Da ne bi prišel za dne domov, hodil je od Litije proti Vačam počasi, izbiral stranska pota, da ne bi ga srečavali in popraševali ljudje. Premišljeval je, kdaj bi šel zopet na pot, da popravi, kar je bil ravnokar zagrešil. Zdajci se spomni Jerneja in obide ga velik strah. Gotovo je vjet in pred sodiščem in morebiti je že včeraj priznal krivdo in izdal svojega gospodarja. Nemara so žandarji že na poti, da ga primejo in odvedejo od žene in sina, da ga uklenjenega popeljejo skoz Dobravo in Vače, kjer se bodo zbirali ljudje in gledali njegovo sramoto. Brdar ni mogel hoditi dalje, vrgel se je kraj gozda pod hrast in premišljeval svojo bodočnost. Kaj, ko bi ne hodil domov, ampak odrinil takoj po svetu, kjer ga nihče ne pozna! Iz daljine bi skrbel za svoje in rešil nje in sebe nesreče in sramote. A oglasila se je ljubezen do domačega kraja in misel, da mora saj vzeti ali sporočiti slovo, da ne bo žena v skrbeh zaradi njega. Vzdignil se je zopet in hodil dalje, postal tu in postal tam in udajal se burnim mislim, ki so se pobijale v njegovi glavi, kakor bi se norčevale iz njega. Večer je bil, ko je prišel v domače kraje. Temna je stala hiša njegova vrh griča in tiho je bilo vse okrog. Sumna se mu je zdela ta tišina. Zakaj ni luči v hiši? Kaj, ko bi bila hiša že prazna, Prelaznik zasačen! Oprezno je prišel na dvorišče. Pes je zarenčal, stopal počasi proti njemu, spoznal gospo-

darja in z repom mahaje spel se po njem. Brdar ga je pogladil in vprašal nehote, kako se godi doma, in čakal v temi pod orehom, da se prikaže kdo iz hiše. Od trate pod hlevom začulo se je zamolklo govorjenje. „Žandarja sta,“ mislil si je Brdar in zastala mu je sapa „Mene čakata.“ Ni se upal ne naprej ne nazaj, ampak strmo zrl prédse v temo. Čez nekaj časa se vzdigne jeden in okorna njegova hoja je takoj pomirila Brdarja. Po zdehanji in žvižganji je spoznal Matevža. Stopil je proti njemu in poklical ga.

„Kje pa je konj?“ zavzel se je Matevž.

„Kaj je novega doma?“ silil je Brdar.

„Kje pa je Jernej?“ čudil se je Matevž.

„Povej, kaj se je bilo zgodilo doma!“ hudoval se je Brdar, ker je oni le izpraševal, ne pa odgovarjal.

„Vi ste bili po svetu, Vi morate povedati,“ menil je Matevž.

„Kdo pa je s teboj na trati?“

Matevž je povedal, da Prelaznik. Temu pa se je sramoval pripovedovati Brdar svojo nezgodo in šel je klicat žene.

Prestrašila se ga je Lojza in strah njen se je vekšal, ko je slišala, kaj se mu je bilo pripetilo.

„Kaj bo z nama, kaj bo!“ tarnala je; on pa si je podprl glavo s komolcem in topo zrl prédse. Sinek se je zbudil, stegoval ročice in klical ga k sebi. Brdar se ni menil zanj „Preklinjal me bo, ko odrase,“ je dejal sam pri sebi in vstal in menil polobupno, pol malomarno, da kar bo, to pa bo.

Prelaznik je zvedel hitro nezgodo gospodarjevo. Pretresla ga je novica in spoznal je, da je Brdar neroden, strahopeten pomočnik, in kesal se, da se je zmenil ž njim. Slutil je, da bo kmalu konec njegovemu delovanju pri Brdarju, in sklenil še porabiti čas in priliko. Izpraševal je reveža natančnejše o vseh dogodkih in tolažil ga hinavski. Zvedevši, da je prinesel vendar petsto goldinarjev dobrega denarja, ponudil mu je takoj petdesetakov zanje. A Brdar se je branil, češ da še drugih ni razpečal, nejevoljen, da ga goni ta človek zopet po svetu v nevarnost.

„Kakor hočete,“ dejal je Prelaznik hladno, a v srci se jezil na nehvaležneža, ki ga je bil iskal in prosil, a ga zdaj odriva. Šel je v svojo izbico, izvlekel iz skrivališča kup bankovcev in vrgel jih na mizo. Koliko denarja, če bi se dalo razpečati! A kazalo je slabo. Treba bo pretegniti in premalo je še popotnice. Poiskal je Matevža, s katerim se je bil do dobra sprijaznil, ko ni bilo gospodarja doma.

„Kdo te je bil vprašal predsinočnim, če sem res jaz tu gori?“ je dejal.

„Robovec iz Stranske vasi. Rad bi si pomagal, ker ga ima Vrban v krempljih. Jaz sem se pridušil navskriž, da ni res.“

„Če ga vidiš, reci mu, da bi se dobil denar, petdesetak po deset goldinarjev.“

„Ali ne bo predrag?“ opomnil je Matevž in praskal se za ušesi. Prelaznik se je nasmehnil in menil, da prodajalec ne sme zametavati blaga.

„Če obleži, je pa še slabše,“ pristavil je modro Matevž in znižal ceno petdesetakovo na pet goldinarjev za silo. „Po čem bi pa jaz dobil jednega ali pa dva?“ vprašal je in pogledal zvito izpod klobuka.

„Dva ti podarim,“ dejal je Prelaznik, „ker sva prijatelja. Toda pazi, kje ju oddaš.“

„Brez skrbi,“ ponesel se je presrečni Matevž.

XII.

Matevž, ki je bil toliko ustregel Brdarju, da je prepodil s svojo burko za dolgo časa berača Matijčka, škodoval je bil silno mlademu Vrbanu, ker je bil tako razkačil strijca Vrbana. Baš se je bil ta po prizadevanji Jeričinem in Tonetovem sprijaznil nekoliko, ko je neslana šala razdrla sporazumljenje. Dasi je Tone zapodil hudobnega hlapca, strijc si ni dal dopovedati, da ne bi bil ta nahujskan. Jerica je prosila, naj jima odpusti, česar nista zakrivila; pripeljala je sina in hčerko, ki sta stegovala na povelje materino ročice proti ne ljubljenemu strijcu, da se jih usmili, in Tone, ki je že bil obupal, da preprosi strijca, premislil si je in obrnil se še jedenkrat do njega in obljuboval mu, da ne

stopi Matevž nikdar več čez njegov prag in da mu dá narediti on novo suktnjo; zakaj neizmerno težka mu je bila misel, da bo moral zapustiti zemljo, katero je obdeloval s toliko skrbjo in ki mu je začela vračati trud tako radodarno. Vse zaman; strijc je vriščal in razsajal, spravljal svoje reči skupaj in do dobrega porabljal novi povod v opravičevanje stare svoje trdosrčnosti. Zopet je lezel k gospodu Liscu, kjer so ga milovali kakor za stavo, da žanje za neštete svoje dobrote toliko nehvaležnosti.

„Jaz jih nočem več videti teh ljudi,“ hropel je nesrečni Vrban.

„Prav tako,“ pohvalil ga je Lisec, sestra Lenka pa je pregrnila s prijaznim nasmehom prt in prinesla sadja in kruha in vina, da se je strijc pomiril in potolažil. Zadovoljen je gledal Lisec, kako se širi razpor med Vrbanom in Jerico. Raslo mu je upanje, da si prisvoji njegovo premoženje in zaceli globoke rane, ktere mu je vsekali prepil s Kovačem; zakaj živeti ob goli pokojnini, o tem je bil prepričan, ni mogel; poboljšek mu je dajala zveza z Vrbanom, a če umrje ta drugim na korist in njemu v škodo, kaj potem? In Vrban je bil star in slaboten. Porabiti je bilo treba kratki čas, ko se je še dalo kaj doseči. Z vso strastjo, ki jo je netil pohlep po denarji in strah pred revščino, obdeloval je Lisec v svoj prid slaboumnega in občutljivega starca. Največja ovira mu je bila Jerica, to je črnil in izpodrival podžigajoč strijčevo sovražnost. Vprašal ga je na videz malomarno, če je že odpovedan najem Tonetu.

„Kolikrat že!“ trdil je Vrban. „A Tone noče ničesar slišati; v jedno mer pravi, da se bova še pogovorila, in Jerica začne vekati, da mi je že vsega odveč.“

„Jerica, to je prava tica,“ dejala je žena, „v obraz se Vam joka, skrivaj pa smeje, češ, naj se trudi strijček, naj strada, naj zbira; bode meni boljše.“

Vrban je prikimal in zdihnil. „Tudi Kovač me ošteva,“ je dejal, „kjerkoli me dobi, da sem brezsrčen oderuh.“

„Ker hočete gospodariti sami s svojim imetjem,“ pristavil je Lisec. „Treba poznati te nevoščljivce, a

zmeniti se zanje ni treba. Čim bolj se jeze, tem lože se Vi smejete. Pustite jih pri miru in ne razgovarjajte se ne s Tonetom ne z Jerico ne z mogočnim Kovačem. Odpoved bomo poslali pismeno po sodišči, da bo mir besedi. Da pridete do svoje pravice, skrbelo bo sodišče, in če Vas bo zmerjal Kovač, tožila ga bova zaradi žaljenja časti. Ko bo plačal ali pa sedel par dni, ohladi se mu sitnost.“

Tako je skrbel Lisec za Vrbanu na vse strani in naravno je, da se je čutil ta pri njem tako domačega. Kako prijazni sta bili ž njim ženski! Ljubezljivo sta mu nagajali in kitili mu klobuk, češ da je za devet fantov. Vrban se je pol milo pol veselo nasmihaval in pritrjeval, da bi se tako pač najbolje znosil nad nehvaležno svojatjo, če se oženi.

Dasi pa je bil glede na ženitev prepričan, da se Lisec ne dela norca iz njega, vendar mu je bilo čez vse neprijetno, da se je raznesla govorica o tej nameri. Zakaj grohotalo se je vse, kar je poznalo ta par. Vrbanu so začeli voščiti srečo in praviti mu, kako da se mladi, Lenki pa so se smijali v obraz. Vrban se je jel sramovati svoje namere in omahovati, zdaj zopet je postajal uporen in trdovraten in hotel speljati svoj sklep kljub vsemu govoričenju. Baš tako se je godilo Lenki. Časi je menila, da se norčujejo ljudje iz gole zavisti, drugikrat pa se je je lotila nejevolja in malosrčnost, da ni hotela ničesar slišati o tej možitvi. A kakor Vrbanu, tako sta obdelovala tudi njo brat in svakinja in mirila jo.

„Náme se zanesi!“ dejal je Lisec. „Ne misli, da mi je količkaj za tega umazanca Vrbanu. Jaz želim tebi dobro in delam záte. Brez pogodbe ne bo ničesar. Preden mine zima, bodeš prosta in premožna. Premisli kako posestvo! Od same najemnine živiš lehkó brez skrbi. A stavec ima še gotovine osem do deset tisoč v hranilnici in na posojilih. To bo vse tvoje.“

„A kaj bodo rekli ljudje, če odrine Vrban Jerico!“

„Kdor posluša ljudi,“ zmignil je Lisec z rameni, „nikdar ničesar ne doseže. Govore pa sedaj, dokler stvar še ni gotova. Potlej se ti bodo klanjali tisti najbolj, ki brusijo zdaj jezike najhuje.“ — In Lisec je

v resnici gledal na korist svoje sestre. O zakonu brez pogodbe in pogodbi brez notarja ni hotel Lisec ničesar slišati.

„Lenka Vam daruje svojo mladost,“ tako je govoril starcu. „Če bi se vedelo, da umrje ona pred Vami, ne bi bilo treba pogodbe. A pripeti se lahko — na zemlji je vse možno —, da umrjete Vi poprej, naj li ostane potem ona sirota, brez podpore? Vidva bosta sklenila vzajemno pogodbo, da sta drug drugemu dedič, potem naj umrje prvi, kdor hoče.“

Menil je Vrban, da bi se sklepala taka pogodba kasneje v zakonu, ko se bo prepričal, da ravna žena lepo ž njim. A Lisec je ugovarjal odločno, češ da se je bati, da pregovori Vrbana potem Jerica ali Tone ali Kovač ali kdor si bodi, ki sovraži njega zaradi Vrbana.

„Zakaj me namreč črté ljudje?“ vprašal je prosto-dušno. „Zato, ker branim Vaše pravice, ker se potegujem za Vašo blaginjo. In šuntarjev se ne manjka nikjer; naji tudi lahko razpro. Vi bi se pa potem znašali nad ubogo mojo sestro in ostavili jo beračico, da gre za deklo tja, kjer je bila prej gospodinja. Ne, iz te moke ne bo kruha.“ — Vrbanu se je zdelo sitno voziti se k notarju, a pomiril ga je Lisec, češ da pojmeta v Ljubljano, kjer se živa duša ne briga za ženina in nevesto, ter da stroške prevzame on sam. Strijc je kimal, a premišljeval in dne za pogodbo ni hotel še določiti. Lisci so mu stregli še bolj. Ni se jim zdelo škoda ne kokoši ne gosi in Vrban se ni branil ničesar. Bil bi se zredil, da ga niso težila leta in naduha in kašelj in trganje. Cele dni je presedeval pri Liščevih, kjer je imel tako postrežbo in bil v zavetji pred hudobnimi jeziki. In dasi so Liščevi vsak večer, ko se je vračal domov, zdihnili: Hvala Bogu! ljubše jim je vendar bilo, da je nadlegoval nje, nego da bi bil lazil okrog, kjer bi jim ga lahko pohujšal kdo. Koliko si je prizadeval Kovač, da bi razdril to zvezo! Rotil, prosil, zmerjal je Vrbana, naj ne bode bedak, ne neusmiljen, pokoro naj dela za grehe, nikar se ženiti. Vrban je omahoval in zgovornost Liščeva in prikupljivost njegove sestre je zdala samo toliko, da je jedel

in odlašal. A tudi drugi niso pustili Vrbana pri miru. Pomisli človek, kako je bila Lenka nekoč zalezla ženina! Tončka, Tonetovega sina, imel je v naročji in sestra je smela premetavati njegovo robo. Prinesla sta bila na materin ukaz plašna in boječa hudemu strijcu pogače in sadja in strijc jih ni bil zapodil. A zavrnila ja je nevesta, češ kaj iščeta tod.

„Kako se ti prilizujejo!“ dejala je in zardela sama nad seboj, ko je tikala starca, ki jo je zavzet pogledal in namuzal se. „Denar čutijo,“ je pristavila zlobno. Njemu pa je šinila v glavo misel, da ga čuti kdo drugi nemara tudi.

Najbolj pa je omajal strijca Vrbana Brdarjev hlapec Matevž s svojim spreobrnjenjem in poboljšanjem. Komaj je bil namreč Matevž prejel od Prelaznika dva petdesetaka, spomnil se je, da je strijcu Vrbanu raztrgal suknjo. Vzel je jeden petdesetak, vrgel suknjo čez ramo in napotil se v Dobravo poravnat storjeno škodo.

„Kako se imate, strijc?“ vprašal je prijazno, kar je mogel, ko ga je srečal zunaj vasi. Vrban je zavil pobešeno glavo proti njemu in začel ga oštevati, da bi bil kdo drugi izgubil potrpežljivost. Matevž pa se je premagal in ko je nagnal strijca kašelj, segel mu je naglo v besedo, priznal svojo krivico in dostavil, da se kesa. To je še bolj razjarilo Vrbana, ki je obsipal Matevža s priimki, katerih najpohlevnejši bi bil zalegel za kaznivo razžaljenje časti, ako bi bil Matevž sploh človek, ki bi iskal po sodiščih časti. Matevž je potrpel v svesti si, da je tudi on že ktero zagodel strijcu in da zasluži nekoliko pokore.

„Jaz sem Vam prišel škodo povrniti,“ vtakne se zopet med strijčev kašelj.

„Škodo povrniti?“ kričal je oni hripavo. „S čim pa? Saj nimaš ničesar.“

„Kdo pravi? Toliko nimam kakor Vi; ampak kar imam, to imam. In škodo Vam povrnem, da boste vedeli, in da ne boste hudi náme. Koliko sem Vam dolžan za suknjo, dva ali tri goldinarje?“ Matevž je odprl mošnjiček, da je pogledal ven kos bankovca. Strijc je osupnil; pogledal je bankovec po strani in

zavil zopet glavo proti Matevžu, ki se je držal resno in moško.

„Matevž,“ dejal je nezaupni strijc, „ali misliš zares ali se zopet norca delaš?“

„Kaj se bom norca delal! Odštejte, kolikor Vam gre, in mir besedi.“

Vrban je premišljeval, ali bi segel po bankovci ali ne; zakaj ni zaupal Matevžu in se bal, da bode umaknil. A ko mu ga je Matevž sam pomolil, zgrabil ga je hlastno.

„Kje si ga dobil, Matevž?“ čudil se je starec.

„Doto sem potegnili; samo da Vas plačam.“

„Vidiš, Matevž? Jaz sem zmeraj rekel, da ti nisi tako poreden, kakor si videti; in res nisi. Ali te je spekla vest?“

„Kaj pa!“

„Kako bova pa naredila? Koliko mi plačaš, da ne bo ne preveč ne premalo?“

„Kar odštejte si, če prav pet goldinarjev!“

„Matevž, tak pa jaz nisem. Škodo si mi naredil, to je res; a ne tolike, ne tolike. Zašila mi je suknjo Lenka Liščeva in računala mi ni ničesar, ker je dobra ženska. Jedno šestico sem ji vsilil. Toda škode je bilo več, škode. Celih pet goldinarjev ne, ampak kak poldrugi goldinar pa; kaj? Krojači so postali hentano dragi; malo pošije, pa je goldinar. In ti si bil naredil veliko rano moji suknji, ki je bila še dobra in trdna, ki sem jo nosil pred dvema letoma še za praznik.“

„Vzemite, kolikor se Vam zdi. Jaz sem take volje, da plačam vse; toda hitro, da se ne skesam.“

„To je moška beseda, Matevž. Pojdi z menoj.“

— Peljal ga je pod okno svojega stanovanja in velel mu počakati. Poskusil je najprej, če je vse dobro zaprto, odprl ključavnico, odklenil trdna vrata in zopet skrbno zaprl za seboj. Kmalu se je prikazala glava med železnimi križi v oknu.

„Ti pa gledaš skoz okno, Matevž,“ zajavkal je bridko, dasi je stal Matevž daleč proč.

„Ne bojte se, strijc, ne bom gledal,“ potolažil ga je Matevž, in čez nekaj časa so se zopet začela odklepati in zaklepati vrata. Prinesel je Vrban polno

roko denarja in mignil Matevžu. Ta je stegnil široko svojo dlan in s tresočo roko mu je našteval Vrban denar, slinil prste, mel papirnate bankovce in gledal je proti solncu.

„Čakaj, še jedenkrat!“ silil je, ko je stisnil Matevž pest. „Človek se zmoti.“ In ko je odštel, velel je Matevžu, naj prešteje še on.

„Čemu?“ dejal je Matevž, zmašil denar v možnjček in odžvižgal proti domu.

„Ta Matevž je muhast, ampak dober človek,“ mrmral je strijc, kteremu se je bil Matevž z blagim svojim dejanjem tako prikupil, da je zaradi njega začel prizanašati Tonetu in opuščati misel na ženitev.

Lisca pa je stalo mešetarjenje tako drago, da ni mogel več dolgo čakati. Vsak večer, ko so bili sami, se je jezil, koliko je že potočil vina, koliko poklal kuretine, koliko se je že popeklo in pocvrlo tako rekoč zastonj.

„Ta preklicani stavec,“ hudoval se je proti ženi in sestri, „mi bo snedel vse, kar imam. Vedno stoka in zdihuje, da je že čisto pri kraji, pije pa in je kakor mlatič. Sram vaju bodi, da ga ne moreta ugnati!“

„Lej ga!“ odgovarjala je sestra. „Ali je meni padla v glavo ta neumna misel? Kaj meni mar Vrban! Če je delj od mene, rajša ga imam.“

„Ker si neumnica. Toda jaz ti povem to: če nam odide premoženje Vrbanovo, reveži bodemo.“

Lisec je gubančil čelo in klel Vrbana in Kovača in Dobravce vse vprek.

To pa ne bi bilo Liscu pomagalo nič in spame-toval bi se bil Vrban, če bi bila pokora Matevževa resnična in spreobrnjenje njegovo trajno. A Matevž je skazil z nerodno svojo roko vse, kar je bilo tako lepo napeljeno, in razdril zopet to, kar je bil komaj popravil.

V nedeljo pred vsemi Svetimi je bila minila deseta maša in ljudje so se zbirali, da zaslišijo, kar jim bo oklical birič. Ker pa ni bilo biriča, spravil se je Matevž na ogrado, začel mahati z rokami in vpiti: „Poslušajte! Oklic. Dobravski Metuzalem, po domače Vrban, sto let star, fant, jemlje v zakon gospodičino

Lenko. Ako je komu znan kak zadržek, ni ga treba naznanjati, ker nevesta se ne bo zmenila zanj nič.“

Nastal je splošen grohot in burno pritrjevanje. Vse si je kazalo Lenko, ki je s pobešeno glavo, zardela od sramote hitela domov, in Vrbana, ki je odhajaje krčil in vzdigoval pest in kričal nad nepoboljšljivim grešnikom. Ker je bila tudi Liščeva žena hitro zginila izpred cerkve, in odkoračil rdeč od jeze gospod Lisec, bila je v Lisčevi hiši, ko je prikašljajal še Vrban, takoj vsa družina skupaj.

„Ta sramota!“ ihtela je Lenka in brisala si oči.

„Kaj tacega! kaj tacega!“ vriščal je Vrban. „In meni! In Vam, gospod Lisec! Tožite, tožite! Razžaljenje časti! To se mora kaznovati. Kje je pravica! Ta lopov, ta tat, ta ropar, ta razbojnik.“ — Ušla mu je sapa.

Lisec je bil takoj snel dolgo pipo in tlačil jo strastno in preudarjal položaj.

„Kaj Matevž!“ dejal je med zobmi. „On je samo cepec, s katerim mlatijo po nas tisti, katerim je do tega, da se razdere ženitev. Za Matevžem se skriva Vaš ljubi Tone, hvaležna Vaša Jerica in šuntar Kovač.“

„Tako! Tako!“ vikal je hripav starec. „Le počakajte! Jaz Vam pokažem, kdo je norec. Gospod Lisec, jutri pojdemo v Ljubljano pismo pisat. Vse prepišem na nevesto, vse. Drug ne dobo nikdo ničesar.“

„Amen!“ pristavil je Lisec, prijel z levico roko ihteče sestre, z desnico Vrbanovo in sklenil ji vzpodbudno in slovesno.

Tone in Jerica pa sta slutila takoj, koliko jima je bil škodoval Matevž. Tone je sedel po nauku na dvorišči na klopi in strmo zrl v sodnijski odlök, kjer se mu je prepovedovalo sejati ozimino in ukazovalo izprazniti stanovanje in izročiti posestvo lastniku do Vseh Svetih. Žena je pospravljala po hiši in stopila zdaj pa zdaj na prag in otožno pogledala moža, da bi brala kako nadejo iz njegovega obraza.

„Voz je že najet,“ dejal je Tone po dolgem molku; „jutri gredo v Ljubljano pisma delat.“

„Oh, če bi mogla še jedenkrat govoriti s strijcem!“ zdihtnila je žena. „Nemara bi ga še preprosila.“

„Pusti ga! Bo že Bog pomagal,“ zavrnil jo je mož.

„Če bi ga ti Lisci le toliko izpustili iz pesti, da bi se moglo govoriti ž njim! A zdaj ga že več noči niti domov ni bilo. Bog se usmili! Jutri na vse zgodaj grem dol do Litije. Morebiti ga prestrežem in omečim.“

Mož ni rekel ničesar. Vzdignil se je, da gre še jedenkrat gledat po polji, katero je tako pridno obdeloval štiri leta.

„Jaz grem tudi,“ dejala je ona in polile so jo solze. „Doma mi je dolg čas, če sem sama.“ — Priskakljala sta otroka in pridružila se vesela starišem.

„Živino bom dejal do prihodnjega semnja v Kovačev hlev,“ menil je Tone in preletel s tožnim očesom lepo popravljena gospodarska poslopja. Vrt, kjer so stale ravne vrste mladega drevja, je bil nastlan s pisanim listjem. „Te jablane so letos prvič rodile,“ dejal je gospodar kakor sam záse; „one hruške bodo rodile ob letu, a ne nam, ki smo jih sadili. Vse je lepo urejeno za novega gospodarja.“

„Reci rajši: za novo gospodinjo,“ pristavila je žena; „strije ne bo preživel zime. Naj bi prišlo v ktere roke koli, lažje bi prenašala, nego da pride v Liščeve.“

„Verjamem. Lisec bo gospodar na Vrbanovini in na Brdarjevini, na mojem in na tvojem domu; zakaj Janez je popolnoma v Vrbanovih rokah. Tako se menjajo gospodarji.“ — Z vrta so prišli na polje. Otroka sta jela poditi vrane, ki so glasno kričeč sedale in vzdigovale se pred njimi.

„Oh, dolg čas je; pojdimo domov!“ izpregovorila je žena.

„Lej gozdiček!“ dejal je Tone. „Pod onimi košatimi hrasti sva počivala prvo leto o poldanski vročini.“ Bridek smeh mu je zaigral krog ust. „Veliko sva se trudila; a lepo je bilo takrat vendar. Ampak kdo si je mislil! Zdaj bomo pa čez zimo gori v bajti, in na pomlad se mi morebiti posreči kaj pripravnega. Če ne —“

„Bodeva pa delala drugim,“ dodala je žena; „saj sva vajena. Bog nama lahko pomaga povsod.“

„Kakor bi se mi trgalo srce v prsih, tako mi je, ko se moram ločiti od tega polja,“ mrmral je Tone,

gledal tja po bregu in pobral tu kamen iz njive, da ga vrže na pot, tam popravil ograjo, ki se je bila razdrla.

„Nesrečna pogodba, ki sva jo sklenila pri Lisci!“ dejala je žena in pobesila oči. „Zakaj sem se udala takrat jaz!“

„Ali ti je žal?“

„Ni mi žal záme, ampak záte mi je žal, ki sem ti želela sreče in prinesla nesrečo.“

„Ne govori tako, Jerica,“ ugovarjal je Tone in stisnil jo za roko. „Jaz pravim: če mi vzame Lisec vse drugo, tebe še imam, hvala Bogu!“

„In Tončka imava in Jerico,“ pristavila je ona; „zatorej si nikar ne teživa srca!“

Tiho so šli domov. Kdor jih je srečal, pozdravil jih je prijazno ali preklel gredoč Lisca.

„Ljudje naju imajo radi,“ menila je žena.

„Če se le ne bodo čez par dni lizali Liscu in Vrbanu!“

Večer je bil dolg in žalosten. Kmalu za otrokoma sta šla oba k počitku; a gospodar ni mogel spati, ker je premišljeval, kako bi uredil svoje reči.

Zjutraj zgodaj se je napotila Jerica proti Litiji in molila za srečen uspeh težkega pota. Tone je spravljaj živino v Kovačev hlev. Kovačevi so mu pomagali, hudovali se na Vrbanu in Liscu in svetovali mu. Malo-srčen jih je poslušal Tone; zakaj vedel je, kako malo ima prihranka in kako težko se dobi na posodo. Opoldne je prišla žena trudna domov.

„Kaj ne? Nič,“ vprašal je mož maloupen.

„Nič! Vse zastonj!“ dejala je ona in pripovedovala, kako je dobila v Litiji Vrbanu z Liscem in Lenko, kako je prosila strijca in kako je ta že prijenjavajal. A nesreča je prinesla zopet Matevža dol. Lisec je takoj hudobno opomnil, da je prišel meni na pomoč, češ, ker oklic še ni izdal. Jaz sem ugovarjala, da še vedela nisem za Matevža, in Matevž je potrdil in rekel, da gre na božjo pot. A strijc se ni zmenil záme več; kar na Matevža je vpil, zakaj da hodi za njim. „Kdo hodi za Vami!“ dejal je Matevž. „Jaz hodim za nevesto Vašo, za Lenko, da se ji prikupim in priporočim,

ko bo vdova.“ Takrat pa se je začel tak vrišč, da se ni slišala nobena beseda več. Pozvonilo je, preden sem mogla samo jedno besedo še izpregovoriti s strijcem. — Koliko hudega nam je že storil ta nesrečni Matevž! Ti Lisci vse tako zavijejo, kakor da bi ga mi šuntali.“

„Naj bo, kakor hoče,“ dejal je Tone. „To bodeva tudi še prebila.“

Popoldne je prišla Liščeva gospa z zidarji.

„Najprej se bo hiša od zunaj popravila in pobelila,“ dejala je oblastno, „da ne bo kakor podrtija. Slišiš, Jerica? Do jutri pospravite iz gorenjih prostorov vso ropotijo, ker drevi pridejo slikarji, ki bodo vse prenovili. V tak brlog ne bo hodila nevesta.“ — Tona neta je grabila jeza, da bi se ustavil, češ, da nima danes in jutri še nihče ukazovati tod; a pomislil je, kako bi bilo smešno za par trenutij vleči se, in prikimal je, da bode storil. Omamila ga je bila bridkost, da ni več čutil svoje nezgode. A koliko srečnejši je bil kljubu vsi revi Tone od brata Janeza, ki je baš tisto popoldne popival in bahal v Kovačevi krčmi!

XIII.

Vrnitev Jerneja je bila Janeza Brdarja zopet nekoliko pomirila. Zdelo se mu je iznova, da je bil beg nepotreben. Lehko bi bil rešil konja in voz, lahko sklenil še kako kupčijo in častno se vrnil domov, da ni bil tako strahopeten.

Zapazil pa bi bil Brdar, ako ne bi bil tako zatopljen v svoje misli, kako spravlja Prelaznik pred nevihto pod streho svoje snopje, kolikrat se izgubi v bližnji hosti, kako prihajajo skrivaj in oprezno sumnivi ljudje, in koliko pota ima Matevž. Začelo se je živahno gibanje po Dobravi. Zanikarni in zadolženi kmetovalci so se poprijemali kupčije. Ta je vpregel par volov in šel skupljevati pšenico ali maslo, drugi je vrgel vrečo čez ramo in napotil se po ježice, podjetnejši in pogumnejši so se peljali na Hrovaško in Ogersko po konje. Začeli so plačevati dolgove in dobro živeti. Dobrodušni Brdar, ki je kazal pogum le

doma, je odlašal potovanje od dné do dné. Saj nekoliko se je moral odškoditi za trud in strah.

Tako je sedel tisto popoldne pri Kovači, gledal skoz zatopljene šipe malih oken po jesenskem polji, nagnil zdaj pa zdaj kupico, popraševal Kovača o tem in onem in dolgočasil se, ker ni bilo družčine. Kovaču bi se bilo dopadalo to posedanje in popivanje, da ni bil gost njegov zet. Tako mu je odgovarjal na kratko in ga sem ter tja malo vščipnil z besedo, kar je močno jezilo Brdarja, ki je čutil denar v žepu.

„Koliko pa ti je že vrgla kupčija čistega?“ vprašal je Kovač prorogljivo.

„Kake trikrat toliko, kolikor sem priženil z Lojzo,“ dejal je Brdar, potisnil klobuk na stran in vrgel listnico na mizo. „Petsto goldinarjev je tukaj.“

„Kar spravi!“ zavrnil ga je Kovač nejevoljen. „Potreboval jih še bodeš.“

„Nemara jih boste Vi še tudi. Kaj hočete! Vina prinesite! To je javna krčma in gostom se mora postreči, ne zabavljati jim.“

Vstal je, odprl okno, če bi videl kakega znanca, in začel klicati: „He, Luka, kaj brodiš po blatu! Noter pojdi pit in pokličiči še Jožeta, bomo se kaj pogovorili. — Kovač, smodke!“ —

Kovač se je srdil, a slušal, misleč si, če že zapravlja, naj zapravlja pri meni. Vesela družbica pa je glasno hvalila Brdarja.

„Brdar, ti si naš Kalister,“ vpil je jeden.

„Tu se vidi,“ modroval je drugi, „da ni kmetija dandanes res za nič. Dokler si bil ti kmet, ne res, nisi mogel nikamor, zdaj boš pa preobrnil ves svet; tvoj brat Tone je pa ostal kmet in priden, kar se da; a danes mora iz hiše in bajtar bo in revež kakor nas kdo.“

Brdar ni vedel, ali mu dopada taka hvala ali mu preseda. „Pij, kaj govoriš,“ ustavil je govornika.

„Toda kupčija še ni vse,“ povzel je zopet prvi. „Človek mora imeti tudi glavo. Tale Brdar, ta ima glavo. Premeten je, da bi opeharil žida, in podjeten, da bo delal železnico. Kovač naj hvali Boga, da ima tacega zeta.“

Kovač je začel v jezi hitreje hoditi iz kleti v sobo in nazaj in hrupnejše zapirati vrata, a rekel ni ničesar, ker se ni hotel vpričo drugih prepirati z zetom. Ta pa je postajal čedalje preširnejši, pel je in kričal in bahal, kakor nekdanj v fantovskih letih.

V vežo je stopil s platneno marelo čokat mož in sedel za mizo.

„Ali ne greste noter? V veži je že hladno,“ prigovarjal je krčmar, vesel treznega gosta.

„Da sem le pod streho,“ dejal je mož. Kovač je prinesel vina in kruha in vprašal, odkod gre.

„Iz Kolovraškega,“ dejal je malobesedni mož, zamislil se in zdaj pa zdaj lahko zdihnil. Kovač ga ni motil več. Oni pa so šumeli v sobi.

Ko pa se je posebno čvrsto oglasil Brdar, sklonil se je mož v veži po konci in oči so se mu posvetile. Pomaknil se je k vratom in vlekel na uho in kri mu je silila v glavo.

„Presedel se bom oče, ker je res hladno,“ dejal je Kovaču in prenesel pijačo in kruh v sobo in sedel k mizi za durimi. Brdarjeva družba se ni zmenila zanj, niti ni zapazila, kako jih mož ogleduje in posluša. „Pravi je,“ mrmral je ta sam záse in bolestni izraz na njegovem lici se je umaknil neki jezni zadovoljnosti. Poklical je še vina, napil krčmarju in začel ga izpraševati o domačih rečeh.

„Kdo pa so ti ljudje,“ vprašal je, „ki govore tako možko?“

„Moške so samo besede,“ dejal je Kovač nagnivši se k njemu. „Ko bo treba plačati, bodo vsi tiho.“

„Ali so domači ljudje?“ — Kovač je pritrdil.

„Oni ogoreli je videti denaren. Je li tudi odtod?“

„Dobre pol ure odtod ima lepo domačijo. Pri Brdarji se pravi. Ta je največji bahač, a mu bo zmanjkalo.“

Mož je izpraševal dalje, s čim da se peča Brdar, in zvedel polagoma vse, kar je hotel.

„K nam sedite, Kovač!“ zaklical je sedaj jeden izmed Brdarjevih tovarišev. „Kaj nas opravljate tam za durimi!“

Kovač je šel rajši ven, nego da bi bil poslušal sa mopašne ljudi, katerim ni hotel odgovarjati. Tedaj so se lotili tujca.

„He, romar sv. Valentina, odkod pa ste?“ zadril se je Brdar.

„Me li ne poznate?“ vprašal je mož mirno in pogledal ga.

„Ali mislite, da poznam jaz vsacega potepuha?“

„Vsacega ne, nektere pa, kakór jaz tudi. Midva sva se seznanila sv. Ožbolta dan v Krašnji.“

Mož je nagnil počasi kupico in uprl oči v nasprotnika in zadovoljen opazil, kako se je zganil Brdar, kako prisiljeno se zagrohotal in kako mu je zastala objestna beseda.

„Izpijta, da pojdemo!“ dejal je Brdar čemerno, pomaknil klobuk na oči in jel bobnati po mizi. Obšla ga je zdajci vročina, da mu je pritekla izpod klobuka na vsak šopek las kapljica potú. Preplašena domišljija mu je hipoma naslikala grozne posledice, ako ga mož izda. Pobesil je glavo in strahom čakal zadnje besede iz tujčevih ust. A mož je molčal in se ni zmenil več za družbo, kakor zadovoljen, da ima mir. Brdar se je nekoliko oddahnil, zvrnil hitro kupico, da se osrči, in jel se prepričevati na tihem, da ni nevarnosti, zakaj če bi vedel mož kaj več, ne bi molčal, niti mu prizanašal. Tako se je pregovarjal, a pregovoril se ni in piti se mu ni ljubilo več.

„Kovač, račun!“ dejal je precej pohlevno.

„Pokaži še jedenkrat tistih petsto goldinarjev, Janez,“ silil je tovariš, „midva še nikdar nisva videla toliko denarja skupaj.“

„Molči!“ godrnjal je Brdar in iskal po žepih drobnega denarja.

„Jaz bom tudi plačal,“ dejal je mož, naštel na mizo svoj dolg in vstal.

Hitro je koračil Brdar mimo njega, a mož ga ustavi, češ, da ima ž njim govoriti.

„Ne utegnem,“ dejal je osorno Brdar in hitel dalje. Mož ga ni pustil.

„Spremem Vas,“ menil je mož, „da se pogovoriva spotoma.“ — Brdar je prebledel; zakaj obšla ga je

zla slutnja. Uvidevši, da se ne more odkrižati moža, odpravil je tovariše.

„Kaj torej hočete!“ dejal je srdito zunaj vasi.

„Jaz Vas že iščem dolgo časa,“ dejal je mož.

„Jaz sem tisti, ki Vam je prodal sv. Ožbolta dan par volov za stoinpetdeset goldinarjev, in Vi ste mi plačali s ponarejenim denarjem.“

„Kdo? Jaz?“ raztogotil se je Brdar, da bi skrnil svoj strah in jel preklinjati in rotiti se, da ni res.

„Če tajite, Brdar, morava pred sodnika, da se skaže pravica.“

„Kar pojte, kamor hočete! Tak človek se upa reči meni kaj tacega! Kje je kaka priča? Jaz Vas bom tožil zaradi razžaljenja časti,“ kričal je Brdar, prokrel moža in obrnil se; mož pa je obstal. Razburjen in plah je storil Brdar par korakov; a kmalu se je premislil. Stopil je nazaj, stresel moža za ramo in zadrl se nad njim, kaj prav za prav hoče.

„Svoj denar hočem,“ dejal je mož in otresel se ga. „Jeze Vaše se tako malo bojim, kakor Vaše moči.“ — Mirnejše je začel prigovarjati Brdar možu, da se moti, da ga je osleparil kdo drugi, da je človek človeku podoben. A mož se ni dal prepričati, ampak trdil je, da ne more trpeti tolike škode.

„Meni se smilite,“ dejal je Brdar. „A če Vas je osleparil kdo, kaj morem jaz za to! Jaz še Krašnje nikoli videl nisem.“

Mož se zopet sklicuje na sodnika.

„Jaz nisem bil v Krašnji,“ pridušil se je Brdar, „in nisem od Vas nikdar ničesar kupil. A da boste vedeli,“ pristavil je odhajaje, „da sem usmiljen človek, dam Vam trideset goldinarjev, pa me pustite pri miru!“

Mož je mahnil zaničljivo z roko, in takoj je izprevidel Brdar, da se je bil zaletel. Premišljeval je, kaj bi storil, in jezil se náse in na moža, ki je stal tako trdovratno ob poti in gledal ga tako mirno. Kaj, ko bi utajil, in pustil moža, da toži? A gotovo ima več prič, da se ga upa tako predrzno napasti. In če bo tožen, pridejo priče tudi z Dolenjskega. A že misel na sodišče in žandarje je pretresla Brdarju vse kosti

Boljše bode prijenjati in potolažiti moža, zlasti ker se je bil že nekoliko podal.

„Veste kaj, mož?“ pristopil je iznova in položil mu roko na ramo. „Možno je, da sem jaz kupil voli od Vas, čeravno se ne spominjam več; pa reciva, da je bilo res. In če sem Vam dal slab denar, kaj morem jaz za to! Kakor sem ga dobil, tako sem ga dal, če sem ga dal. Sam ga ne delam, Bog mi je priča. Če ste bili torej vi osleparjeni, jaz sem bil tudi. Trpiva škode vsak pol.“

Mož je odkimal in menil, da kakor prijemlje on Brdarja, tako naj se drži ta onega, ki je bil njega osleparil. Brdar se je zopet jezil in obračal se proč; a mož je vedel, da je že omečen in ni se ganil.

„Koliko torej zahtevate, za vruga, da bo mir besedi?“ povzel je od jeze tresoč se Brdar.

„Záse, kolikor sem rekel, potem pa še za nekoga drugega. Poslušajte, da Vam dopovem. Sv. Ožbolta dan ste bili Vi kupili od mene par volov.“ — Brdar je odkimaval. — „Dva para ste bili pa kupili od dveh fantičev, ki sta bila z menoj.“ — Brdar se je silil na zaničljiv smeh. — „To sta bila Brezovarjeva dva iz naše vasi, Tine in Gotard. Ampak Brezovar je bil umrl že lansko jesen. Vdova je bila na domu, in kako je, če ni gospodarja pri hiši, to si lahko mislite. Trudila se je Brezovarica in upirala, a ni šlo in ni šlo. Mož je bil zapustil nekaj dolga in čvetero otrok, dva fantka in dve deklici. Plačevati je bilo treba davke in obresti in posle in baš takrat jo je bil pritisnil upnik iz Blagovice. Kmetija Brezovarjeva ni bila tako slaba in dva para volov sta stala v hlevu; a gotovine nima kmet, gotovine. Ker je bila slišala Brezovarica, da grem jaz na semenj, prosila me je, naj vzamem Tineta in Gotarda s seboj, ki bosta gnala oba para, naj gledam nánja in pazim, da ne izgubita denarja. Jaz sem pa to storil, ker sem boter teh otrok. Tako smo šli in prodali Vam, Brdar, tam pri križu, kjer gre pot čez Negastrn na Moravče. Jaz sem bil vesel, ker sem bil dobro prodal; še bolj vesela pa je bila Brezovarica. Drugi dan sem šel jaz plačat davke, Brezovarica pa v Blagovico dolg poravnat. In kaj se

zgodí! Moj denar so spoznali v davkariji za ponarejen, Brezovarici pa ga je bil upnik nazaj vrgel, ki ga je bil tudi spoznal. Ampak kmetski človek ne spozna tako hitro velikega bankovca, ker ga malokdaj vidi. No, cesar ni imel nič škode, ker sem moral jaz plačati davek še jedenkrat v dobrem denarji, in še žandarji so mi preobrnili vso hišo. Oni v Blagovici, ki bi bil lažje utrpel, tudi ni imel nič škode. A Brezovarica, kako je ta jokala in zdihovala. Toda pomagalo ji ni nič. Letala je in prosila na posodo; a kdo more posoditi dandanes! Vse je bilo prodano, za mal denar, da se je komaj poplačal dolg. Saj veste, kako je. Nekteri nima, da bi kaj kupil; drugi ne gre blizu iz usmiljenja, kar po mojih mislih ni prav. Če se mora kaj prodati, naj se proda drago, da kaj zaleže revežu. Ona reva je morala po svetu s štirimi otroki. Najela si je kot v neki bajti in hodila delat. Po dnevi je žela in mlatila, po noči pa kuhala in šivala za otroke, da niso letali goli okrog. A mlačev je težko delo tudi za moškega, ki se najé do sitega trikrat na dan in spi po noči brez skrbi. Mlačev še ni bila pri kraji, Brezovarica je že legla. Če bi ne bile nosile ženske nji in otrokom jedi, poginili bi bili vsi od gladu. A Bog jo je rešil kmalu. Vi ne veste, kako težko se je ločila od otrok, kako jih je priporočala, kako prosila vse znanca, naj se jih usmilijo. Pokopali smo jo in spogledali se, kaj bo z otroki, ki so jokali krog jame, vse še mlado, najstarejši k večjemu za pašo. Župan je rekel, naj se razdele po hišah. Ko so otroci to slišali, stisnili so se skupaj in zagnali tak jok, da se je storilo inako nam vsem. „Veš kaj?“ dejala mi je žena moja, ki je tudi jokala. „Ti si boter in varuh, vzemiva jih k sebi, bo že Bog pomagal.“ Jaz, ki imam že svojih šestero, sem rekel: če je tebi prav, naj bo še meni, bo že kako. Ampak zarekel sem se precej tedaj, da moram dobiti tistega potepuha, ki je vzel sirotam domačijo in mater. Sam záse ne bi bil šel za Vami, dasiravno se mi je hudo storilo. A sem si mislil: slepar ne odide kazni, meni pa povrne Bog pri letini in pri reji. Toda za te uboge, nedolžne sirote sem pa šel precej po svetu, ko je bilo veliko delo v kraji,

zakaj jeza me je grabila, kader sem jih pogledal, in Vas bi najrajši zadavil.“

Nem je poslušal prigodbo Brdar in kar vrtelo se mu je v glavi. Ni se mogel odločiti, kaj bi storil.

„Pojte z menoj proti mojemu domu, da se pogovoriva,“ dejal je s tresočim glasom in pokazal proti gozdu.

A mož je nagubančil čelo: „Skoz gozd ne grem z Vami; priložnost je skušnjava. Če imate poštene misli, tukaj se izgovorite.“

Zavzet je gledal Brdar moža, propadel, strmeč nad groznimi pomisleki. Ni se zagovarjal, niti se jezil; a ljut boj se je bil v njegovem srci. Zdajci potegne listnico iz suknje, izvleče denar in ga izroči možu:

„Tu imate; pustite me pri miru!“ — Mož prešteje denar, pregleda ga oprezno in meni, da mu gre še desetak. Brdar seže v žep in mu strese v roko ves svoj drobiž. „To je vse, kar imam,“ reče drhteč ter se obrne in zgine v gozdu. Tam se vrže na tla, pokrije si obraz z rokami in se razjoka od srda in žalosti. Vse je izgubil: poštenje, čast, dobro ime in denar. Tako je ležal kakor brez zavesten, dokler ga ni prebudil spomin na prošlost in strah pred bodočnostjo. Pred oči mu je stopilo vse brezuspešno prizadevanje, ves ponesrečeni trud in lotilo se ga je vroče kesanje. Proč, proč je moral iz kraja, ki je gledal njegovo pregreho in sramoto, v tujini bode pričel novo življenje pridnosti in poštenja, da si pridobi zopet, če ne sreče, saj dušnega miru. Strahom je spoznal, koliko škode je storil ubogim ljudem, in ni se kesal, da jo je poravnal saj nekoliko. Nestrpno razburjen je hitel proti domu, da bi kar najhitreje izvršil svoj sklep, da mora Prelaznik od hiše, da se proda vse posestvo in da se preseli on z ženo in otrokom drugam, kjer ga nihče ne bo poznal, če tudi v Ameriko.

Prestrašila se je žena prepadlega moža; a on je hitel mimo nje, da iztira Prelaznika. Tega ni bilo v stanovanji, ampak po tleh, po mizi, po stolih je ležalo razmetano polomljeno orodje, kosci barv, papirja med ostanki jedi.

„Šel je,“ dejala je žena, „in rekel, da se ne vrne več.“

„Hvala Bogu!“ zdihnil je mož, sedel na stol in podprl si glavo s komolcem. Ona ga je začela izpraševati, kaj mu je, in prigovarjati mu, naj pusti to življenje, ki jima prizadeva toliko bridkosti in strahu in ki ga ne moreta prenašati več. Janez je prikimal in začel polglasno pripovedovati o svojem sklepu in načrtu.

„Drevi pride Vrban iz Ljubljane, njemu bodem ponudil, naj kupi. Če pojde po moji volji, spala bo deva nocoj zadnjikrat na Brdarjevem domu.“ — Jela sta preudarjati, kaj bi vzela s seboj na pot, in spravljati skupaj najpotrebnejše reči, kakor bi se jima zelo mudilo.

„Kje je Matevž?“ vprašal je gospodar.

„Davi je šel na vse zgodaj na božjo pot, kakor je rekel.“

„In Jernej?“

„Prelaznika je spremil in Polona se tudi potika okrog, tako da smo popolnoma sami. Saj so vsi bolj v Prelaznikovi službi kot v naši.“ — Gospodar je bil zadovoljen, da ni bilo nikogar doma, in ker je videl, kako sta z ženo jedne misli, obšla ga je neka mirna radost, kakeršne že dolgo ni okusil. Vzdignil je Janezka na koleno in jel se kratkočasiti z njim.

„Kaj ne, da boste ostali sedaj doma?“ prosil je deček. „Z mamico se tako bojiva, kader sva sama, da ne bi prišel po noči volk ali pa medved.“

„S teboj pojdem in z mamico,“ dejal je oče in pritisnil ga k sebi. „Vsi bomo živeli vedno skupaj. Videla boš, Lojza, da bo še prijetno.“

Nekdo potrka s palico na vrata. Janez pogleda skoz okno in zagleda nejevoljen berača Matijčka.

„Kaj laziš tod!“ zavpije nad njim.

„Laziš! — Kaj se tako govori z menoj? Odpri!“ hudoval se je berač in stresal vrata.

„Stran od vrat!“ zakričal je razjarjen gospodar „Hodi z Bogom!“

„Z denarjem, drugače pa ne. Denarja daj!“

„Ne doboš ga!“ pridušil se je Brdar. — Berač je začel razgrajati in vpiti, kje je Prelaznik, in zmerjati Brdarja s sleparjem in goljufom, ki sam dela denar, a noče pomagati revežem. Zaletel se je z ramo v vrata, da so odjenjala in je priletel dedec sred veže. Tu pa ga je zgrabil Brdar rdeč od jeze in skušal ga izriniti iz hiše. A Matijček se je uprl z nogami, da ga ni bilo premakniti, in objel s kosmatima rokama Brdarja čez pas. Stisnil ga je k sebi, vzdignil od tal in hropel: „He, ti špica špičasta! Mene se lotevaš? Premalo te je.“

Brdar se je zvijal v njegovih rokah in klel, brcal in maňal, da bi se ga rešil; žena je vpila in vlekla berača za lase in v kotu se je treslo in jokalo ubogo dete. Neizmerno togoto je zbudila Brdarju sramotilna zavest, da ga strahuje v njegovi hiši berač. Prebledeval je, da so mu ustnice kar sivéle. Rešiti se je moral in maščevati se kakorkoli. Na klopi je ugledal nož. V zlobnem smehu je zaškrtal z zobmi in napel vse moči, da se nagne in doseže z roko zadnji pomoček. Zdaj, zdaj se ga je dotaknil, a hipoma mu umahne roka, ko zagleda med vrati žandarja in za njim družega in tretjega.

„Narazen, v imenu postave!“ je zagrmelo, in razpustila sta se nasprotnika.

„Zdaj boš pa rad dal ves denar,“ godrnjal je zavistni berač.

„Kje je Prelaznik?“ vprašal je jeden izmed orožnikov, druga dva pa sta hitro prehodila in pregledala vso hišo, kjer sta našla vse, kar sta iskala, razven Prelaznika.

„Vsi z nama!“ ukazoval je orožnik in uklenil Brdarja in Matijčka, ki se nista nič upirala in le strmo zrla v tla. Žena pa je vila roke, objemala dete in jokala in prosila, naj je ne ženó skoz Dobravo.

„Če Vas ni bilo sram občevati s Prelaznikom,“ zavrnil jo je orožnik, „kaj bi Vas bilo sram ljudem se pokazati!“

„Strašni Bog, kako nas kaznuješ!“ vpila je žena. „Komu bova izročila Janezka, komu! Oh, le Kovačevim ne, le Kovačevim ne, da jim ne bo vedno pred očmi

moja sramota! Tone naj ga vzame. On ga bo odgojil boljše, kakor midva.“

Jeden orožnik je ostal v hiši, druga dva sta gnala Brdarja, ki je obupno zrl predse in stresal glavo, kakor bi preudarjal položaj in zbiral misli, in Matijčka, ki se je predrzno oziral po ljudeh, ki so strmé gledali čudni sprevod. Lojza je peljala dečka in jemala ga, kader so je srečavali ljudje, na roko, da si je zakrila ž njim objokani obraz. A Janezek je silil v jedno mer k očetu in prosil ga, naj mu da roko, naj ga malo popestuje. Oče pa se je obračal stran, da ne bi videl sin uklenjenih rok, in grizel si ustni, da bi premagal jok, ki ga je silil.

Po Dobravi je bilo vse po konci, ne samo zaradi Brdarja, ampak ker sta hodila z županom po hišah še dva žandarja in iskala Prelaznika in raznašalcev ponarejenega denarja. Preiskovanje in zaslišavanje je trajalo do pozne noči in od vseh strani je bilo slišati rotenje in vpitje in jok.

Pri Kovači so imeli zaprta okna in vrata, da ne bi videli in slišali svoje sramote. Kovač je hodil trdo po sobi in zdaj pa zdaj globoko zdihnil ali zamolklo zaklel, mati pa je skrivala obraz v robci in jčkala.

Tudi pri Vrbanu so bili preobrnili vso hišo; odprli so siloma strijčevo stanovanje in premetali vso šaro, da bi bil strijc skoprnel od žalosti, če bi bil zraven. Našli niso ničesar. Toneta je branila čista vest in dobro ime. Prestrašena je popraševala Jerica moža, kaj to pomeni, ko je prignal orožnik mimo Brdarjevo družino.

„Križ božji!“ zavpila je Jerica.

„Kaj! Janez? Brat moj?“ ostrmel je Tone, ki je stopil naprej prepričat se, če je istina. Več ni mogel govoriti. Janez se je obračal stran, da se ne bi srečala z očmi. Lojza pa je pristopila in prosila jokaje, naj se usmilita otroka in ga vzameta k sebi. Za trenotje je obšla Toneta misel na bratovo neprijaznost in na svojo revščino, ko niti za svoja otroka nima prenočišča, a le za trenotje; takoj je zmagalo blago srce.

„Za Janezka bodita brez skrbi!“ dejal je dobrosrčno in prijel dečka za roko. Janezek pa se je branil

in vpil in cepetal in klical očeta na pomoč, ker ni hotel od starišev. Dve debeli solzi sta zdrknili takrat Brdarju po upadlem lici, da je vzdignil uklenjeni roki in obrisal si oči. Lojza se je ozirala dolgo po otroku, Janez pa ni pogledal več tja, kjer sta Tone in Jerica mirila in pogovarjala kričečega Janezka in se jokala, videč žalost starišev in spominjajoč se človeške usode in svojih otrok.

Za Brdarjem so odpeljali žandarji še več drugih krivih ali sumnivih Dobravcev. Prestrašeno in razburjeno je bilo vse; zakaj kdor je imel slabo vest, bal se je ovadbe in skrival ali uničeval ponarejeni denar; kdor pa si ni bil v svesti nobene krivice, hitel je pregledat gotovino, če ni vmes kacega sumnivega bankovca. V gručah so stali ljudje in ugibali, kakšna kazen zadene tega ali onega. Kolik prestopok je ponarejanje denarja, stopilo je vsem strahobno pred oči.

„Je li še kak človek tako nesrečen, kakor midva!“ zdihovala je Jerica, onemogla od žalosti.

„Jaz poznam jednega, ki je še nesrečnejši,“ dejal je Tone zamišljen. Razumela ga je žena in pogled na tujo nesrečo jima je pomagal nositi svojo.

XIV.

V skrbeh pa je bila tudi gospa Liščeva, ne zaradi tega, ker se je preiskovalo tudi v Liščevi hiši; zakaj ni se našlo ponarejenega denarja nič in dobrega malo. A gospoda še ni bilo doma niti ženina in neveste, dasi se je bilo že zmračilo in sta bila slikarja že tu, da poslikata gorenje sobe. Vsake pol ure je priletela gospa vprašat Jerico, če je že prišel strijc Vrban; letala je na griček, odkoder se daleč vidi proti Vačam, poslala fantiča še dalje naprej; o nobenem nobenega glasu. Prebudela je zaman velik del noči; ko se je zdanilo, ni bilo še gospoda od nikoder.

„Kaj pa zdaj?“ prišel je vprašat zidar. Slikar je razgrnil svoje vzorce in silil, naj si jih izbere, da bo pričel delo. Ona pa je odlašala, češ, da se vrne gospod vsak čas, da ima zidar še dosti dela, in hudovala se nad Tonetom, da se tako počasi spravlja iz hiše.

„Do dvanajstih morajo biti spodnji prostori prazni, da se ochedijo,“ tako je ukazovala. „In te postelje in te omare tudi že lahko spravite kam drugam.“

„Morebiti pa ne bo treba, Tone,“ pristavil je moško župan Šimen, ki je prihitel z važnim uradnim obrazom.

„Kako, da ne bo treba? Če pa čakata zidar in slikar,“ zavrnila ga je gospa.

„Jaz sem dobil poročilo, da je Vrban nenadoma umrl v Ljubljani.“

„To ni mogoče, ni mogoče,“ vikala je gospa preplašena.

„Saj je še kaj družega mogoče, nikar to, da bi tak starec umrl,“ dejal je župan in kazal došlo pismo Tonetu in Jerici, ki sta strmé in nezaupno poslušala pretresujočo novico.

„Zidarji in slikarji bi lahko še počakali, če je tako,“ opomnil je Tone gospé Liščevi.

„Ne smejo, ne smejo,“ ugovarjala je gospa.

„Tone, kar pusti! Naj ti posnažijo! Plačal bo, kdor je najel.“

Te besede županove pa gospé zopet niso bile po volji

„Kaj je storiti! Kaj je storiti!“ tarnala je in stopicala po dvorišči. „Če bi bilo res, gospod bi bil pisal. A zakaj ne piše, ko je že drugi dan z doma! Kaj je storiti!“

„Jerica, ti zberi svoja pisma skupaj,“ dejal je župan, „in oglasi se takoj pri sodišči za dedščino. Jaz moram še danes v Litijo in lahko se pelješ z menoj. Kolikor vem jaz, ni naredil Vrban nobenega testamenta. Ti pa si najbližja sorodnica.“

„A ženitno pogodbo je gotovo naredil, ženitno pogodbo,“ opomnila je gospa.

„Brez ženitve ne velja nič,“ razlagal je župan in podiral gospé up za upom. Poprej tako ponosno prevzela je popolna malosrčnost.

„Kaj mi je storiti!“ javkala je. „Oh, gospod župan, pomagajte mi!“

„Saj Vam ni sile,“ zavračal jo je Šimen. „Vrban je mrtev; pustite ga pri miru!“

Župan je govoril resnico. Kakor smo slišali, peljali so se bili pred dvema dnema gospod Lisec, ženin Vrban in nevesta Lenka v Ljubljano, da bi naredili ženitno pismo pri notarji. V Litiji jih je bil silno razjezil Matevž, ki se je bil na vse zadnje predrznil stopiti ž njimi v isti vagon. Grdo so ga gledali vsi trije in sklenili prestopiti pri prvi postaji v drug voz. Ko pa je sprevodnik zahteval karte, naredil se je Matevž nalašč pijanega. Karte ni hotel iskati, češ, da je že preščipnjena, in na vprašanje, kam da se pelje, godrnjal je zaspano, da v Celje.

„A tod se ne peljete prav, mož,“ tresel ga je sprevodnik.

„Vi boste mene učili!“ zapletal se mu je jezik. „Večkrat sem bil v Celji nego Vi. Ob desetih moram biti tam, če se na glavo postavite.“

„A mi se peljemo v Ljubljano.“

„Kamor hočete.“

„Popolnoma je trd. Mesto v Celje pripelje se v Ljubljano in še kazen bo moral plačati,“ menil je sprevodnik proti sopotnikom in naredil Liščevi družbi veliko veselje.

„Le pustimo ga,“ dejal je škodoželjno Lisec. „Karto je vzel za v Celje, pelje se pa v Ljubljano, ta pijanec. Ko bo plačeval globo, se že strezne.“

„Prav mu je,“ dejala je nevesta, ki jo je bil v Litiji razžalil, in namuzal se je celo strijc Vrban. Čez naslonilo so hodili gledat nesrečnega Matevža in migali si zloradostno. Matevž pa je smrčal do Ljubljane. Tam ga predrami sprevodnik, da bi ga vlekel pred načelnika.

„Kar za njim pojdimo,“ veleval je Lisec; „bode saj kaj smeha.“

Tako so hiteli za Matevžem, da bi se veselili njegove kazni. Nevesta je uhajala naprej, ženin je pešal, Lisec pa je bil vez med njima.

Pred načelnikom pa je bil Matevž res že trezev, začel je iskati po žepih in izvlekel karto, ki se je

glasila pravilno na Ljubljano. Niso mu mogli do živega, naj ga je tudi pisano gledal sprevodnik, in da si bi mu bila privoščila iz srca vsa Liščeva družba. Z neumnim smehom na ustih se je majal Matevž s kolodvora.

„Ali ne greš na božjo pot?“ vprašal ga je Lisec, da bi skrnil svojo prevarano zavist.

„Najprej si hočem ogledati mesto,“ dejal je Matevž. „Kje je najiminenitnejša kavarna?“

„Tjale k Evropi pojdi!“ — Matevž je vstopil v kavarno, sedel hrupno in široko za kamenito mizico in poklical moško črne kave. Zavest polnega žepa mu je dajala pogum. Ko je popil kavo, zaklical je: „Viržinko!“ za viržinko: „Novine!“ Marker mu je prinesel stare „Novice“ in zaničljivo ga ogledal. „Nemške novine!“ zahteval je Matevž, preobračal list in delal se, kakor bi bral. „Še jedno črno kavo!“ ukazal je iznova in nazadnje: „Račun!“ — Ponosno je izvlekel petdesetak iz listnice in razgrnil ga na mizo. Marker ga je vzel in šel; a z drobižem ga dolgo ni bilo nazaj.

„Vse kote bodo premetli, da ga zmenjajo,“ mislil je samoljubno Matevž in moško pihal dim proti stropu. A slave je bilo kmalu konec. Vrnil se je marker in ž njim policaj, ki je povabil Matevža s seboj, da bo povedal, kje je dobil ta denar.

Gospod Lisec pa je peljal Vrbana in nevesto njegovo k notarju.

Med potom reče Vrban: „Notarjev je v Ljubljani več. Vi, gospod Lisec, pojte malo poprašat okrog, kateri bi bil cenejši za tako reč; jaz bom pa stopil v hranilnico, da naložim nekaj denarja. Zadnje čase so mi začeli vračevati dolžniki in škoda je, če bi denar tako ležal.“ — Lisec pa ni hotel spustiti Vrbana izpred oči in skupaj so šli v hranilnico vsi trije. S tresočo roko je izvil Vrban knjižico iz velike rdeče rute, položil med liste denar, skoro same Prelaznikove petdesetake, in izročil vse skupaj uradniku. A uradnika s knjižico tudi dolgo ni bilo nazaj in ko se je pokazal med okencem, vstopila sta dva policaja.

„Oče, ta denar je ponarejen, ni za nič,“ dejal je uradnik.

„Kako pravite?“ vprašal je Vrban, ki je le na pol razumel besede.

„Ponarejen denar ste prinesli,“ ponovil je uradnik, „denar, ki ne velja nič.“

„Denar, ki ne velja nič.“ zastokal je Vrban in prijemal se za ograjo; „moj denar za nič!“ Stemnilo se mu je pred očmi in kolena so se mu pošibila. Da ni bil stol pri rokah, zgrudil bi se bil na tla. Tresel se je po vsem životu in krčevito se grabil za prsi.

„Kaj pa Vam je! Kaj pa Vam je!“ klicala je Lenka, ki se je sramovala tikati pred ljudmi svojega ženina.

„Nič, nič,“ šepetal je Vrban onemogel v Liščevih rokah. Lice mu je sivalo krog odrtih oči; še nekaj časa so se pregibale ustnice in: „denar, denar,“ se je še slišalo, potem nič več. Po zdravnika so začeli klicati po pisarni; a ko je prišel zdravnik, bilo je za Vrbana že prepozno. Lisec ga je tresel, drgnil na vse pretege, klical z obupno vztrajnostjo — zastonj. Neznosna nejevolja, kakeršno rodi zavest brezuspešnega navora in podrtih nadej, srd na Vrbana, na samega sebe in na ves svet sta tedaj prevzela Lisca, da se ni oziral ne na kraj ne na ljudi. Potegnil je Vrbanu listnico iz žepa in potisnil jo Lenki v roko. Policaj ga je ustavil.

„Ta denar je tega dekleta,“ hudoval se je Lisec. „Davi ga ji je podaril ta mož. Jaz sem priča.“

„To se vse pokaže,“ dejal je oni; „zdaj pojmeta z nama, da povesta, odkod je ta denar.“

Lisec se je jezil, kaj njega briga ta denar; a moral je iti s sestro pred sodnika, kjer jih je že čakal Matevž. Ta ni tajil ničesar; in takoj so šla poročila in ukazi na orožniško postajo, in tist dan, ko so prijeli Matevža, ujet je bil tudi Brdar.

Druzega dne po noči se je vrnil gospod Lisec s svojo sestro domov. Hud je bil videti in pobit in več dni se ni pokazal ljudem. Zakaj Vrban je bil umrl brez oporoke. Pri zapuščinski obravnavi se je prisodilo vse njegovo precejšnje imetje najbližji sorodnici Jerici. Gospod Lisec se ni mogel več videti v Dobravi, kjer

je bil pogorel tako do tal. Na Vačah je dobil kupca za hišico in preselil se z ženo in sestro nekam na Dolenjsko, kjer nadaljuje, zopet čislán in cenjen, svoj obrt. A če ne bode miroval kmalu, ovadijo ga sodišču.

Prelaznika so kmalu dobili v pest, potegnil pa je s seboj v nesrečo mnogo Dobravcev.

Brdar ni več videl svojega otroka. Brat ga je obiskaval, a kader ga je vprašal, če sme pripeljati Janezka, stresel se je Janez, pomislil nekoliko in odločil, naj ga ne vodi k njemu niti mu ne govori o očetu. Hlastno pa je popraševal, kakšen je sin, kako se mu godi, in če je priden in ponižen. Umril je, preden je dostal kazen, iz koprnenja po ljubljenem otroku, ki se ga ni upal več videti, ko mu je bil ugrabil premoženje in dedno dobro ime.

Ženitev Ferdulfa vojvode.

Furlanska povest.

Spisal Bogdan Vened.

Prolog.

vet Italije cvetoče,
Solnce Lombardije vroče,
Kaj je tebi, signorina,
Mokroóka ti Blandina?
Vrejo po dežjl studenci,
Glasno vrejo mi po senci,
Pa ko sine solnce z neba,
Posušj jih in posreba.
Tebi solza ne usahne,
Naj še takšen žarek dahne!
Kaj očí si barvaš jasne?
Glej, dovolj so že opasne
Langobardskim vojvodičem
In knežičem in plemičem!
Signorina, pazi, pazi
In lepote si ne kazi:
Že očí so tvoje rdeče,
Rdeče vse in krvaveče;
Meni ta ne prija slika:
Rdeča barva je krvnika!
Ali beliš lice milo,
Da bi kakor platno bilo,

Kakor snežec Apenina?
Signorina, znaj: belina
Blede smrti je podoba
In ljudi spominja groba!
Morda pa škropiš si lice,
Da vzkalé mu bolj cvetice?
Slušaj me, oprezna bodi,
Lic škropljenje mi ne godi:
Voda rije v lice, v glavo,
Voda pije krvco zdravo;
Zraven vem za hudo drugo:
Voda si napravi strugo,
Struga pa je zlá nakaza
Tudi starega obraza!
Signorina, pazi, pazi,
Čuvaj diko na obrazi,
Pametno mi vzrok povedi,
Vzrok povedi svoji bedi,
Da poiščemo zdravila
In ti damo tolažila! . . .“

Teče Minčjo, tiho teče;
Nočca z zvezdami leskeče.
V nočco pa ob trudnem časi
Strun kípé čarobni glasi . . .
Grad se dviga na obali,
Temen grad na sivi skali,
V gradu čujejo se joki,
Bridki joki, tesni stoki . . .

I.

Napoved.

Nigred sedemstoinpeto,
Kar prišlo Rešenje sveto,
Z juga so prinesle ptice,
Brzokrile lastavice.
Langobardom gospodari
Aripert v Paviji stari,
Furlanijo pa zanj vodi
Ferdulf, Genovčan po rodi.

Lepa déžel langobardska,
Pa najlepša plan je gardska!
Garda staro je Benako.
Kje li jezero je táko
S toli sinjimi valovi,
S toli plodnimi bregovi?
Hej, benaška zlata vina,
Sočna smokev z Bardolina,
Iznadjezerskega hriba,
In benaška vkusna riba
In benaške ve citrone,
Vé citrone in limone —
Oj, benaški grički zlati,
Komu vi ste nepoznati?
Plodno jezero Benako,
Kje li jezero je táko?
Iz jezera tega teka
Belopolta Minčjo reka;
Kot jegulja hitra šine
Z brega v vodne globočine,
Prav takisto skače, bega
Minčjo reka izpod snega,
Snega jezera Benaka —
Kje nji reka je jednaka?
S klanca toči se v ravnice,
V zélene svetlé gorice,
Oj, gorice vinorodne
In ravnice bujnoplodne . . .

Tu že pomlad hitroskoka
 Cvet postilja; zarja poka.
 Dan se dela, krasen danek
 Danek kakor zlati sanek
 Ali kakor svet pravljichen,
 Dičen kot sam raj je mičen.
 Ali tod v ravnico teka
 Belopolta Minčjo reka!
 Šumno ji veselje javlja,
 Šumno mi gradič pozdravlja,
 Lep gradič na sivi skali,
 Na strmini ob obali.

Mož povodnji, mož prastari,
 V dnu brezdanjem gospodari.
 Biserna mu je palača,
 Varuje jo vodna kača,
 Kača kaljena pri vratih,
 Vrata so od škriči zlatih.
 Znotraj se iskré kristali
 In smaragdi in opali,
 Ribe so mu zveste sluge,
 Nje pošilja v daljne struge.
 Vode sinje umno vodi,
 Kakor sam za pravo sodi:
 Zdaj jih z bičem službe vadi,
 Zdaj valove rahlo gladi,
 Kakor že je dobre volje,
 Ali pa ga jeza kolje.

Minčjo reka vrè in dere,
 Silno vroč bregove pere;
 Mož povodnji se predrami,
 Mane si oči z rokami,
 S postelje, od bičja stkane,
 Kvišku na valove plane.
 Starec gleda in ugiblje,
 Kaj takó se reka ziblje . . .
 Misli starec, ne ugame;
 Bolj oči zaspane mane,
 Zdaj pa vidi grad na skali,

Na strmini ob obali:
Grajska hči stojf ob lini,
Zrè skoz lino po dolini.
Zarežf se stavec sivi,
Hudomušni, porogljivi,
In takó-le reko kara:
„Ha, takó, ti moja stara!
Vidiš grajsko hčer tam v lini,
Zročó doli po dolini;
Pa zató se meniš z vali,
O možitvi njeni, ka-li!
Ti razborna vsaj mi bodi,
V dóbi sivi mi ne zblodi!
Stara si kot zemlje skorja
In kot drobni pesek morja.
Pa je taka stvarca mala
Tebi glavo koj zmešala,
Ona stvarca od dekliča,
Od pozemskega črviča!
Za ljudmí ti vedno kimaš,
Vse človeške misli ímaš.
Pa saj vem: Z ljudmí ti hodiš,
In zató kot óni blodiš;
Blodijo pa zemski sini
Danes, kakor so v davnini.
Ali da povem s poetom
Modrijanom, ki pred letom
Peval je na mojem bregu —
Mož je bil že v samem snegu —
Vse na svetu se preminja
In s pozemskih tal izginja;
Menjajo se gore listi,
Človek pa je vedno tisti;
Kakeršen je mož bil prvi,
Tak je vsak njegove krvi.
Kar je prvi človek čutil,
Kar on mislil, kar on slutil,
Tisto misli, tisto sluti
Vsak zemljan, takisto čuti.
Te besede so resnične.
A da bodo bolj pravične,

Naj ta slova še pristavim
 In takó ti, starka, pravim:
 Ko je prvi človek sodil,
 V sodbah on je vedno blodil,
 In zemljan takisto sodi
 In takisto v sodbah blodi!

Mati Eva je blodila,
 Ko je rajša izgubila
 Raj kot jabolko piškavo:
 Laž imela je za pravo
 In blodila mi je bedna,
 Ker je bila radovedna.
 Blodijo še danes mamke,
 Stare mamke in pa samke,
 Blodijo pa žene bedne,
 Ker so toli radovedne.
 Káj ni blodna stara mamka,
 Stara tetka ali samka:
 Komaj da ji palec giblje,
 Tajno vender še ugiblje,
 Še ugiblje, zveze snuje,
 Mlade še zaroke kuje.
 Kdo vé, kaj takó k mladini
 Starkam silijo spomini?
 Menda ker najbolj zanima,
 To človeka, česar nima!
 Oh, mladost takó je lična
 Starcu kot pravljica mična:
 Sladke vzbuja mu spomine,
 Ž njimi dela mu skomine!

Taka tudi ti si, starka,
 Starka moja brez prevdarka:
 Za ljudmi ti zmiraj kimaš,
 Vse njih misli v glavi imaš!
 Kaj bi tebi gospodična,
 Grajska hčerka mlečnolična?
 Nikdar več takó ne hrumi,
 Nji v pozdrav mi več ne šumi!
 Rajši spal bi pod vodami,

Pa me takšen hrup predrami!
 No, storjeno je storjeno,
 Pa ti bodi oproščeno!
 Bil pa res sem náte jezen.
 In kakó ne: Káj bolezen
 Dolgotrajna mučna moja
 Nič ti ne napravlja znoja?
 Káj ne veš, kakó naduha,
 Rada spravi nas od kruha?
 Kaj brez mene bi počela,
 Da uniči smrt me bela?
 Kdo naj potlej tebe vodi?
 Kdo pravico tebi sodi?
 Kdo bi vale službe vadal,
 Kdo jih z roko milo gladil?
 Hahaha, to so norčije!“ —
 Starcu zdaj obraz zasije,
 Vale gladi ljubeznivo
 Pa jih tepe nagajivo.
 „Nič se me ne boj, saj vedno
 Rad imam te, vodo dedno!
 Prav je, da si me vzbudila,
 Zdaj me bo vsaj pokrepila
 Sveža sapica jutranja,
 Topla sapa pomladanja.
 Kar se tiče gospodične,
 One grajske mlečnolične,
 Pa priznavam drage volje
 Da nikjer ni lepše, bolje:
 V déžel glas gré njen deveto,
 Iz devete pa v deseto!
 Snubit hodijo plemiči,
 Vojvodiči in knežiči
 Trgat si hité cvetlico,
 To mladico krasotico!
 Nudijo ji doto zlato,
 Prožijo rokó bogato,
 Ali ona — kakor pride,
 Takšen snubec spet odide.
 Pa je že takó na sveti,
 Mladi svet lahkó pové ti:

Bolj kot se otresa deva,
 Bolj se zánjo vse ogreva!
 Prav takó je s to Blandino,
 Lepo grajsko signorino . . .
 Ali kaj ti pravim, stara:
 Mož povodnji te ne vara:
 Naj še lepše solnce sije,
 Venderle nekoč se skrije!
 Cvet Italije cvetoče,
 Solnce Lombardije vroče
 Pravijo Blandini pevci,
 Laški pevci gostosevci —
 Skoro bodo bolečine
 Peli bedne signorine!⁴

Vodnji mož napoveduje,
 Že napoved se zvršuje.

II.

Snubač.

 Grajska hči stoji pri lini
 In zre doli po nižini.
 Z line gleda po snubačih,
 Po domačih in inaçih.
 Vsako jutro tukaj gleda,
 Zraven nje stoji soseda;
 Je soseda njena dékla,
 Stara dojka, zvesta Tekla. —
 Grajska hči takó ji pravi,
 „Oj, raduj se moji slavi:
 Vidiš tamo v daljni dalji,
 V dalji kakor v sivi halji,
 Nekaj jasno se leskeče,
 V solnci jutranjem trepeče.
 Viteški so to nakiti,
 Ki blesté se v solnčnem sviti.
 Spet snubač gré nov z družino
 Snubit tvojo signorino.“

Ali pravi njena dekla,
Stara dojka, zvesta Tekla:
„To se motiš, signorina,
Moja gospica Blandina:
Niso viteški nakiti;
Svetijo se v solnčnem sviti
Pomladanje le cvetice,
Ki jih krijejo rosice.
Kaj še praviš, moja mila:
Da bi jaz se veselila,
Ker snubačev imaš mero
Preveliko na izbero?
Jaz ne bom se radovala,
Morda bodem še jokala:
Star gré meni rek po glavi,
Star rek, ki takó-le pravi:
Kdor okolo ognja hodi,
Hudo se ob njem osmodi.“ —
Zopet pravi ji Blandina,
Stare dekle signorina:
„Ti se motiš, moja dekla,
Stara dojka, zvesta Tekla:
Prav okó mi vidi čisto
Staro pač ne zrè takisto!
Ajmo, ajmo hitro doli
Čakat snubca na pomoli!“
Pravi, pak mi skoči doli
Čakat snubca na pomoli.

Pógled moj letí po sveti;
In kaj v sveti-mi je zreti?
Dober vid imate, mamke,
Dobre mamke in vé samke:
V srce vidite mladiču,
V dušo vidite dekliču,
V vse višine, v vse globine,
V vse daljine vid vam šine.
Ali časih vender stara
Mamka tudi se prevara!
To nam priča siva Tekla,
Grajske signorine dekla:

Ko je z lin stopila doli
 In je stala na pomoli,
 Čula kónj je peketanje,
 Čula je ostrog rožljanje,
 Pa prijela se za glavo
 In dejala: „Je že pravo:
 Res so viteški nakiti,
 Ki blesté se v solčnem sviti;
 Nov snubač gré spet z družino
 Snubit mojo signorino!“ — —
 Vodi, kdor peró zná moje,
 Da lepó popišem voje
 In orišem vam družino
 In snubačevo rodbino!
 Roka mi je prenespretna,
 Da opiše spremstva cvetna
 V zlatu, v srebru, v težki svili
 In v bagrenem dičnem krili;
 In peró je prerobato
 Za družino to bogato.
 To peró mi le zapiši,
 Da so v jasni grajski hiši
 Snubci zbrani imeniti,
 Imeniti, ponositi:
 Pršél Ferdulf vojevoda,
 Staroslavnega poroda,
 Iz furlanske vojvodine,
 Snubit je prišel Blandine.
 Pršél s svojimi je brati
 In s premnogimi še svati.

Še na konjih so sedeli,
 Pa so lepo jih vzprejeli
 Sluge grajskega gospoda.
 Sluge urnega so hoda:
 Privedó jih v dom prostrani,
 Čaka jih graščak v dvorani.
 Zraven stala je Blandina,
 Sama grajska signorina
 In lepó se priklanjala
 In jih k mizi posajala.

Dobro hišni oče znade,
 Kakšne lepe so navade:
 Gosta treba pogostiti
 In na njega zdravje piti.
 Slava tebi, hišni oča,
 Ti znaš posel vinotoča;
 Slava tebi, signorina,
 Gospodinja ti Blandina,
 Dobra res si gospodinja,
 Vredna biti vojvodinja!
 Ali reči moram nekaj:
 Da v nevarnost mi ne tekaj:
 Res je vojvoda krasen,
 Ali prav zató opasen;
 Slavo imaš, da sklonila
 Ni te še ljubezni sila.
 Če ti še je slave mari,
 Vojvode ne glej nikari,
 Vojvode ne glej po strani,
 Da ti srčeca ne rani!

Bili snubci so veseli
 In so že roké si meli:
 „Signorina je že naša,
 Oj, nevesta in pristaša.“
 Srčno so se veselili
 In v veselji se gostili.
 Pa naj poje drug kateri
 V lepih vrstah, v lepi meri,
 O pojedini sijajni,
 O dobroti njeni bajni!
 Laška vina, zlata vina,
 Kómu greste iz spomina?
 Snubci so se mi gostili,
 Pridno vina rujna pili.
 Ko so se pa nagostili
 In se vina že napili,
 Vstane ženinov mi družé,
 Družé ženinu je služé,
 Vstane družé, krog pogleda,
 Gladko steče mu beseda:

„To je rekel moj vojvoda
 Ferdulf slavnega poroda,
 Ki je vojvoda furlanski
 In patricius romanski
 In sorodnik mil vladarjev,
 Ki na mestu rimskih carjev
 Krono imajo železno
 In nosé jo modro, pezno
 V staroslavljeni Paviji;
 To je rekel v Furlaniji
 Zbranim svojim vitezovom,
 Frijulske zemljé sinovom:
 Deca moja, vitezovi,
 Slavnih dedov vi sinovi!
 Tam, kjer Minčjo reka teče,
 Tamkaj se gradič leskeče;
 V gradu pa živi orlica,
 Oj, orlica je devica;
 V srce me je ustrelila,
 Ustrelila in ranila!
 Deca moja, vitezovi,
 Slavnih dedov vi sinovi!
 Vi ste srčni, vi ste mladi,
 Vojne vi imate radi:
 Brze konjce osedlajmo
 In na vojsko se zravnajmo,
 Vojskovat se za orlico,
 Mojega srcá devico,
 Pa ne bomo se z orožjem,
 No se bomo z milotožjem,
 Z milotožjem in prošnjámi.
 Prošnje, te naj grédo z nami:
 Ni za žensko vojna sila,
 Zanja je beseda mila.
 Prošnja naj devico gane,
 Da zaceli srčne rane;
 Ona sama zná sceliti,
 Ki me znala je raniti.
 Táko vojsko mi vzdignimo
 In devico priborimo
 In privedimo nevesto,

Oj nevesto, v naše mesto! —
To je rekel moj vojvoda
Ferdulf, slavnega poroda.
Mi pa zbrani vitezovi,
Slavnih dedov mi sinovi,
Ž njim koj vzdignili smo vojno,
Vojno mirno in pokojno,
Priborit mu signorino
Slavno gospico Blandino.
Tu pogledjte korenjaka!
Ni več takega junaka
Ni po roci ni po slavi,
Tudi ne po modri glavi.
Jaz v gospodovem imeni,
Oče, dvigam glas iskreni:
Dajte svojo nam Blandino
Hčerko, krasno signorino!“

Vstane oče, hišni oče,
Govori besede vroče:
„Kaj naj pravi oče stari?
Blagost hčerke mi je mari;
Hvala tebi, vojevoda,
Hvala, svetla vam gospoda,
Da ste sèm se potrudili,
Potrudili, hčer snubili.
Meni je snubač po godi,
To pa izrečeno bodi:
Res ga ni več korenjaka,
Ni več takega junaka
Ni po roci, ni po slavi,
Tudi ne po modri glavi,
A po moji stari veri
Prava sreča se ne meri
Ni po roci ni po slavi,
Ni po viteški postavi,
Tudi ne po glavi trezni,
Meri pa se po ljubezni.
Torej vprašajte Blandino,
Milo mojo hčer jedino,
More li nam to razkriti,

Da bi htela ga ljubiti,
Da bi htela ž njim živeti,
Ž njim živeti in umreti?"

Vstane ženinov spet družę,
Ženinu je zvesti služe,
Vstane družę, krog pogleda,
Gladko steče mu beseda:
„Cvet Italije cvetoče,
Solnce Lombardije vroče!
Kaj te prosimo, Blandina,
Slavnoznana signorina:
Naj tvoj cvet pri nas zdaj klije,
Bodi solnce Furlanije.
Bodi Ferdulfu nevesta,
Bodi njemu žena zvesta!"

Da zdaj vidite Blandino,
Lepo grajsko signorino!
Rožice ni toli krasne,
Zvezdice ni take jasne,
Kakor v tem je bila času
Signorina v svojem krasu.
Vse je gledalo lepoto
Z bajno, čarobno tihoto.
Ona pa je nepremično,
Nepremično, kipu slično
Zrla v ženinovo sliko,
V to lepoto vseh moških diko;
Kakor bi imela sanje.
Ko pa jo vzbudi vprašanje:
Ali htela bi z vojvodo
Svojo združiti usodo?
Vid povesi in rdečica
Živa ji oblije lica;
Iz oči pa ji že gleda
Plahost in deviška zmeda.
Signorina moja zala,
Kaj me nisi poslušala:
Vojvode ne glej po strani,
Da ti srčeca ne rani?

Že je tebe osvojila
 Čarobna ljubezni sila! . . .
 Ali zdajci se obrne,
 Nje oholost se ji vrne;
 Brž duhá v odgovor zbira,
 Ko po svatih se ozira;
 Nje besede so bahate.
 Ko bogate gleda svate:
 „Hvala tebi, vojevoda,
 Hvala, svetla vam gospoda,
 Da ste sèm se potrudili
 In ste mene zasnubili!
 To pa vam odkrito bodi:
 Snubec bil bi mi po godi:
 Ni ga res več korenjaka,
 Ni ga takega junaka
 Po lepoti in postavi,
 Ali, ali kje po slavi!
 Kje si slavo je pridobil,
 Kje sovraga ugonobil
 Ali pa zaplenil plena
 Iz sovražnega plemena,
 Kakor delajo to carji
 In sloveči vsi vladarji?
 Kaj je znano o vojvodi?
 Pevec mnog v deželo hodi,
 O junakih slavnih poje,
 Poje znoje njih in boje,
 Kako so se mi borili,
 Kakšno zmago pridobili.
 Mnoga čula sem imena
 Slavljena in pa češčena,
 A Ferdulfovega nésem!
 Kje li ga opeva pesem?
 Kaj je znano o vojvodi?
 Da je Genovčan po rodi,
 Da lombardski on vazal je,
 Da Furlansko njemu dal je
 Rajni kralj naš Kunibertus,
 Da trpi ga Aripertus.
 To je vse, kar o njem slove,

Pesem ga nikjer ne zove!
 Jaz pa sem takó sklenila,
 Da se ž njim ne bom možila,
 Čegar plemenite glave
 Ne obdeva venec slave!
 Kaj ti pravim, vojevoda?
 Imenitnega si roda,
 Ali slaven nisi! Glavo
 Prej ovenčaj z bojno slavo!
 Ko si ž njo se sam odičil,
 In sovraga sam uničil
 Ali pa zaplenil plena
 Iz sovražnega plemena —
 Potlej semkaj se vrnite,
 Me nevesto odvedite!“

III.

Svèt.

 o Blondina je izrekla
 In v stanico svojo stekla,
 Snubci pa so kár obstali
 In pri sebi premišljali.
 Niso dolgo tako stali,
 Niso dolgo premišljali:
 Vljudno so se poklonili
 Pa so konjce zapodili
 Tja na izhod v domačijo,
 Tjakaj v lepo Furlanijo,
 Kjer stoji njih grad glaviti,
 Grad glaviti, ponositi;
 Forum Julii se zove,
 Daleč na okolo slove.
 Niso prej se oddehnili,
 Niso prej si odpočili,
 Kot na klopici domači
 In v domačem naslanjači.
 Ko so se pa oddehnili
 In od pota se spočili,

Hudo jim je v glavi vrelo
 Signorine slovo smelo.
 Slovo bilo je žaljivo,
 Ali ne do cela krivo:
 Res je Ferdulf vojevoda
 Imenitnega poroda,
 Ali v pesmi nič ne slove,
 Pesem ga nikjer ne zove.
 Svoje slave nima. S slavo
 Kje si je ovenčal glavo?
 Ni še slave si pridobil,
 Ni sovraga ugonobil
 Ali pa zaplenil plena
 Iz sovražnega plemena,
 Kakor delajo to carji
 In sloveči vsi vladarji . . .
 Hodi v sobi vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda,
 Kakor bi ga bil poparil
 In ga z batom kdo udaril.
 Misli mu je polna glava,
 A nobena mu ni prava;
 Težko stopa in ugiblje,
 Ves razburjen z glavo ziblje.

Hildebrand je najstarejši,
 Najstarejši, najmodrejši;
 Hildebrand to pravi slovo,
 Modro slovo je njegovo:
 „Na tem vrtu, božjem svetu
 Cvetka mnoga še je v cvetu.
 Pa pustimo signorino,
 To prevzetnico Blandino!
 Naj se dèkle prevzetuje,
 A prevzetnost se kaznuje,
 Če na nji ne, na otrokih,
 Če ne précej, pa v obrokih.
 Pojdite iskat neveste,
 Prav je, kamorkoli greste!
 In najsl je dèkle revno.
 Bodi, da je le pohlevno

In ponižno in pa pridno,
 Zraven modro in previdno.
 Hvala Bógu na nebesih!
 Mnogo listja na drevesih,
 Mnogo je cvetic na polji,
 Izberimo si po volji,
 Lahko branje je vojvodi!
 Tako moja glava sodi.“

Moder stavec, modro slovo
 Bilo tako je njegovo,
 Toda niso ga slušali,
 Ampak rajši so pristali
 Arnulfovi lahki glavi,
 Ki jim te besede pravi:
 „Hildebrand je sicer moder,
 A ljubezni še nikoder
 Ni okusil sladke zmede,
 Naj le zopet mirno sede!
 Jaz bi dvojil, če sploh ima
 Kaj srcá, saj ne zanima
 Duše mlade ga razvnetje;
 Všeč mu naše ni početje,
 Po ljubezni on ne vpraša —
 Kaj ljubezen njemu naša!
 Kdor pa vé, kaj je ljubezen,
 Sladka, grenka ta bolezen,
 Vé, da zna jo zaceliti
 Le, kdor znal jo je vzročiti!
 Mnogo se je poskušalo,
 Vse, kakó li bi se dalo
 Zaceliti to bolezen,
 To bolezen in ljubezen.
 Niso mogli je drugače,
 Pa poslali so snubače;
 Ti pa zvezo so sklenili,
 Koj bolezen zacelili.
 Tudi mi smo že snubače,
 Ker le-tó ne gré drugače,
 K nji poslali, ki storila
 Ali pa je uročila

Vojevodi to bolezen,
 To bolezen in ljubezen.
 Ni odrekla nam do cela,
 Nekaj le si je želela;
 Ustrezimo ji, pa naša
 Bo nevesta in pristaša!
 Bože moj, kakovo slovo
 Hildebrandovo je ovo!
 Kaj bi htelo dèkle revno,
 Dèkle revno in pohlevno!
 Naša mila gospodinja,
 Naša mati vojvodinja
 Mora biti plemenita,
 Ponosita in glavita!
 In za vse to je Blandina,
 Slavnoznana signorina.
 Ajmo, vojsko naredimo
 Pa si slave pridobimo,
 Potlej pa kàr po nevesto,
 Signorino lepo zvesto!“

Arnulfu je obveljalo.
 Glasno mu izrekel hvalo
 Ferdulf je za tako slovo,
 Za gorečnost to njegovo.
 Ali kaj je zdaj storiti?
 Kakšno slavo pridobiti?
 Hodi v sobi vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda,
 Misli mu je polna glava,
 A nobena mu ni prava;
 Teško hodi in ugiblje,
 Ves zamišljen z glavo ziblje.

Zvite so Furlani glave,
 Nimajo zastonj te slave.
 Hitro Adalvin zdaj vstane
 In veselo roke mane,
 Svetijo oči mu žive
 Kot oči volkulje sive.
 Kadar se na plen napravlja

In nogé že v skok nastavlja.
 Pravi Adalvin to slovo,
 Zvito slovo je njegovo:
 „Glave si ne ubijajmo,
 Kâr na vojsko se zravnajmo!
 Bog nebeški, dobri oče:
 On skrbi za svoje vroče —
 Kaj do skrbi nam in bede!
 Bog nam dal je za sosede
 Na izhodu tam Slovence,
 Te mrtvaške tožne sence!
 So Slovenci ljudstvo revno
 In vse mirno in pohlevno
 Kakor božji volec v grivi,
 Kakor jagnjiček na njivi.
 Njih orožje je oralo,
 Orožarna pa je tnalo,
 Kjer se vadijo za vojno,
 Oj, za vojno, jim dostojno,
 Za poljé, kjer vidiš žito,
 Žito, vojsko ponosito!
 Vidite zdaj naše bede,
 Ko imamo te sosede
 Tu v bližini, tu za Sočo,
 Reko jaderno deročo.
 Naše slave ti Slovenci
 Mastne žrtve so prvenci.
 Ajte, kar po njih udrimo
 In njih déžel osvojimo;
 To ovenča našo glavo
 Z neizbrisno, večno slavo.
 Potlej konjce osedlajmo,
 Po nevesto odjahajmo!“

Resno pravi te besede,
 Še resneje zopet sede.
 Šum se dvigne po dvorani,
 Pohvalé ga vsi dvorjani.

Ali vstane vojevoda:
 „Ne takó mi, vi gospoda!

Nič moči ne precenjajte
 In nikar ne zametujte
 Mi slovenskega mejaša.
 Zlâ bi vojna bila naša!
 Rod je óni mnogobrojen,
 Mnogobrojen, nas dostojen.
 Res na videz je pohleven,
 Pa je tudi národ gneven.
 Dosti so prizadejali
 Našim dedom, dosti dali
 Trdega jim opravila.
 Silna so Slovenci sila,
 Ko moči spoznajo svoje
 In vzbučijo bučne roje
 Za pepélišče očino
 Za besedo materino!
 Ali to naj vas ne plaši,
 Saj zaupam lesti vaši!
 Vi drugovi moji zvesti,
 Kdo li vešč je taki lesti,
 Da Slovence preslepimo,
 V pésti svoje jih dobimo?*

Zvite so Furlani glave,
 Nimajo zastonj te slave.
 Reče Viland: „Kaj storimo?
 Ajmo, list jim bel pošljimo,
 Naj k nam pridejo na gosti,
 Ko radosti bode dosti.
 To pa zgôdi se o kresi,
 Ko se božji dan obesi,
 Ko prirejamo gostije,
 Kjer na čast se kresu pije.
 Kaj živeli bi v prepiru,
 Žijmo rajši v lepem miru!
 Pridite pa vsi boljarji
 In družinski gospodarji,
 Da prestane stara jeza
 In potrdi se zaveza.
 So Slovenci še preprosti,
 Précej k nam dospó na gosti,

Mi pa že kakó storimo,
 Da prepire zanetimo;
 Saj po glavi svoji zdravi
 Národ sluje naš lokavi!
 Ko zavrè jim kri od srda,
 Pest udari naša trda,
 Potlej znaj kmet, da Furlani
 Trgajo mesó kot vrani!
 Prav vse takrat pokoljimo,
 Vse na óni svet pošljimo.
 Ko poslali smo gospode,
 Národ ves naš suženj bode;
 Pohitimo v njih deželo,
 Naše bodi zadnje selo!
 Potlej konjce osedlajmo,
 Po nevesto odjahajmo.“

Šum se dvigne po dvorani,
 Pohvalé ga vsi dvorjani.
 Vsak načrt le-ta pozdravlja,
 Hildebrand le se ustavlja:
 „Táko delo je zakotno
 In za viteze sramotno;
 Ž njim se bomo le grdili
 In črnili, ne slavili.“

Ali starca kdo posluša?
 Vsakdo se ob njem poskuša:
 V vojski pravo je drugače,
 V nji dopustne so zvijače.
 Vse bo videz tak imelo,
 Da je to slovensko delo,
 Da Slovenci so začeli
 In nalašč prepire vneli . . .
 Ferdulf pošlje po pisarja
 In mu pismo progovarja:

„Langobardski vojevoda,
 Ferdulf, slavnega poroda,
 Ki smo vojvoda furlanski
 In patricius romanski

In sorodnik mil vladarjev,
 Ki na mestu rimskih carjev
 Krono imajo železno
 In kraljujejo ž njo pezno
 V staroslavljeni Paviji,
 Mi s prestola v Furlaniji
 Pišemo vam bele liste,
 Pišemo iz duše čiste:
 Bog vas hrani bridke bede,
 Vas, slovenske nam sosede!
 Letos in uprav o kresi,
 Ko se božji dan obesi,
 Priredimo mi gostije,
 Kjer na čast se kresu pije.
 Pridite tačas k nam v gosti,
 Ko radosti bode dosti.
 Kaj živeli bi v prepiru,
 Žijmo rajši v lepem miru,
 Da prestane stara jeza
 In potrdi se zaveza.
 Pridite pa vsi boljarji
 In družinski gospodarji!
 Ferdulf to vam poročuje,
 V stolni grad vas pričakuje;
 Forum Julii se zove,
 Daleč na okolo slove. "

Pismo to pisar napisal
 In ga z lepo barvo vrisal,
 Ferdulf pa si sle izbere,
 Pošlje jih, kjer Soča dere;
 Bili sli so vitezovi,
 Da slovenski bi sinovi
 Lože in tembolj verjeli,
 V zanke lože se ujeli.

Ferdulf pa še drug list spiše,
 Svojeročno ga nariše:
 Pismo spiše signorini,
 Svoji miljeni Blandini:
 „Oj, napravljaj hitro balo

Prav bogato in pa zalo;
Skoro okrog moje glave
Zaiskrí se venec slave!

IV.

Slovenci.

lesu črnem volk zavija,
In po tleh se plazi zmija;
V dolu se pa ovca pase.
Ni to volk, ki v šumi vzrase,
In ni kača to, ki v lazi
V travi se zeleni plazi:
So Furlani volk in kača,
Volk in kača strupenača;
A Slovenci so ovčice,
Oj, pohlevne te dušice,
Pa pretí jim volk in kača:
Glad furlanski in zvijača!
Kdo Slovence zdaj zaščiti,
Ko preté Furlani zviti?
Milo jokajo se Vile,
Ker so prišle take sile
Na Slovence, njih sinove;
Tožne le imajo dneve.

Pase jagnje se po trati,
Paše nihče mu ne krati,
Lepo rase in redí se
In plodí se in množí se.
Kočarili so in pasli
Dedje naši leporasli
Tamo daleč po ravnica
In planicah zelenicah,
Še naprej, kjer Dunav teče,
Tam, kjer Volga zemlje seče.
Volga matuška se zove,
Daleč na okolo slove:
Zibala je v davnih dnovih

Kakor v nečkah na valovih
 Vse Slovene starodavne,
 Oj, očete naše slavne!
 Ljubijo jo vsi Sloveni,
 Kakor mamko vsak jo ceni.
 Tam Sloveni prebivali,
 Danovali, nočevali;
 Lepo so se mi redili
 In plodili in množili.
 Pa pritisnili od zadi
 Divjih ljudstev so napadi.
 In sedaj so se ločili —
 Da bi nikdar se ne bili!
 Bili so odslej Sloveni
 Bratje le si po imeni.
 Na zapad so njih družine
 Daleč šle od domovine;
 Ločene so bratov steze.
 Moč prestane, kjer ni zveze:
 Sosed jih sovražno gleda,
 Joj, pretí jim silna beda,
 Tujim silam prepuščena
 Pojedina so plemena.

Pleme pa Slovencev bedno,
 Najbolj je sočutja vredno:
 Za hrbtóm so jim Avari,
 Spred Lombardi in Bavari.
 Komaj gré jim Ober s poti,
 Že se drug jih sosed loti!
 Kdo bi vzmogel tako breme?
 Prišlo je slovensko pleme
 Jedno tja do sinje Soče,
 Čeznjo bilo ni mogoče
 Domé v dolu so zgradili
 In se zložno nastanili.
 Mirno hteli so živeti
 In ob čedah mirno bdeti.
 Pa sosedje njih Furlani
 Niso bili jim udani:
 Sèm čez Sočo so hodili

In plenili in morili;
 Žita njih so želi, meli,
 Plod jemali, komaj zreli,
 In se s plenom povrnili . . .
 Bodi miren v taki sili,
 Trpi, ko te srd prešinja,
 Ko izginja ti blaginja!
 Res sta vedno tiste nravi
 Božji volek, jagnje v travi,
 A Slovencev čud se mila
 V hudo je izpremenila;
 S klinom klin se pač izbija,
 S krvco rdečo krvopija.
 I Slovenci so hodili
 Preko Soče in plenili,
 Bili kot Furlani smeli,
 Žita njih so želi, meli.
 Bili vedni so poboji
 In vsakdanji nepokoji.
 Odpočili so si malo,
 Spet prijeli za oralo,
 Ko je Samo bil junaški
 Varuh proti sili laški.
 Ko pa legel je v gomilo,
 Vse kot prej je zopet bilo:
 Obnovili so se boji
 In nekdanji nepokoji,
 Za Slovence časih srečni
 Ali tudi nepovšečni!
 Kómu li ni znano leto
 Šeststoinšedemdeseto,
 Ko je Vektari furlanski
 V jedni bitki dopoldanski
 Stolkel silno jih število,
 Stolkel v zêleno gomilo!

Pa nebesom bodi hvala!
 Mirnejše so čase dala:
 Mir Slovenci so imeli
 Pred furlanskimi krdeli.
 V miru so se popravljali

In spet čvrsto razvijali. —
 Zlâ grozí jim zdaj usoda:
 Nanje Ferdulf vojevoda
 Kakor volk se je odpravil,
 Da bi se pri njih proslavil;
 K njim se plazi kakor kača,
 Lest ga spremlja in zvijača.

Stoja, stoja kmetsko selo,
 Z griča beli se v deželo;
 Bistrica se selo zove,
 Daleč na okolo slove;
 Nad tem selom je gradišče,
 Staro ljudsko shajališče.

Pismo drobno je dospelo
 V to prijazno selo belo,
 Pismo drobno z naznanili
 In zavédnimi vabili.
 Nesli so je vitezovi,
 Frijulske zemljé sinovi.

Pade jastreb med golobe!
 Gledi žalostne podobe,
 To živalce mi grčijo
 In na varen kraj letijo.
 Pali v zemljo sli so Lahi,
 Kmetje so golobci plahi:
 Strah in plah njih src se loti,
 Že naprej jim gredo s poti.
 Česa išče tujec todi?
 Vektari jim v glavi blodi
 In furlanski bojni lazi,
 Kjer jih je pobil v porazi.
 Pa prijazni so poslanci,
 Kakor da so stari znanci;
 S komer so se srečevali,
 Lepo so ga pozdravljali,
 Pak šli mirno na gradišče,
 Staro kmetsko shajališče.
 Glas se je okrog raznesel,

Kot bi veter ga raztresel:
 Sli furlanski so dospeli!
 Kmetje komaj glas prejeli,
 Ti pustili so oralo,
 Oni brano, óni tnaló,
 Pa hiteli na gradišče,
 Staro svoje shajališče.
 Ko pa v goro so hiteli,
 Žalne misli so imeli.

Oj, pozdravljeno gradišče,
 Shajališče, zavetišče,
 Ti slovenska akropola
 Tam na griči iznad dola!
 Ti Slovencu kraj si prvi,
 Drag do zadnje kaplje krvi.
 V sleharno posvetovanje,
 V sejo ali zborovanje
 Ti slovenske kmete družiš.
 Ali še drugače služiš:
 Zaslón ti si kmetóm varen,
 Ko privrè oblak soparen,
 Ko privrè sovrag v deželo
 In v poslednje kmetsko selo,
 Sila prikipí do vrha,
 Meč ob tebi on si skrha:
 Stene tvoje so bodeče,
 Oj, bodeče in moreče,
 In pred tvojimi okopi
 Meči so sovražni topi.
 Váte pribežé rojaki,
 Ženske, deca in možaki,
 Branijo se zmagovito,
 Tujca zapodé srdito.
 Zdravo bodi, oj, gradišče,
 Ti slovensko zavetišče!
 Bog zanesi, da ne bilo
 Prenóčišče bi nemilo!

Živo bilo je gradišče,
 Kot spomladi je mravljišče.

Sli na griči so postali,
Z brzih konjcev poskakali.
Zbrali so se tam boljarji
In družinski gospodarji
In premnogi drugi kmeti
In mladeniči razvneti.
Kmetje so v okrogu stali
In so se spogledovali:
„So glasovi li veseli,
Ki nam sli jih bodo deli?“
Hudo so pričakovali,
Česa bi se nadejali:
Vrani so le črni vrani,
In Furlani so Furlani!
So obrazi jim bledeli:
Kaj, če zopet bi zapeli
Po ozemlji bobni bojni,
Bobni bojni v borbi zdvojni! . . .

A drugačni so mladiči,
Oj, slovenski sokoliči:
Lahom gledali so v óči,
Pógleda ne odmičóči.
Zraven gledali so loke,
Bistre loke, tulce sloke,
Anti: „Tujec, le pogledi,
Kakšen je naš tulec v sredi:
On ima jezične hčere,
Hčeram ni njegovim mere;
Ako hočeš, omožimo
Hčere té in poročimo
Z lokom bistrim; dej, če hočeš,
Pir bo to, da kàr zastočeš
In se zgrudiš na zemljico
In izdahneš nam dušico!“

A prijazni so poslanci,
Kakor da so stari znanci!
S kmeti so se rokovali
In se sladko jim smehljali.
Pa Slovenci so le plahi,

Verni se ne zdé jim Lahí!
 Sol in hleb so jim darili
 In lepó jih pogostili,
 Kakor je navada davna,
 Tujcem vsem jednakopravna:
 Vsak dobí solí in hleba,
 Kolikor mu je potreba;
 Potlej šele gosta vpraša
 Gospodar, kaj mu prinaša.
 Sli pa list so jim kazali
 In v roké ga jim dajali.
 Ljubi Bog, zdaj glej nadlogo,
 Na Slovencih glej marogo:
 Nihče ga ni znal prebrati.
 Oj, slovenska tožna mati!
 Kaj porečejo Furlani,
 Kakšni oni so pagani!
 Kaj jim hočejo dejati?
 Še ne znajo pisma brati.
 Pač poznajo svoje reze
 In pa čaravne poteze,
 Da rotijo ž njimi boze
 V časih straha ali groze,
 A latinskega pisanja
 Ne umejo, ne čitanja.
 Zdaj Slovenci so vsi rdeli,
 Od sramote vsi nemeli.
 A poslanci vitezovi
 Vljudnih dedov so sinovi,
 So prijazni, preprijazni,
 Vse jim preženó bojazni:
 List so jim samí prebrali,
 Kmetje pa so poslušali,
 Pazno bralca so sledili
 In sledeč so se čudili.
 Ko pa konec so začuli,
 Glasni vzkliki so se vsuli,
 Glasni vzkliki in veseli.
 Zdaj Slovenci so začeli
 Bolj natanko vpraševati,
 Drobneje pozvedovati.

Sli so vse jim razložili
In lepó jim besedili;
Sladko njih je jezik tekel,
Dokler ni se sod izrekel,
Da dospè na gostovanje,
Na njih kresno godovanje.

V.

Dobrorad.

 Razplakale so se Vile:
Oj, že gredo črne sile
Na Slovence, ljube sine.
Skoro jim imé premine . . .

Ali hvala bodi Bogu
Tamkaj gori v višnjem krogu,
V višnjem krogu na nebesi,
Kjer gorijo večni kresi!
To kresovi so modrosti
In vednosti in kreposti;
On pravico le spoštuje,
A krivico uničuje
In razdira spletke zlobnih
In naklepe zle hudobnih.
Večna bodi hvala Bogu
V nebeščanov svetlem krogu!
On je strl furlanske spletke,
Razozlal njih zagonetke.
Poveličal je pravico,
Kaznoval pa je krivico!

So Slovenci obljubili
Biti Lahom gostje mili,
Priti na njih gostovanje,
Lepo kresno godovanje.
Sli pa so roké si meli:
„Skoro bomo vas zajeli!“

Nekaj dni je že minilo,
 Ko se to je dogodilo.
 Minil prvi, minil drugi,
 Hitro kakor voda v strugi:
 So Slovenci praznovali
 In s poslanci pirovali.
 Tudi tretji dan je sinil,
 In ko sinil, že izginil;
 Sle so tâčas izpremljali
 In lepó se poslavljali.
 Dan napočil je četrti:
 So Slovenci kakor krti
 V trudno se zarili delo
 In si delali odelo
 Za furlansko gostovanje,
 Lepo kresno godovanje.
 Peti dan se je zgodilo,
 Da na gori je zvonilo,
 Tam na lepi Sveti Gori,
 Précej ob jutranji zori.

Oj, ti lepa Sveta Gora,
 Naše vere svetla zora!
 Kam imé me nese tvoje?
 Nese dušo mojo v boje,
 V dolge boje in krvave,
 V boje polne rajske slave,
 Slave rajske in premage,
 Strte vidim črne vrage . . .
 Bog podéli mi nebesni,
 Moč naklôni moji pesni,
 Da opiše vredno boje
 In neštete óne roje,
 Ki popevali so psalme,
 Prejemaje svetle palme
 Mučeništva od krvnikov,
 Svete roje mučenikov! . . .
 Pa kdo bi opisal boje
 In neštete óne roje
 Slavnih Kristovih vojakov,
 Oj, junakov vseh junakov!

To le prosim, Bog nebesni,
 Moč naklôni moji pesni
 Da opiše dva junaka,
 Kristova oba vojaka,
 Ki sta tod se vojevala,
 Sveto vero zasejala,
 Mohorja in Fortunata,
 V carstvu božjem sveta brata!
 Prej pa še besedo pravo
 Marku naj dobim na slavo!

Ko se je pisalo leto
 Tretjeinošestdeseto,
 Sveti Peter tam iz Rima,
 Ki nebeške ključe ima,
 Pošlje Marka v Akvilejo,
 Na krščanske vere mejo.
 Bil je Marka Petru družo,
 Veron družo in pa služo.
 Sveti Peter pa je skala,
 Ki ne bo se omajala.
 Pa je Peter Marku velel:
 „Evo, kar si vedno želel,
 Evangelij dajem tebi,
 Vedno nosi ga pri sebi
 In mi pojdi v Akvilejo
 In če moreš, še v Celejo!
 Krivoverci tam živijo,
 Za malike mi gorijo.
 Evangelij jim izpričaj,
 S čudeži ga povelčaj!“

Marka se Bogú izročil
 In se je od Petra ločil
 Pa šel v mesto Akvilejo,
 Ni pa mogel še v Celejo.
 Bilo akvilejsko mesto
 Vsem malikom davnim zvesto;
 Bilo je tačas veliko,
 Rimskemu cesarstvu v diko;
 Kje mu bilo je jednako?

Ali danes ni več táko! . . .
 Marka blagovest je znanil
 In napadov zlih jo branil
 In jo s čudi izpričaval
 In jo slavno povzdigaval.
 Ko pa je ostavil mesto,
 Kristovi že veri zvesto,
 Za naslednika je molil.
 Bog mu sam ga je izvolil:
 Sveti Mohor bil naslednik,
 Svete vere propovednik.
 Sveti Mohor, ti buditelj,
 Ti gojitelj in učitelj,
 Po krajéh si naših hodil
 In v nebesa ljudstva vodil,
 Naj glasí se tebi slava
 Od Ogleja do Triglava,
 Tebi in pa Fortunatu,
 V razširjanji vere bratu!
 Kar sta vidva vse storila,
 Temu mere ni, števila.
 Odpravljala sta malike
 In njih davne žrtvenike;
 Vero pravo sta učila
 In ljudi k Bogú vodila.
 Ni bilà več Akvileja
 Kristovih naukov meja,
 No krščanske vere reja.
 To nam priča Doroteja,
 Evfemija, Kristu dekla,
 In Erazma in pa Tekla,
 Akvilejske te device
 Mučenice in svetnice,
 Ki so za nebeško slavo
 Položile mlado glavo
 Krvoločnemu trinogu,
 Kot neveste, zveste Bogu.
 Vama bile so učenke
 Te mladenke, te mučenke!
 Dalje že iz Akvileje
 Sveta vera srca greje:

Dalmatincem, Ilirjanom,
 Japodom in Noričanom,
 Vsem zdaj sveta vera sveti,
 Dvojica jo sveta neti.
 Tudi tjakaj gor ob Soči,
 Reki jaderno deroči,
 Razposlala sta učencev,
 Veri pridobit gojencev.
 Verno ljudstvo bilo todi.
 Ljudstvo k njim kaj rado hodi:
 Skoro so iz zemlje vstale
 Cerkve božje, lepe, zale.
 Ali zlo je, da na sveti
 Mora dobra stvar trpeti.
 In trpeli so kristjani,
 Ko so trli jih pagani.
 Cerkve so jim razdevali,
 Rušili in sežigali.
 Kje pač bi sedaj kristjani
 Bili sami v Bogu zbrani? —
 Dviga se nad Sočo gora,
 Ondu sveti vere zora,
 Vera ta pa je visoka
 Do nebesnega oboka,
 Saj v nebesih Jezus biva
 In to vero v svet razliva.
 Na to goro so hodili
 In le-tu Bogá molili
 Svete vere vsi pristaši,
 Tu na dušni bili paši.
 Prvim vernim katakombe
 Varne bile so zaslombe,
 Gora bila ta kristjanom
 Zaslon varen pred paganom.
 Zvonček je duhovnik rabil,
 V goro jih je z zvončkom vabil,
 Ki je visel nad pečino
 In se daleč čul v dolino,
 Zbiral v goro je kristjane,
 Pri obredih božjih zbrane.
 Moč imela gora čudno:

Pridno je in neutrudno
 Ljudstvo na goró hitelo,
 Kjer izviralo je vrelo,
 Lepo vrelo svete vere
 In pa čudežev brez mere.
 Ljudstvo pravoverno vneto
 Goro zvalo je le Sveto.
 Pa so prišli drugi časi,
 Drugi časi, drugi glasi.
 Tuja ljudstva prišumela.
 Ljudstva z jutra so hitela
 In se na zapad selila,
 Stara ljudstva zamenila.
 Gora pa je vedno stala
 In se Sveta Gora zvala,
 Šlo je to imé od roda
 Pa do rođa, kot usoda.
 Ni pa v gori zvon več rabil,
 Ni več ljudstva v goro vabil,
 Huda sapa le igrala
 Ž njim se je in ga majala . . .

Sèm Slovenci so dospeli,
 V starih vražah še živeli.
 Kadar zvonček so zaznali,
 Od strahú so vztrepetali:
 Jago-Burjo so prosili
 In so k Štribogu molili,
 Naj jim blago prizanese,
 Ukrotí pogubne bese!
 Mislili so, da na gori,
 Sedež besu je in Mori.
 Pa kaj pravim: Sveta Gora,
 Prave vere boš jim zora!
 Príšel mož je preko meje,
 Morda prav iz Akvileje,
 Prišel sèm v slovenska sela,
 Črna je imel odela;
 Nihče mu ni znal imena,
 Nihče vedel mu kolena.
 Sam pa ni se zval drugače

Nego Kristov pomagače.
 Vero Kristovo je znanil
 In jo neustrašno branil
 Proti Triglavu, Daždbogu,
 Proti Ladi in Svarogu,
 A le redki, nekateri
 Novi so verjeli veri,
 Ljudstvo še je zaslepelo
 Mreno na očéh imelo.
 Niso rož na pot mu stlali,
 S trnjem so jo pregrinjali.
 Svetec pa ni bal se boja
 In ne truda in ne znoja:
 Hodil je od sela v selo,
 Da prekrsti vso deželo.
 Ko so leta ga sklonila
 In mu starost oprtila
 In odreklo mu koleno,
 Šel je starček v gorsko steno
 Na visoko Sveto Goro,
 Znanit jim od tam pokoro.
 Oj, od dela ni odnehal,
 Da se ni bil že upehal:
 Zvonček mu je zopet rabil:
 Vernike je v goro vabil
 In učil nauke resne,
 Lajšal dušne in telesne
 Národu je težke boli
 Daleč, daleč na okoli . . .
 S tem zmagnuješ, sveta vera,
 Da krotkosti ni ti mera;
 Nimaš mere v potrpljenji
 In v junaškem ne borenji!
 Vsi so starčka spoštovali
 In ga zvesto poslušali.
 Delal iz rastlin je leke,
 Delal tudi lek za veke:
 Dušne in telesne paše
 Čakale so tam pristaše.
 Ne samó pristaš, no tudi
 Nejevernik se potrudi

V goro: svetec ne odreka
Svojega nikomur leka.
Šel je sloves o tem moži
Daleč kot o gorski roži,
Ki izleči bolečine,
Da bolezen zdajci mine.
Dobrorad dadó mu íme,
In to íme se ga prime.
Vsi so starčka spoštovali,
Spoštovali, blagrovali.
Kadar pa je sam káj rabil,
Z zvončkom jih je v goro vabil,
Verniki pa so hiteli,
Tolpoma do njega vreli.

Slava tebi, Bogec mili,
Ti pomagaš v vsaki sili,
Dal Slovencem si svetnika,
Oj, svetnika in rešnika.
Ta slovenski rod obrani,
Ko preté z lažjó Furlani.
S staroslavne Svete Gore
Luč se blesti zlate zore . . .

Peti dan se je zgodilo,
Da na Gori je zvonilo.
Verniki so tja hiteli,
Tolpoma so v goro vreli.
Dolgo že ni zvončka rabil
Starček, ni jih k sebi vabil;
Kaj li takega naznani
Starček danes tolpi zbrani?
„Verne moje vé dušice,
Pojdite vé past ovčice,
Sèm velite pa boljarjem
In družinskim gospodarjem!“

Glas je šel po vsi dolini:
Dobrorad tam gor v pečini
Kliče k sebi vse boljarje
In družinske gospodarje.

Čudom so se vsi čudili,
 Zvedeti se vsi trudili,
 Kaj li hotel bi boljarjem
 In družinskim gospodarjem.
 „Ali je pripravil lekov
 Ali pa koristnih rekov?“
 To so kmetje govorili,
 Ko korak so v hrib spešili.
 Že so stali na pečini;
 Dobrorad je stal v sredini.
 Še neverniki so bili,
 Pa so vendar vrat sklonili.
 Zdaj pogledi Dobrorada:
 Srébrna ga diči brada;
 Kakšna so njegova lica —
 Lica sama so sušica
 Od prebitega trpljenja,
 Od trpljenja in borenja!
 Kakšno je njegovo čelo,
 Vse zgubančeno in velo —
 Ali vendar plemenito
 In junaško ponosito!
 Gledi še oči njegove —
 To oči so sokolove!
 Stal je Dobrorad na sredi
 Kot pastire v svoji čedi,
 In oči so bistro zrle
 Na slovenske sine vrle.
 „Zdravi, dični mi boljarji
 In družinski gospodarji!
 Radosti srcé mi polje,
 Da prišli ste blage volje!
 Najbolj veselí človeka,
 Če se vse takó izteka,
 Kakor so njegove želje,
 Želje le, in ne povelje.
 Saj ne more prav veleti
 Človek, no samó želeti.
 Jeden sam je, ki je velel,
 Pa dovršil, kar je želel,
 In le-tá je Bog jedini,

Čegar vsi ljudjé smo sini!
Da vas skličem, mi je velel,
Došli ste, ko to sem želel!
Iz oči vam berem: Čému
Sklical sem vas k zboru temu?
Ali sem pripravil lekov,
Ali sem nabral vam rekov?
Reč za vas je znamenita,
Velevažna in cenita.
Ali prej mi še povejte,
Predno rečete, poglejte:
Kaj človeku je najdražje,
Kaj najdražje in najblažje?“

Da si slišal razna mnenja,
Kar obstal bi od strmenja!
To bi rekel: Ti možaki
Niso bližnji si rojaki!
In še več: To niso sini
Ravni, istomaterini!
A na svetu vsaka glava
Méni, da je njena prava.
Dobrorad to slovo pravi,
To uganko jim zastavi.
Batog mu stoji najbliže;
Batog še ne vé za križe:
Ni še dolgo se oženil,
Pa takó je govor sklenil:
„Ženka meni je najdražja,
Kar najdražja in najblažja:
Ona mi življenje slajša,
Žitja mi trpljenje lajša!“
Pa oglasi se Slavine,
Ki ima tri mlade sine:
„Deca meni je najdražja,
Kar najdražja in najblažja:
Čast mi dela in veselje,
Izvršuje moje želje!“
Pravi Pribislave tretji,
Pravi v mladem še razvnetji:
„Oče, mati so najdražji,

Kar najdražji in najblažji
Skrbno mene so vzgojili,
Svetujó mi v vsaki sili.“
A četrti Vladivoje,
Ki še nosi stare kroje:
„Domovina je najdražja,
Kar najdražja in najblažja:
Zibelko je meni dala,
Grob mi tudi bo postlala!“

Sveteč peti se odzove,
Ki spoštuje še bogove:
„Bozi meni so najdražji,
Kar najdražji in najblažji:
Lahko dado dobro srečo
Ali žalost preperečo!“ —
Vse utihne, da ne dihne,
Kot če sapa kdáj upihne
Gostom luč in razsvetljava;
Vse prijema se za glavo;
Tesno je v pečini tesni . . .
Zdaj pa Bogdan pravi resni:
„Človek sam si je najdražji,
Kar najdražji in najblažji:
Najprej pač jaz ljubim sebe,
Potlej šele ljubim tebe.
Ako ni na svetu mene,
Zame ni stvarí nobene!
Žitje meni je najdražje,
Kar najdražje in najblažje!
Le če žijem, ljubim tudi,
Žitje le mi sreče nudi.“

Molkom vsi molčé jeziki;
Vsi stojé kot mrtvi liki.
Potlej se jim jezik pregné,
In Bogdanu vsak pritegne:
„Res, življenje je najdražje,
Kar najdražje in najblažje!“

Kaj pa Dobrorade pravi?
Ostro jih sedaj ustavi:

„Vam življenje je najdražje,
Kar najdražje in najblažje,
In kakó skrbite zanje?
Vi skrbite kot za sanje!
To življenje drago, lepo
Kâr prodali ste na slepo:
Vam so Lahi se laskali,
Vi pa ste se koj udali;
Pa vas bodo prelestili —
Prelestili in pobili.
Greste li na gostovanje,
Pa na svoje greste klanje!“

Strela šine v plašne kmete,
Vse prepale in zavzete.
Strmo zró na Dobrorada,
Molk po družbi vsi zavlada.
Potlej Bogdan se oglasi,
Starčka vpraša mi počasi:
„Dobrorade, oče ljubi,
Dej, kaj meniš o pogubi?“

„Kaj da menim o pogubi? —
Poslušajte, bratje ljubi!
To življenje vam najdražje,
Kar najdražje in najblažje,
Vzeli radi bi Furlani,
Langobardi ti pretkani.
In še več: sinove, hčere
In bogove davne vere,
Vse, kar drago vam na sveti,
Vse hoté vam, bratje, vzeti!
Zvito sli so govorili,
V gosti k njim so vas vabili —
Glejte mi furlanske kače,
Oj, zvijače strupenače:
Povabili so boljarje
In družinske gospodarje;
Te hoté samó poklati
In na óni svet poslati.
Potlej prišli bi v deželo,

Osvojili vsako selo,
Ker hoté z junaško slavo
Okrasiti sebi glavo.
To povem iz duše čiste,
Razodel mi to je Kriste.“

Prebledeli kmetje revni,
Stiskali pestí so gnevni.
Vstalo strašno ropotanje
In rotenje in žuganje:
„Da bi te, furlanska kača,
Zavijača, strupenača!
Da smo précej jim verjeli
In vabilo njih vzprejeli!
Pa le bodi, kakor bodi,
Nič zvijača ta ne škodi:
Klati se ne bomo dali,
Rajši bomo tod ostali!“

A kaj pravi zdaj Bogdane?
Misel nova njemu vstane:
„Ne takó, drugovi mili!
Lahom smo se obljubili,
Moramo tedaj k njim iti
In se ž njimi pogostiti.
Najsi glave so lokave,
Zdrave mi smo tudi glave:
So vabili le boljarje
In družinske gospodarje,
Pojdimo tja vsi rojaki,
Vsi mladiči in možaki,
Kar orožje nesti more,
Nesi je v furlanske dvore!
Pa se lepo pogostimo
In s Furlani ogledimo!“

Vsi so v en glas se združili
In Bogdanu pritrdili.
Dobrorad še to jim pravi,
Lepe misli ima v glavi:
„Ne začnite vi prepira:

Čas gostí je dōba mira.
 Le če bodo vas napali,
 Nanje zbor se vaš navali!
 In še to naj vas naprosim,
 Vročo željo v srci nosim:
 Krista mi ne pozabite,
 Hvalo Njemu prinesite,
 Da otel vas je zvijače.
 Oj, furlanske strupenače! . . .
 Vam življenje je najdražje,
 Kar najdražje in najblažje,
 To življenje kratkotrajno!
 Ali morda vam brezkraino
 Večno žitje nič ni mari?
 Verjemite glavi stari:
 Tam brezkraino bi življenje
 Bilo vam le zgolj trpljenje,
 Ako ni vam duša čista,
 Ako ne spoznate Krista!
 Slave iščite nebeške,
 A potem šele človeške!“
 Kmetje so ga zahvalili,
 Pa so se domov vrnili . . .

Dobrorad pa sklene roke
 In iz duše to globoke
 Moli, moli prav goreče,
 Oj, goreče in proseče:
 „Večni Bog, oh, čuj te glase:
 Za Slovence, ne pa zase
 Prosim Tebe: Oj, nikari
 V zmot ne pústi jih prevari!
 Še v zeleni so pomladi
 In cvetó v najlepši nadi,
 Ali žuga jim pozeba.
 Oj, pomagaj Ti jim z neba:
 Pošlji solnce vere prave,
 Vere svete, vere zdrave . . .“

Moli starček, vzpenja roke
 In iz duše to globoke

Prosi, prosi prav goreče.
 Prošnje pa le-té puhteče
 Zbira angelj v zlato skledo,
 Nese jo v nebeško sredo.
 Bog prebiva tam v nebesih
 Med svetniki v večnih kresih,
 To kresovi so modrosti
 In vednosti in kreposti ;
 Ž njimi vsemu svetu vlada
 Od izhoda do zapada !

VI.

Krst.

jubi Bogec, ne zameri,
 Saj ostanem v Tvoji veri.
 Ali to mi v glavo neče,
 Najsi kdo karkoli reče:
 Dal si meni zdravo glavo,
 V glavo dal mi pamet zdravo:
 Glava neče mi razbrati,
 Pamet neče razozlati:
 Čudni Tvoji so naklepi!
 Dobro vem, da niso slepi,
 Ali nečejo mi v glavo,
 Nečejo mi v pamet zdravo:
 Čudna, čudna pota hodiš,
 Kako Ti Slovence vodiš!
 Res oprostil si nemarnost
 In pokazal jim nevarnost,
 Razodel, kakó Furlani
 V črni jim preté nakani.
 Menil bi, zdaj bodo kmeti
 Le za boj s Furlani vneti;
 Saj vedó, da so Furlani
 Sami vitezi izbrani,
 Delo jim nobeno ložje
 Nego sukati orožje.
 Kaj izdá, če so nevarnost

Prej spoznali, a nemarnost
 Še drži se jih kot dlaka
 In če ne storé koraka.
 Da sosedstvo in okrožje
 Sklicali bi na orožje
 In se urili v orožji,
 Da bi boji bili ložji.
 Še bolj bodo se smijali
 Jim Furlani, ko steptali
 Kmete bodo mnogočetne,
 A v orožji mladoletne.
 Lahko bodo jih steptali,
 Še bolj bodo se smijali
 Preprosti slovenski lesti,
 Ki uprla njih se pésti!
 Moja glava bi menila
 In takó-le razsodila:
 Zdaj naj bi slovenski kmeti
 Le za vojsko bili vneti;
 Vadijo naj se v orožji,
 Da bi boji bili ložji!
 Ali kaj počnó, to zvedi,
 Veroval ne boš besedi:
 Vsi župani in boljarji
 In vsi prosti oratarji
 Lazijo v krščanske hiše,
 Lazijo od miši tiše
 In poslušajo kristjane,
 Slušajo od ure rane;
 Pa do mraka in ponoči
 Še bedé v krščanski koči.
 Reci kdo, da ni več zreti
 Čudežev na božjem sveti:
 Kâr pogledi mi pagane,
 Glej, kakó časté kristjane!
 Prej so jih zaničevali,
 Jezno jih pogledovali,
 Zdaj pa lazijo v njih hiše,
 Lazijo od miši tiše.
 Ob ognjišči mi sedijo,
 V kasno noč pri njih bedijo.

Kaj imajo skupaj neki?
 Ali čaravni so leki,
 Ki dajó jim opravila?
 Morda bodo jih zvarila
 Slova čaravna krščanska,
 Ki so hujša kot paganska,
 Da zastrupijo Furlane,
 In steró njih zlè nakane?
 Teden dni takó poteče,
 Treba bo izdreti meče:
 Skoro dejemo: O kresi,
 Ko se božji dan obesi,
 Treba bo na pirovanje,
 Na furlansko gostovanje!
 Nihče se za to ne méni,
 Vsi zaspani so in leni.
 Ljubi Bogec, ne zameri,
 Saj ostanem v Tvóji veri,
 Ali to mi v glavo neče,
 Najsi kdo karkoli reče:
 Dobro vem, da so pagani
 V lepi družčini s kristjani,
 Ali, ali sila vstaja,
 Dragi čas samó pohaja!

To sem jaz brezumno sodil,
 Ko sem sodil, pa sem blodil:
 Čudni božji so ukrepi,
 Pa so lepi, niso slepi.
 Sámo pameti človeški
 Za spoznanje so preteški!
 Naj molčé mi usta smela,
 Vse prav dela, kar Bog dela.
 Sodi človek naj nikari,
 Da ga sodba né prevari!
 Pri Slovenceih to spoznavam
 In iskreno izpričavam.

Nekaj dni je že minilo,
 Kar se je le-tó zgodilo.

Grom drdrá, in strela poka,
 In v tečajih zemlja stoka.
 In vijača drevje dviga.
 Blisek se za bliskom vžiga,
 Gledi: v razsvetljavi bliska
 Po stezi se tolpa stiska;
 Móz prihaja vojna truma
 Brez ropota in brez šuma.
 So li zlobni to tatovi
 Ali gorski so sinovi,
 Ki se vračajo od plena
 Tja, kjer stoja gorska stena?
 Niso zlobni to tatovi,
 Niso gorski to sinovi:
 To so velmožjé, boljarji
 In družinski gospodarji,
 To slovenski so rojaci.
 Oj, junaci, korenjaci!
 Kamo neki ide truma,
 Tiha truma ta brez šuma?
 Ide truma tiba v goro;
 Palica jim je v oporo,
 Gré pred njimi plamen bliska,
 A vihar za njimi vriska.
 Kakšne pa imajo misli?
 Slabih nimajo mi v čisli:
 Lice jim resnoba krije,
 In okó ljubezen sije.
 A zakaj gredó v noč kasno,
 V noč viharno in opasno?
 Vprašaj vihro, kaj vrè z neba?
 Kaj vihrati ji je treba?
 Vrè nevihta, njo pa vodi
 Jeden, ki nikdar ne blodi;
 Ide truma, in njo vodi
 Stvarnik, ki nikdar ne blodi.

Prfšla četa je v skalino,
 V Dobroradovo pečino.
 Dobrorad je še pokonci,
 Vročé moli tam ob zvonci.

Kdo vé, ni li tista sila,
 Ki je kmete v hrib zvodila,
 Tudi njega še vzdržala,
 Da ga trudnost ni zmagala?
 Dobrorad ima odela,
 Čudno res, nocoj vsa bela,
 Kot duhovnik, ki žrtvuje
 Klavni dar, Bogú daruje.
 Truma k njemu je stopila,
 Na kolena se zgrudila.
 Starček trumi se približa
 V roci s svetim znakom križa.
 Starček kmete zrè proseče
 Pa vprašuje jih boječe:
 Samemu koleno kleca —
 „Kaj bi radi, ljuba deca?“
 In sto grl mu odgovarja
 S šumom krotkega viharja:
 „Kaj bi radi, oče sveti?
 Krst hoteli bi prejeti.“
 In Bogdane nadaljuje,
 V vseh imeni beseduje:

„Ondan, ko smo bili zbrani,
 Pravil si, kakó Furlani
 Polni so lažf, zvijače;
 Pravil si nam še inače:
 Krista mi ne pozabite,
 Hvalo Njemu prinesite,
 Da vas je lestf izbavil!
 Tudi to si še pristavil:
 Vam življenje je najdražje,
 Kar najdražje in najblažje,
 To življenje kratkotrajno!
 Toda žitje vam brezkraino
 Bo trpljenje zgoj, če Krista
 Ne spoznava duša čista!
 Iščite prej z Bogom sprave,
 A potem človeške slave!
 Te besede pristno prave
 Niso htele nam iz glave.

In naposled smo sklenili,
Da bi se spreobrnili.
Naši bratje so kristjani
Bili že Bogú udani,
K njim zahajali smo često
In jih vpraševali zvesto
O krščanski veri sveti.
Poslušali smo jih vneti
In smo se pri njih učili,
K Bogu jednemu molili.
Zdaj pa smo prišli te prosit
In zahvalo Kristu nosit:
V vero Kristovo nas krsti,
Med kristjane nas uvrsti!
Prej iščimo z Bogom sprave,
Potlej si iščimo slave
Na furlanskem bojnem polji,
Ako je po božji volji.“

Starčku solza se utrne,
Potlej pa takó odvrne:
„A verujete li v Krista,
Je li vera vaša čista?“

Sto glasóv mu odgovarja
In svečano poudarja:
„Trdna nam je vera v Krista,
Trdna je in tudi čista!“

Truma zdaj roké sklenila,
Jednoglasno je molila,
Lepo je molila, vneto
Apostolsko vero sveto.

Starček jih še dalje vpraša,
Kakor terja vera naša:
„Se li odpoveste besom
In zavežete nebesom?“

Sto glasóv mu odgovarja
In svečano poudarja:

„Mi se odpovemo besom
In zavežemo nebesom!“
Truma spet roké sklenila,
Jednoglasno je molila,
Lepo je molila vneto
Spoved in obljubo sveto.

Starček jih iz nova vpraša
In besede jim naglaša:
„Če želite, pa vas krstim
Med kristjane vas uvrstim?“

In sto grl mu odgovarja
In svečano poudarja:
„Krsti nas, oj, sveti oče,
Tega prosimo te vroče!“

Bila blizu krstna voda,
Krstna voda in posoda.
Starček pa zajame vode,
Čiste vode iz posode,
In vse velmože, boljarje
In vse zbrane oratarje
Po obredu rimskem krsti,
Med kristjane jih uvrsti.

Takrat se je pa zvedrilo,
Vse nebó je jasno bilo;
Saj dobilo je boljarje,
Velmožé in oratarje!

Moli truma v Bogu zbrana,
V Bogu zbrana in udana;
Potlej starček to še pravi,
Njim na čast še to pristavi:
„To pač veselí človeka,
Ko že čas njegov poteka,
Da živeti ni zamudil,
Ko se je na svetu trudil.
Hvalo torej mi vzprejmite!

Duše vi ste plemenite,
 Vem, iz vas bo ljudstvo vzraslo,
 Ki bo druga ljudstva paslo
 S pašo mozga prebogato,
 S pašo srca čisto, zlato.
 Prav zató sem cvetke zlate
 Trosil vam z nebeške trate:
 A nebeške te cvetice
 Večne, božje so resnice,
 Ki jih Krist je v svet zasadil,
 Ž njimi svet je ves pomladil.
 Blagost vam, ki ste me čuli,
 Niste teh cvetic osuli:
 One vam dadó življenje
 Upno, kakor je zelenje!⁴
 Kaj jim pa še dé v skalini?
 „Zdaj naprej, slovenski sini!
 Ne bodite več kimači,
 Ne bodite podajači
 Tujcu, ki vam nosi slabo!
 Le srcé junaško s sabo
 In naprej na svojih nogah,
 Le naprej po svojih progah,
 Ki jih črta vaša glava;
 Z vami Bog in z vami slava!“
 Kmetje so na tla popali
 In se mu zahvaljevali.
 Solzo starček si utrne
 Pa prijazno jih zavrne:
 „Meni se ne zahvaljujte,
 Bógu hvalo vso darujte!
 Kaj je svečenik krščanski?
 Kakor žarek pomladanski:
 Bog nebeški ga zaneti,
 Da z ognjeno vero sveti;
 Bog njegov je delež srečni,
 Delež časni, delež večni;
 Srečen, kdor resnici sveti
 More dosti duš oteti!
 Mine svet, in vse izgine,
 Dobro delo ne premine.“⁴

Predno se je ž njimi ločil,
Blagoslov jim je poročil,
Potlej pa so se vrnili
V duhu, na telesi čili.
Noč pred njimi je zbežala,
Truma pa je pozdravljala
Svetlo zvezdico danico,
Dneva mladega glasnico.

VII.

Sanje.

Yso noč niso nič zaspali
In nikoder počivali,
Hudo ploho so prebili,
Dôkaj pota prehodili,
Bredli so celó po toči
V ti viharni grozni noči —
Pa so bili sveto vneti
Velmožjé, boljarji, kmeti!
Ko so prišli s Svete Gore
Ob sijaji zgodnje zore,
Vsi so si zatrjevali
In med sabo si dejali:
„Lepše še ni bilo nôči —
Kot v skalâh pri svetem ôči!“ —
Ti to delaš, sveta vera,
Šira čudes ti je mera!

Nôči pa ni pohvalila,
Ampak hudo je tožila
Noč le to mi signorina,
Grajska gospica Blandina.
Kaj je že s to signorino,
Kaj že z našo je Blandino?
Tekâ, teka Minôjo reka,
Vedno mi jednako teka;
In po stari je navadi

I Blandina žila v gradi.
Vedno se mi je bahala,
Da Ferdulfa je pognala
Na bojišče, koder glavo
Z bojno bi ovenčal slavo.
Danes pa se ni hvalila,
Ampak je samó tožila,
Noč tožila je sinočno,
Njo tožila mi je močno.
Kaj ji noč je naredila,
Da jo je takó tožila?
Saj na perji je ležala,
Pa ni sladko počivala?
Zgodaj zjutraj že je vstala,
Deklo Teklo je klicala:
„Kaj ti pravim, moja dekla,
Stara dojka, zvesta Tekla:
Hujše ni še bilo nōči,
Nje popisati ni mōči!
Kaj sem reva pretrpela!
Strašne sanje sem imela.
V roci sem držala ptiča,
Krasnega mi sokoliča,
Pa sem ga spustila davi
Plena iskat po planjavi.
Ko nazaj sem ga čakala,
V strahu zanj sem trepetala.
Pa zaslišala sem zvoke,
Strašne in premile stoke.
Krik mi zvēnel po ušesi,
Mráz mi šel je po telesi:
Divji to so bili kriki,
Kakor vpijejo skoviki!
Zdajci je priplula ptica,
Črna ptica roparica;
V krempljih je držala ptiča,
Mrtvega mi sokoliča,
Ki sem ga spustila davi
Plena iskat po planjavi.
Zakričala sem od straha,
Šinila po konci plaha!

Še sem sanje premišljala,
 Pa sem v mislih spet zaspala:
 Zdaj sem bila na prestolu,
 Polno vitezov okolu.
 Vsi so tam ponižno stali,
 Vsi se meni priklanjali.
 Jaz sem jih zasmehovala
 In od sebe jih pehala.
 Pa je vstopil vitez krasen.
 Kakor dan pomladni jasen;
 Tudi njega sem odbila,
 Ali neka tajna sila
 Gnala me za njim je močno:
 Šinila za njim sem ročno.
 Brzo sem za njim hitela,
 Ko pa k njemu sem dospela
 In sem ga objela strastno —
 Senco sem objela lastno!
 Ko roké sem razklenila,
 Pa se zopet sem vzbudila.
 Še sem sanje premišljala,
 Pa iz nova sem zaspala:
 Krokár me je obletaval,
 Po vseh potih zasledaval
 In ni htel od mene iti,
 Srčno kri mi htel izpiti.
 Nisem ga pregnala, vedno
 Zasledaval me je bedno.
 Milo reva sem jokala
 In prebridko vzdihovala,
 A iz Minčja grohotanje
 Čula sem v pomilovanje.
 Ta grohot je mene vzbudil
 In rešitev mi ponudil.
 Zdaj pa s postelje sem vstala,
 Da vsaj ne bi več zaspala.
 Kaj zdaj praviš, ljuba Tekla,
 Stara dojka, zvesta dekla?
 Sanj si dobra razlagalka,
 Bodi meni pomagalka!"

Tekla pa se prekrižuje
In kot stena prebleduje.
Ko pa to Blandina vidi,
Omahuje tam ob zidi . . .
Da bi jo potolažila,
Tekla je pregovorila:
„Sanjam dvojna sta izvira:
Kraj mirú in kraj nemira,
Ali se rodé v nebesih
Ali pa pri ljutih besih;
Če so dala jih nebesa,
Sanje lahna so zavesa,
Skoz katero duh človeški
Lahko sklep uzrè nebeški;
Sklep nebeški pa je trajen,
Trden je in neomajen:
Kar v nebesih Bog ukrene,
Temu v svetu ni premene:
Človek naj se temu klanja,
Kar mu v sanjah Bog naznanja!
Če pa so od besa sanje,
Nič se ti ne méni zanje:
Besi so vsi zgolj lažnivci,
Sreče tvoje zavidljivci,
Pa zató slepé ti glavo
Le z lažjó in izmišljavo!“

Ni pokojna še Blandina,
Sèn ji neče iz spomina;
Dalje izprašuje Teklo,
Ali Tekla je kot jeklo:
Neče dalje govoriti,
Neče se ji omečiti.
A Blandina je prosila
In pred njo roké je vila,
Naj vsaj to ji razodene,
Kar so prave misli njene.
Tekla dá se preprostiti
In začnè ji govoriti:
„Če izkustvo mi ne laže,
Tebi sèn nesrečo kaže:

Zla vestnica, črna ptica,
 To nesreče je glasnica;
 Vran, kateri srce kljuje,
 Dolgo žalost prerokuje.
 Ali — bes je dal te sanje,
 Kdo li menil bi se zanje!
 Kdo sokolič bodi óni?
 In kdo vitez tam ob troni,
 Ki si ti ga odpodila,
 Najsi njega si ljubila?
 Tebe pač ni uklonila
 Nikdar še ljubezni sila!
 Ti še nimaš sokoliča
 In ljubimca viteziča!“

Tekli pa beseda mine
 Vpričo bedne signorine:
 Bleda kot mrlič omahne
 Nje Blandina in ne dahne . . .
 „Oh, gorjé, kaj sem storila,
 Tebi, signorina mila!“
 Brž po vode Tekla skoči,
 Ž njo Blandini čelo moči
 Pa poljublja jo iskreno,
 Da vzbudi življenje njeno.
 Spet Blandina izpregleda,
 Ali oh, kakó je blede!
 „Dete, kaj je príslo tebi?
 Nikdar jaz verjela ne bi,
 Da imajo to moč sanje!
 Kdo li menil bi se zanje!
 Sanje to so prazne bile,
 Ne da kaj bi pomenile.
 Kje imaš li sokoliča?
 Kje ljubimca viteziča?“

Ali kaj zdaj moram čuti?
 Malo že srcé mi sluti:
 Stvarca je slabotna žena,
 Le za ljúbav porojena!

Pravila je to Blandina,
 Neobladna signorina,
 Da Ferdulfa je ljubila,
 Najsi ga je odslovila:
 „Dela sem, naj gré po slavo,
 Da si ž njo ovenča glavo.
 Ali ko sem ga odbila,
 Bridko sem se žalostila!
 Noč in dan mi bil je v mislih,
 V mislih in najboljših čislih.
 Če bi zdajci se povrnil
 In ljubezen mi razgrnil,
 Novo dal bi mi življenje,
 Sámo cvetje in zelenje . . .
 Oh, pa so prišle te sanje
 In v njih napovedovanje:
 Ferdulf sokolič je óni,
 Ferdulf vitez je ob troni!
 Ferdulfu pretí nesreča,
 Oj, nesreča prepereča:
 Voj pripravlja, da si s slavo
 Mlado bi ovenčal glavo,
 Kakor jaz sem to želela,
 To želela in velela.
 Kaj, če Ferdulf v bitki hudi
 Mrtev se raz konja zgrudi?
 Oh, usmili se, usmili,
 Tekla, ti pomagaj v sili!“
 Prebridkó Blandina joka,
 Od strahú ji srce poka.

Rada jo imade Tekla,
 Že od mladega ji dekla:
 „Mirna bodi, signorina,
 Moja gospica Blandina!
 Hitro se mi potolaži,
 Jasno lice mi pokaži!
 List mu hitro pisat steci,
 In takó mu v pismu reci,
 Naj ne hodi na bojišče,
 Bojne slave naj ne išče,

Češ, da nečeš njega slave,
Nego le ljubezni prave!“

Signorina vsa vesela
Predlog je le-tá vzprejela;
Nič se ni ji ustavljala,
Brž je pismo napisala.
Sèm, ljudjé, stecite božji,
Glejte devo v milotožji:
Prej je bila vsa košata,
Vsa košata in bahata,
Zdaj pa vsa ponižna piše,
Kakor krotka sapa diše:

„Jaz, nevesta ti Blandina,
Zvesta tvoja signorina:
Solnčno srečna ti usoda,
Ljubi ženin vojevoda,
Ferdulf, vojvoda furlanski
In patricius romanski!
Ti si mene vroče ljubil
In za ženo me zasnubil,
Jaz pa sem te odklonila,
Ko sem vender te ljubila!
Oj, oprôsti mi, oprôsti,
Saj sem že prebila dosti!
Noč in dan si meni v mislih,
V mislih in najboljših čislih.
V srce si se moje vsadil
In se trdno v njem ogradil.
Ni brez tebe mi življenja,
Kupa zgolj mi je trpljenja.
Zdaj pa sem imela sanje,
Sanje, napovedovanje,
Da pretí ti zla nesreča,
Oj, nesreča prepereča
V srci jaz te vedno nosim,
Zdaj pa te iskreno prosim:
Bojne slave mi ne išči,
Nje ne išči na bojišči!
Nečem jaz več bojne slave,

Hočem le ljubezni prave.
 Hitro, k meni se potrudi,
 Ni trenutka ne zamudi,
 Da v rokó ti zvesto sežem,
 Tvoja biti se zavežem!“

Pismo s trakom je povila
 In poslancu naročila,
 Naj konjiča brž vzpodbode
 H gradu Ferdulfa vojvode.

Konjca brž mladič vzpodbode,
 V grad se vrne od vojvode
 In prinese list Blandini,
 Lepi svoji signorini.
 Ko je deva list prejela,
 Ni ga bila nič vesela,
 Žalostno je zaplakala,
 Ko je takšen list prebrala:

„Oj, ljubezen, roža mila,
 Kje je roža lepša vzknila
 Na tem vrtu, božjem svetu?
 Raj sam cvête v tvojem cvetu!
 Zlata moja signorina
 In nevesta mi Blandina!
 Za vrstice ljube tvoje
 Srce te zahvalja moje.
 Rad bi k tebi se potrudil
 In se prav nič ne zamudil,
 Toda, signorina, toda
 Mož beseda je vojvoda:
 Jedenkrat sem jaz obljubil,
 Da ne bom te spet zasnuvil,
 Dokler ne prinesem glave
 Okrašene z vencem slave.
 Signorina, mirna bodi
 In zaupaj vojevodi
 Pa pripravljaj urno balo,
 Prav bogato in pa zalo.

Skoro si ovenčam glavo,
Knez junaški, z bojno slavo!“ — —

„Kakor bi se zarotila
Proti meni pekla sila! . . .“
Signorina je plakala,
V gori sova je večala.

VIII.

Zmaga.

Lépo si, frijulsko polje,
Da ne moreš biti bolje!
Mastno si, obiloplodno,
Bujno in bogatorodno;
Vsako leto si gojeno,
Kakor polje ni nobeno,
In zató rasó ti žita,
Žita težka in brinita;
In zató je žlahtna trta,
Žlahtna trta tega vrta!
Lépo si frijulsko polje,
Da ne moreš biti bolje!
Danes pa si oskrbeno
Kakor leto še nobeno:
S krvco si škropljeno rdečo,
Pognojeno s trupel gnečo,
Glej, to so sinovi tvoji,
Ki so pali v ljutem boji! . . .
To je vaš dan, vrani črni:
Niste dnès na prazni strni,
Dnès imate dosti dela,
Dosti dela, dosti jela:
Vsi furlanski hrabri voji
Pali so v krvavem boji!
Pa povem naj od začetka
Tožno zgodbo do zvršetka!

Jutri večer bo o kresi,
Ko se božji dan obesi.

Stoja, stoja lepo selo,
 Kmetsko selo zrè v deželo,
 Bistrica se selo zove,
 Med Slovenci daleč slove.
 V selu biva pa Bogdane,
 Kmetski véliki župane.
 Njega kmetje so v tej sili
 Za vojvodo izvolili,
 Kakor stara je navada
 Za sovražnega napada,
 Biva v Bistrici Bogdane;
 Ž njim so kmetske čete zbrane.
 In bližine in okrožja
 Semkaj znesli so orožja.
 Vojska pa gré na Furlane,
 Stret zvijačne njih nakane.

Noč počiva na ravnini,
 A slovenski vrli sini
 Še so v lepem zboru zbrani,
 V nočnem zboru pri Bogdani.
 Da ti vidiš kmetske trume!
 Videl brezove si šume,
 Ko stojijo v mladem letu
 V zelenji in belem cvetu:
 Lepe so te mlade šume!
 Take so slovenske trume.
 Ogovarja mi Bogdane
 Kmetske trume, v zboru zbrane:

„Velemožni vi boljarji,
 Ljubi kmetje in ratarji!
 Jutri večer bo o kresi,
 Ko se božji dan obesi,
 Pa smo Lahom obljubili,
 Da jim bomo gostje mili.
 Povabili so boljarje
 In družinske gospodarje.
 Pa svetniče Dobrorade
 Za furlanske zná navade:
 Nas hoté na pirovanje,

Pa bo le krvavo klanje
Vseh povabljenih boljarjev
In družinskih gospodarjev.
Hvala bodi večna Bogu
V nebeščánov svetlem krogu,
Ki pokazal nam nevarnost
In nam vzel je malomarnost!
V gosti smo se obljubili,
Kaj obet bi prekršili?
Pa ne gremo le boljarji
In družinski gospodarji,
Zbrali smo se vsi rojaki,
Vsi mladiči, vsi možaki,
Kar orožje nesti more,
Pojde tja v furlanske dvore
Pozno res smo vojsko zbrali,
Ali to nas nič ne žali:
Hteli od Boga smo spravo
In potem smo šli za slavo.
Kaj li zmogli bi mi sami?
Božji blagoslov bil z nami!
Vse skrivâj smo naredili,
Vse Furlanom smo prikriili:
Oglednike so poslali,
Mi pa smo jih prepoznali
In jih zvito preslepili
Z radostnimi poročili.
Oglednike mi poslali,
Ali niso jih spoznali,
Nam so verno poročili
O furlanski vojni sili:
Vsi so v Starem mestu zbrani
In so zmage že pijani.
Velemožni vi boljarji,
Ljubi kmetje in ratarji!
Vi ste mene izvolili
Vojvodo v tej hudi sili.
Poslušajte moje želje
In nauke in povelje:
Ako gremo ravno cesto,
Ki od nas gré v Staro mesto,

Nastavljali bodo zanke,
 Zanke pa so zlé uganke. —
 Varno cesto izberimo
 Pa Furlane prehitimo!
 Noč je, ajmo pot pod noge
 In hodimo svoje proge:
 K Soči, v čolne tam stopimo
 In se čeznjo prepeljimo,
 Potlej v dežel tja mahnimo,
 Toda stransko pot krenimo!
 Gora tam stoji visoka,
 Oj, visoka in pa sloka.
 Na to goro mi stopimo
 In se zgoraj utrdimo,
 Ves dan gori ostanimo
 In se nič ne pokažimo!
 Ko pa pride večer kresni,
 Kres zažgimo donebesni,
 Da deželo vso obsija!
 Naj uzrè vsa Furlanija,
 Kako znajo krese žgati
 Njih slovenski gostje-svati!
 Kres ta nam izdá Furlane
 In vse zvite njih nakane:
 Če prijatelji so pravi,
 Pride ves rod po nas v slavi;
 Ves rod nas na glas pohvali,
 Da smo njim v čast kres zažgali,
 In spremljali vsi nas bodo
 V mesto in pred vojevodo.
 Če jim ni do nas ljubezni,
 Pa tedaj prispejo jezni,
 Prihrumé z veliko vojno,
 Ker kalimo noč pokojno.
 Mi pripravljani bodimo
 In se zmiraj vkup držimo.
 Ne začnimo mi prepira,
 Čas gostí je dôba mira!
 Svetih prav mi ne kršimo,
 Gostoljubja ne motimo!
 Samo če bi nas napali,

Takrat bodo nas spoznali,
 Takrat tudi nam gostišče
 Izpreméni se v bojišče!
 Kaj vam pravim še, boljarji,
 Ljubi kmetje in ratarji:
 Vidim trato pomladansko;
 Solnce sije popoldansko
 Čez to trato, čez cvetlice,
 Čez cvetlice krasotice;
 Ima trata zmiraj cvetje,
 Večno ima mladoletje.
 To ni trata pomladanska,
 To je déžel talijanska!
 Oj, ta déžel talijanska,
 Déžel večno pomladanska
 Z divno čarobno lepoto
 In mehkoto in toploto,
 Z nedoumnim trepetanjem,
 Prelivanjem in šumljanjem —
 Iz nadzemskega je kraja,
 Živa je podoba raja!
 V déžel to spomin nam vhaja
 Brez začetka in brez kraja ...
 Naša zemlja pa je tesna.
 Ako stvar začnè se resna,
 Oj, vse žile mi napnimo
 In nikar ne pozabimo:
 V prah pobijmo vse Furlane,
 Da njih déžel nam ostane!
 Ali prej še pomolimo,
 Bogu zmago izročimo! —
 Izpolnite moje želje
 In nauke in povelje!*

Vojska vsa je pokleknila
 In za srečno pot molila.
 Potlej vzela hrane s sabo
 Za prihodnji dan v porabo
 In se s svojci poslovila
 In se čilo orožila
 Pa brž v čolne je stopala

In se tiho prepeljala.
Potlej v déžel je mahnila,
Toda stransko pot krenila
In na goro je stopila
In se v gori utrdila.
Ves dan gori je ostala. —
Sreča vojsko je spremljala . . .

Drevi rečemo: O kresi,
Ko se božji dan obesi.
Stoja, stoja staro mesto,
Stolno mesto, mesto zvesto,
Forum Julii se zove,
Daleč na okolo slove.
V mestu biva pa vojvoda
Ferdulf, slavnega poroda,
In ob njem so vitezovi,
Frijulske zemljé sinovi.
Vso noč niso nič zaspali,
Nego vso noč pirovali
In Slovencem se smijali,
Da jih bodo vse poklali.
Solnce že nad mesto vzhaja,
Vojvoda od mize vstaja;
Vstajajo ž njim vitezovi,
Slavnih dedov vsi sinovi.
Vojvoda si meč opaše.
Konja čilega zajaše:
„Kaj vam pravim, vitezovi,
Frijulske zemljé sinovi!
Drevi rečemo: O kresi,
Ko se božji dan obesi!
Dnes pre bode gostovanje,
Pa bo le Slovenov klanje.
Dnès veljá dobiti slavo
In ovenčati si glavo,
Kakor hoče mi nevesta,
Ki me pričakuje zvesta.
Kaj vam pravim, vitezovi,
Slavnih dedov vi sinovi!
Kaj bi v mestu krvca tekla,

Kaj bi v mestu klala jekla!
 Kmetsko truplo je plesnivo
 In črvivo in kužljivo,
 Mesto bi nam okužilo,
 To ne bilo bi nam milo!
 Pojdimo jim vèn naproti
 Po iztočni ravni poti,
 Čakajmo jih tam na polji,
 To bo žitu bolj po volji,
 Ko mu bomo pognojili
 S trupli in s krvjó škropili.
 Ko dospó, tedaj se sprimo
 In se ž njimi sporecimo,
 Da nastane bojevanje,
 Mi pa kakor vihra nanje!
 Potlej gremo v njih deželo,
 V njih deželo, v vsako selo!⁴

Ferdulf je lepo obračal,
 Bog še lepše ga je plačal.

Šla iz mesta vsa je vojna
 Viteška, kot solnce sojna.
 Lepa bila je ta vojna,
 Čvrsta, tudi mnogobrojna.
 Krasno svetijo se v sviti
 Solnčnem viteški nakiti.
 A najlepši je vojvoda
 Ferdulf, slavnega poroda;
 Trak ima okrog čelade,
 Trak, oj, znak neveste mlade,
 Za katero na planjavo
 Jaše po krvavo slavo.

Šla je vojska kâr po poti,
 Šla Slovencem je naproti
 In obstala tam na polji,
 Kjer je vojvodi po volji.
 Solnce že visoko teka
 In hudó z nebá pripeka;
 Ni Slovencev še nikjeri,

Niti v ti, ni v óni smeri:
 Nejevoljen je vojvoda
 Ferdulf, slavnega poroda;
 Že očí iskré mu mrke,
 Že si jezno viha brke.
 Nejevoljnim vitezovom,
 Slavnih dedov vsem sinovom,
 Že očí blesté se mrke,
 Jezno vihajo si brke.
 Solnce že čez poldan grede,
 Glej, Furlanov bridke bede:
 Ni Slovencev še nikjeri,
 Niti v ti, ni v óni smeri:
 Nejevoljen je vojvoda,
 Ferdulf, slavnega poroda,
 Nejevoljni vitezovi,
 Slavnih dedov vsi sinovi
 Solnce se v zapad nagiblje,
 Že večerni veter ziblje,
 Kje ostali so Sloveni?
 Kaj li njih odlog pomeni?
 Razjezí se vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda;
 Viteze srdito skliče,
 Siče kakor kača siče;
 Razjezó se vitezovi,
 Slavnih dedov vsi sinovi,
 V mesto roj se njih pomiče,
 Sičejo kot kača siče.
 Vsi so resni. oj, in besni,
 Že je príšel večer kresni . . .

Vino pije vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda;
 Pijejo ž njim vitezovi,
 Frijulske zemljé sinovi,
 Da bi pozabili gneva
 In sramote tega dneva.
 Pa priteče straža mestna,
 Ki stojí na stolpu vestna:
 „Ondu na najvišji gori

Vse je svetlo kot ob zori,
 Kresi to so donebesni . . .“
 „Kaj pak, ko je večer kresni!“
 Dalje pije vojevoda
 In ž njim viteška gospoda,
 Da bi pozabili gneva
 In sramote tega dneva.
 Spet priteče straža mestna,
 Ki zidove pazi vestna:
 „Okrog ognja so postave,
 Kakor listja jih in trave . . .“
 „Kdo drug kuril bi kresove
 Če ljudjé ne?“ spet odzove
 Stražniku se vojevoda;
 Pije dalje, ž njim gospoda,
 Da bi pozabili gneva
 In sramote tega dneva.
 Spet priteče straža mestna,
 V službi svoji vedno vestna:
 „Z gore zdaj se pesem sliši
 Kot bobnenje v silnem piši,
 Pesem močna, donebesna . . .“
 „Kaj pak, to je pesem kresna!“ . . .
 „A Slovenov to so zvoki,
 Ti na gori so visoki!“
 Zdaj pa vstane vojevoda
 In vsa viteška gospoda:
 „Nanje! Da bi nam kalili
 Noč pokojno, nas motili!“
 „Nanje!“ vpije glas vojvode.
 Konja vojvoda vzpodbode,
 In za njim vsi vitezovi,
 Vitezovi in drugovi,
 Kakor veter so hiteli,
 Kakor besi so besneli.

Vsi so bili zasopljani,
 Zapenjeni, zaprašeni,
 Ko so prišli tja pod goro;
 Príšli z jutranjo so zoro.
 Vojska trudna je od hoda,

Vinski pa je še vojvoda:
 Précej hoče z vojsko v goro,
 Da Slovence zmaga skoro.
 Hildebrand je najstarejši,
 Najstarejši, najmodrejši.
 Brž pristopi k vojevodi
 In takó-le vse presodi:
 „Svetih prav mi ne rušimo,
 Gostoljubja ne motimo;
 Mi Slovence smo zvabili,
 Naj nam bodo gostje mili,
 To ti, vojevoda, vedi!
 Sèm so prfšli po besedi.
 Dokler mirni so na gôri,
 Gostov, vojvoda, ne môri!
 Mimo tega jih je dosti,
 To so nam nevarni gosti!
 Res smo sámi vitezovi,
 Pa nevajeni te lovi:
 Predno pridemo do vrha,
 Kamenje nam meče skrha . . .“

„Arga-bojazljivec!“ sikne
 Ferdulf, hudo starca pikne.
 „Arga-bojazljivec!“ psuje
 Vojska ga in zasmehuje.
 Starec Hildebrand zbledeva
 Od sramote in od gneva;
 Skoči kakor ranjen jelen
 In kot gad zasiče zêlen:
 „Jaz sem arga-bojazljivec?
 Bojazljivec, ker sem sivec,
 Ker osivel že sem v bitvi,
 V mnogi bitvi in moritvi!
 Jaz sem bil že v ljutih bojih,
 Ko si ti bil še v povojih,
 Veš ti, svetli vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda!
 Ti si arga-bojazljivec,
 Ne jaz, bitvam vešči sivec!
 Ha, res lep si ti junaček,

Lep junaček, korenjaček:
 Slave se mu je hotelo,
 Ker to dèkle je želelo,
 Dèkle mu je obljubilo.
 Da bi ž njim se omožilo,
 Ako si ovenča glavo,
 Mlado glavo z bojno slavo.
 Kaj je storil naš junaček,
 Naš junaček, korenjaček?
 K piru mi sosede zvabi,
 Da zavratno jih pograbi,
 Pomorí in mlado glavo
 Z bojno si ovenča slavo . . .
 Hajdi, svetli vojevoda
 Ferdulf, slavnega poroda
 Z mano v goro na Slovence,
 Tam povij si slavne vence,
 Tam izkaži se, junaček.
 Oj, junaček, korenjaček! . . .“
 Kopje Ferdulf vrgel z desno
 In kot tur zaručal besno;
 Ali Hildebrand je spreten,
 V hrib hití kot mladoleten,
 In za njim divjá vojvoda.
 Kaj li hoče zdaj gospoda?
 Vojska vsa se zdajci zgane,
 Za Ferdulfom v goro plane.

Stal na vrhu je Bogdane,
 Ogovarjal čete zbrane:
 „Dnès ne bomo pili vina,
 Tekla bode kri črnina!
 Ne gredó po nas pokojno,
 No gredó z vojskó nebrojno.
 V divjem tiru vkreber spejo,
 Kot oblak na goro vrejo.
 Pa, da nam kdo ne poreče,
 Da smo mi izdrli meče
 In prepire započeli —
 Vstani, Vladimire smeli,
 Vladimire, sin jedini,

Sokol drzni na planini!
 Bližajo se vražni tropi,
 Na visoko skalo stopi,
 Kvišku pa nad svojo glavo
 Belo drži jim zastavo,
 Češ, da mi smo gostje mirni,
 Gostje mirni, ne prepirni.
 Mi pa dobro jih pazimo
 In pripravljani bodimo!⁴
 Slušal Vladimir očeta,
 Njega volja mu je sveta:
 Ko so blizu vražni tropi,
 Na visoko skalo stopi,
 Kvišku pa nad svojo glavo
 Belo jim drži zastavo.
 Komaj pa na skalo stopi,
 Že mi mladec s skale lopi:
 Pušica je priletela,
 V prsi mladca je zadela.
 Pade mladec na zemljico,
 Izpusti mladó dušico.
 Krikne Bogdan vojevoda:
 „Huj, furlanskega izroda!
 Bog nebeški, Ti zdaj vedi:
 Mi smo pršili po besedi,
 Mirno pršili kakor svati,
 Pa nas hoče Lah poklati.
 On besedo dano kruši,
 Gostoljubnost sveto ruši.
 Hej, Slovenci, na Furlane,
 Izdajalce, črne vrane!“⁴

Zabučí Bogdan vojvoda,
 Zabučí kot silna voda
 Njega vojska na Furlane,
 Nanje plane in jih mane.
 Z gore skale so valili,
 Pridno pušice prožili
 In metali bojno kopje.
 Lahi padajo kot snopje.
 Hildebrand, glej, pade prvi,

Mrtev pade v svoji krvi;
 Predno pa je padel starec,
 Dal še mnog je ljut udarec —
 Vsa čast tebi, starec sivec,
 Sivec si, ne bojazljivec!

Kam te nese bes, vojvoda
 Ferdulf, slavnega poroda?
 Kam vihraš takó v pogubo?
 Stoj, če ti življenje ljubo!
 Tamkaj ne dobiš Blandine,
 Mile svoje signorine,
 Tam dobodeš drugo ženko,
 Tujo ženko, smrt pregrenko!
 Ferdulf kar naprej se trudi,
 Ali zdaj na tla se zgrudi:
 Skala z gore je pridrla,
 Vanj pridrla in ga strla;
 Pal je na zeleno rušo
 In izpustil zdajci dušo.
 Stok od zdolaj, vrisk na gori
 Donebesen zdaj zaori.

Vitezi so kâr besneli
 In se v goro zaleteli.
 Prvič s konjci so skočili,
 Naskočili, odskočili:
 Konjci v skale so trčili,
 Konjci glave si razbili.
 Drugič z meči so skočili,
 Naskočili, odskočili:
 Meči so se otopili
 In ob skalah se zlomili.
 Tretjič z glavo so skočili,
 Naskočili, odskočili:
 Strte so odnesli glave,
 Strte glave, a nič slave.
 Zdaj pa so peté brusili
 In nizdolu se podili.
 Že pritekli so na polje,
 A tu ni jim bilo bolje:

Kdo hití jim tam naproti,
 Da jim beg vzkratí in zmoti?
 Bogdan je poslal te trume
 Po nasprotni strani šume:
 Hitro kakor roj žuželek
 Naj hití le-tá oddelek,
 Naj hití in v loku teče.
 Da Furlanom beg odseče.
 Z gore skače sam Bogdane,
 Da jih v ljuti pesti zmane.
 Spredaj, zadaj glej sovraga!
 Ali teče rdeča sraga!
 Bilo pušic je svrčanje,
 Bilo kopji je metanje,
 Bilo mečev je rožljanje,
 Bilo je krvavo klanje!
 V klanji tem pa vsi Furlani
 Obležali so na plani,
 Vsi so v zemljo črno pali;
 Vse Slovenci so poklali
 In so polje pognojili.
 Pa so déžel v last dobili,
 Lepo déžel vso furlansko,
 Krasno trato pomladansko.
 Kaj bo z vami, oj, ženice?
 Vdove zdaj ste sirotice!
 Kaj bo z vami, oj, neveste?
 Vzeli ženine so zveste!
 Kaj bo z vami, deve mlade,
 Ki bi se možile rade?
 Ni mladiča več v deželi,
 Vse so vam Slovenci zméli!
 Plakajo furlanske hčere,
 Brez utehe in brez mere.

Joče, joče i Bogdane,
 Kmetski véliki župane,
 Dve sijajni solzi joče.
 Jedno solzo rósi oče:
 Mrtev sin mu je jedini,
 Sokol drzni na planini.

Ta je grenka mu solzica,
 Oj, solzica žalostnica.
 Druga sladka je solzica,
 Oj, solzica radostnica:
 Prosto vidi očetnjavo
 In še okrašeno s slavo.
 Pa ko gleda slavo tako,
 Ni po sinu mu inako,
 Izpodrine domovina
 Žalostni spomin na sina;
 Posuší se žalostnica,
 Zaigrá le radostnica.
 Bogdan pade na kolena,
 In v nebó puhtí iskrena
 Bógu hvala za rešitev
 In za to sijajno bitev.
 Vmes pa, ko se zahvaljuje,
 Prošnje te še beseduje:
 Ljubi Bog naj i v bodoče
 Bo Slovencem dober oče,
 Naj jih varuje nesreče,
 Od Lombardov jim preteče,
 Da lepó bi žili mirno.
 Kjer je njih domovje širno:
 V novi svoji domačiji,
 Po vsi vztočni Furlaniji!

Bogdan prosi, Bog ga sliši:
 Bili časi zdaj so tiši,
 Naselili se Sloveni
 So ob Soči bistropeni
 Na furlanski solnčni strani;
 Bili končno vsi kristjani.
 Ko Furlani so čez leta
 Spet razvili se do cveta,
 Spet so se zmešale nitke:
 Prišlo novič je do bitke
 Med Slovenci in Furlani
 Tam pri vasi Lauriani.
 Pemo, vojvoda furlanski,
 Zmagal v bitki je strašanski,

Pa še na bojišči sklene
 Mir ugoden za Slovence,
 Ker so več mu mož pobili,
 Nego svojcev izgubili.
 Tudi Rathis-vojevodi
 Misel v glavo se zaplodi,
 Da si splel bi slave vence.
 Šel je z vojsko na Slovence,
 V Krajino udrl že gori
 S požiganjem in pomori.
 Pa Slovenci zložno čili
 Ljuto so ga zavrnilo.
 Od teh dob Slovenci prosto
 So selili se na gosto
 Onkraj čez zeleno Sočo,
 Reko jaderno deročo,
 Po deželi sojni, sočni,
 Po vsi Furlaniji vztočni.
 Po dolinicah Nediže
 In še više in še niže
 Do Timave staroslavne
 Kraje so posedli ravne.
 Glas slovenski še odmeva
 Ondu prav do tega dneva.

Epilog.

vet Italije cvetoče,
Solnce Lombardije vroče,
Kaj je tebi, signorina,
Mokročka ti Blandina? . . .“

V nočco tiho, v nočco jasno
Strunin zvok se toči glasno;
Teče Minčjo reka, teče,
Ali glasno teči neče:
S snega jezera Benaka
Teče zložnega koraka,
Nič veselja mi ne javlja,
Nič gradička ne pozdravlja,
Oj, gradička tam na skali,
Na strmini ob obali.
V gradu čujejo se joki,
Bridki joki, tesni stoki.
Minčjo reka posluhuje,
Tek svoj čili pridržuje.

Mož povodnji, mož prastari,
Ki valovom gospodari,
Pa nocoj ne spi v globini,
No bedí na površini
In bedeč se mi grohoče,
Gromko kakor grom ropoče.
To pa beseduje reki.
Minčju reki lenoteki:
„Kaj sem pravil, moja stara,
Mož povodnji se ne vara:
Slišiš v gradu gori joke,
Bridke joke, tesne stoke?
In pa veš li, kdo se joka,
Kdo takó žalobno stoka?
Snubce je kâr odbijala
In jih onesrečevala,
Zdaj jo sama je skupila,
Po zaslugi je dobila:

Krije ji ljubimca jama,
 Vanjo ga je dela sama!
 Noč in dan za njim zdaj joče;
 Drugega poznati noče.
 Kaj ti pravim, moja stara,
 Mož povodnji se ne vara:
 Vse na svetu se vračuje,
 In prevzetnost se maščuje!
 Sicer pa — kaj nama mari,
 Kam, kakó svet vozi stari!
 Žál in radost, sestri zvesti,
 Hodita po jedni cesti,
 Skupaj sta vsekđár, povsodi
 V zemeljskem dvoľičnem rodi.⁴

Minčjo reka nič ne reče,
 Pótem svojim dalje teče.

Vabilo slovenskim pisateljem!

Leta 1892. v Ljubljani umrli trgovec g. Anton Knez je v svoji oporoki postavil „Slovensko Matico“ za svojega glavnega dediča ter ji naročil, naj iz dohodkov njegove ustanove izdava ceneno zabavno in poučno knjižnico, v kateri naj bi se tiskali spisi, pisani v strogo národnem duhu, na podlagi katoliške vere, toda v svobodomiselnem zmislu.

Ker Matica namerava prihodnje leto nadaljevati izdavanje Knezove knjižnice, obrača se s tem vabilom do vseh slovenskih pisateljev, prijazno jih prosèč, naj bi jo v ta namen blagovoljno podpirali ter ji poslali primernih spisov.

Dasi Matica razven prevodov rada vsprejme vsak daljši ali krajši izvorni spis, ki se ujema z ustanovnimi določili, vendar poudarja, da bi ji posebno dobro došle zlasti povesti, poljudno pisane v prvi vrsti srednjemu stanu namenjene razprave gospodarske, zemljepisne, zgodovinske in prirodoznanske vsebine, životopisi, popotne črtice, slike iz domoznanstva in sploh vsakovrstni spisi, če le ugajajo zgoraj navedenim pogojem. Tiskovno polo bode Matica pisateljem plačevala po 24 do 40 gld.

„Slovenska Matica“ sicer rada vsprejme vsak primerni spis, kadarkoli se ji pošlje, vendar prosi slovenske pisatelje, da bi vsaj do 1. julija 1895. l. blagovoljno poslali rokopisov, o katerih želé, da bi bili tiskani v II. zvezku Knezove knjižnice.

V Ljubljani, dné 15. decembra 1894.

Za predsedništvo „Slovenske Matice“:

Fr. Levce,
predsednik.

Evgen Lah,
tajnik.